

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 20.

Torsdagen den 26 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos var för sig de å kammarens bord vilande motionerna; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

- nr 666 av herr *Hilding m. fl.*;
- nr 667 av herr *Magnusson i Skövde m. fl.*;
- nr 668 av herr *Brännström i Burträsk m. fl.*;
- nr 669 av herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.*;
- nr 670 av herr *Anderson i Norrköping*;
- nr 671 av herr *Westman m. fl.*;
- nr 672 av herrar *Svedman och Westerdahl*;
- nr 673 av herr *Andersson i Falkenberg m. fl.*;
- nr 674 av herr *Andersson i Rasjön m. fl.*; och
- nr 675 av herr *Hansson i Rubbestad m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

- nr 676 av herr *Lundqvist*; och
- nr 677 av herr *Brädefors*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

- nr 678 av herr *Falk m. fl.*;
- nr 679—681 av herr *Nilsson i Göteborg m. fl.*; och
- nr 682 av herr *Andersson i Rasjön m. fl.*

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 7 och 50—52.

§ 4.

Herr *Johnsson* i Kalmar avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 683, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 219, angående omläggning av skyddshemsverksamheten *m. m.*

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 99, angående obligatorisk sjuårig folkskola *m. m.*, nämligen:

- nr 684 av herr *Malmqvist m. fl.*;
- nr 685 av herr *Pettersson i Dahl*;
- nr 686 av herr *Weijne*; och
- nr 687 av herr *Andersson i Ovanmyra m. fl.*

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 20.

Ytterligare avlämnades nedannämnda motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, angående folk- och småskoleseminariernas organisation m. m., nämligen:

- nr 688 av herr *Johnsson* i Kalmar *m. fl.*;
- nr 689 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;
- nr 690 av herr *Andersson* i Ovanmyra; och
- nr 691 av herr *Holmdahl*.

Slutligen avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Bengtsson* i Kullen *m. fl.*, nr 692, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 206, angående ändrade grunder för statsbidrag till vissa grenar av den slutna sjukvården m. m.;

herr *Andersson* i Ovanmyra *m. fl.*, nr 693, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga;

herr *Nilsson* i Göteborg *m. fl.*, nr 694, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 213; samt

herrarna *Lithander* och *Anderson* i Norrköping, nr 695, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 185, angående anslag till låneunderstöd åt vissa fastighetsägare i Kiruna och Malmberget.

Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

§ 5.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 6, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet;

från bevillningsutskottet, nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § sista stycket förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution;

från första lagutskottet:

nr 114, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna rörande förening av folkskolläraryrke med organist- eller klockarsyssla; och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

från andra lagutskottet, nr 116, i anledning av väckt motion angående förbättring av skogsarbetarnas härbärgen under avverkningstiden; samt

från jordbruksutskottet:

nr 117, i anledning av väckta motioner om nedsättning av viss aktiebolaget Per Holms elektricitetsverk i Strömsund påförd fiskeavgift;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden i Stockholm;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av medel ur domänverkets markinköpsfond för förvärv av fastigheterna Gamen nr 8 och 9 i Luleå stad;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 7 juni 1934 (nr 241) om allmänna vägar; och

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av lägenheten Stockö mjöl- och sågkvarnar nr 1 och 2 i Söraby socken av Kronobergs län.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 29, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser;

nr 30, i anledning av väckt motion angående en förstärkning av fullmäktige i riksbanken m. m.;

nr 31, med förslag till ändrad lydelse av § 8 i reglementariska föreskrifter för riksdagen; och

nr 32, i anledning av väckta motioner med förslag till ändrad lydelse av § 60 regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastigheten nr 3 i kvarteret Bispen i Lund m. m.;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av andra huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnader för marklösen m. m. i samband med anordnande av farled Ramsvikskilen — Älstenshamn;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 2 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med viss bestämmelse att iakttagas vid meddelande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker; och

nr 23, i anledning av väckt motion angående åtgärder för begränsning av importen av gädda och gös;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 27 juni 1902 (nr 72 s. 3) angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran m. m.; och

nr 28, i anledning av väckt motion om ändring av 17 kap. 5 § handelsbalken;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 24, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i förordningen om erkända arbetslöshetskassor och förordningen om statsbidrag till sådana kassor;

nr 25, i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen om blindhetsersättning; och

nr 26, i anledning av väckta motioner angående viss komplettering av lagen om arbetarskydd;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalning av stödlån genom förbättringsarbete;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa markområden till staden Mariestad;

nr 38, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av vattenfallsstyrelsen under år 1935 försålda och bortbytta tomter;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till åtgärder för Mälarens reglering;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Skövde stad av kronans andelar i vissa samfälligheter å Billingen;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallande fastigheter;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om lån till förekommande av exekutiv försäljning; och

nr 44, i anledning av väckta motioner om framläggande av förslag angående ordnandet av den lägre lantbruksundervisningen;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, angående omarbetning av de av Kungl. Maj:t fastställda »Grunderna för läkemedels taxering å apotek»;

nr 2, angående revision av apoteksvarustadgan; och

nr 3, angående viss ändring av 13 § hälsovårdsstadgan; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, angående företräde för svenskt material vid utförande av anläggningar för statens räkning.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Härmed intygas, att riksdagsmannen N. K. Törnkvist från Bjuv på grund av magsjukdom är oförmögen till arbete fr. o. m. den 24 mars under 2 veckor framåt. Sedan den 23 mars är herr T. intagen å medic. avdeln. vid läns- och stadslasarettet i Hälsingborg.

Hälsingborg den 23 mars 1936.

Erik Gripwall,
leg. läk.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jonsson</i> i Haverö	under	4 dagar	fr. o. m. den	28 mars,
» <i>Mattsson</i>	»	3 »	»	» 26 »
» <i>Andersson</i> i Löbbo	»	3 »	»	» 27 »
» <i>Andersson</i> i Grimbo	»	4 »	»	» 27 »
» <i>Erlander</i>	»	4 »	»	» 26 »

herr <i>Hansson</i> i Rubbestad	under 2 dagar fr. o. m. den 27 mars,	
› <i>Johnsson</i> i Kalmar	› 4 › › › 27 ›	
› <i>Lindskog</i>	› 3 › › › 26 ›	
› <i>Persson</i> i Trången	› 3 › › › 24 ›	
› <i>Hagman</i>	› 4 › › › 27 ›	
› <i>Hällgren</i>	› 4 › › › 27 ›	
› <i>Vougt</i>	› 2 › › › 28 ›	
› <i>Nilsson</i> i Hörby	› 2 › › › 28 ›	
› <i>Wallén</i>	› 2 › › › 28 ›	
› <i>Svedberg</i>	› 2 › › › 27 ›	och
› <i>Borq</i>	› den 28 mars.	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.17 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 27 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogs var för sig följande å kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 683 av herr *Johnsson* i Kalmar *m. fl.*;

nr 684 av herr *Malmqvist m. fl.*;

nr 685 av herr *Pettersson* i Dahl;

nr 686 av herr *Weijne*;

nr 687 av herr *Andersson* i Ovanmyra *m. fl.*;

nr 688 av herr *Johnsson* i Kalmar *m. fl.*;

nr 689 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;

nr 690 av herr *Andersson* i Ovanmyra;

nr 691 av herr *Holmdahl*; och

nr 692 av herr *Bengtsson* i Kullen *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 693 av herr *Andersson* i Ovanmyra *m. fl.*; och

nr 694 av herr *Nilsson* i Göteborg *m. fl.*

Härefter föredrogs herrar *Lithanders* och *Andersons* i Norrköping jämväl på bordet liggande motion, nr 695, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 185, angående anslag till låneunderstöd åt vissa fastighetsägare i Kiruna och Malmerget. Därvid lämnades på begäran ordet till

Herr *Lithander*, som anförde: Herr talman! Enär motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 185 redan utgått, då denna motion väcktes,

anhåller jag att å min medmotionärs och egna vägnar få återkalla densamma.

Denna hemställan bifölls.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial nr 29—32 och statsutskottets utlåtanden nr 53—55.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnader för marklösen m. m. i samband med anordnande av farled Ramsvikskilen—Ålstenshamn blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Härpå föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkanden nr 21—23, första lagutskottets utlåtanden nr 27 och 28, andra lagutskottets utlåtanden nr 23—26 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 36 och 37.

§ 6.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 38, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av vattenfallsstyrelsen under år 1935 försålda och bortbytta tomter.

§ 7.

Slutligen föredrogos, men bordlades åter jordbruksutskottets utlåtanden nr 39—44, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1—3 och andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 8.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Aronson m. fl.*, nr 696, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga;

herr *Skoglund m. fl.*:

nr 697, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 161, med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil; och

nr 698, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 162, angående medel till vägtrafikmyndighetens verksamhet under budgetåret 1936/1937; samt

herrar förste vice talmannen *Magnusson* och *Aronson*, nr 699, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 202, med förslag till lag om kommunal fondbildning m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 9.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för kronans räkning av vissa jord- och vattenområden vid Stadsforsen i Indalsälven m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restaurering av Gustaf III:s paviljong i Haga; och

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnader för marklösen m. m. i samband med anordnande av farled Ramsvikskilen — Älstenshamn.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönetillägg åt vissa revirförvaltare i domänverket;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrlägningsföretaget Åtrans reglering i Skaraborgs och Älvsborgs län;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sänkning av räkntan å vissa uppskovslån ur egnahemslånefonden;

nr 48, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till avlösnande av hemkonsulenter; och

nr 49, i anledning av väckt motion angående köttbesiktningens bekostande med statsmedel; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, angående avskrivning eller avlösning av landskyld och landgille samt andra jämförliga skattepålagor; och

nr 5, angående betryggande rening och desinficering av material, som användes till stoppning av sängkläder.

§ 11.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet tillkännagivit, att han vid morgondagens plenum ämnade besvara herr Jacobssons interpellation angående frågan om beredande av tryggad rätt till pension för i enskild tjänst anställda.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

ru <i>Nordgren</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 29 mars,
herr <i>Sandström</i>	» 3 » » » 29 » och
» <i>Nilsson i Antnäs</i>	» 4 » » » 1 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 28 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 innevarande mars.

§ 2.

*Svar å
interpellation.*

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Schlyter**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Jacobsson till mig riktat den frågan, huruvida jag har för avsikt att vidtaga sådana åtgärder för påskyndande av utredningen av frågan om tryggad rätt till pension för de i enskild tjänst anställda, att proposition därom kan föreläggas 1937 års riksdag.

Med anledning härav vill jag erinra om att, sedan ifrågavarande spørsmål varit föremål för olika sakkunnigutredningar inom justitiedepartementet men de utarbetade förslagen funnits icke kunna läggas till grund för lagstiftning i ämnet, frågan 1931 överlämnades till den inom socialdepartementet tillsatta s. k. kommittén angående privatanställda. Efter en riksdagsskrivelse förilidet år, vari begärdes en allsidig och skyndsam utredning i ämnet, befriades nämnda kommitté från utredningen rörande frågan om tryggad rätt till pension för de i enskild tjänst anställda. Frågan upptogs därefter till övervägande inom justitiedepartementet. Från lagberedningen — som övertagit uppdraget att revidera aktiebolagslagstiftningen — inforrades yttrande i ärendet i vad det berörde området för beredningens uppdrag eller därmed kunde äga omedelbart sammanhang. Utan avvaktan på detta yttrande har sedermera Kungl. Maj:t i konselj den 31 sistlidne januari förordnat en byråchef för lagärenden i justitiedepartementet att, efter samråd med lagberedningen, verkställa utredning och avgiva förslag till lagstiftning i syfte att få till stånd betryggande former för pensionering av privatanställda. Samtidigt erhöll jag Kungl. Maj:ts bemyndigande att utse sakkunniga för att deltaga i överläggningar med utredningsmannen. Om detta Kungl. Maj:ts beslut lämnades på sin tid offentligt meddelande.

Med hänsyn till den mångfald av invecklade, delvis nya, juridiska spørsmål som omfattas av utredningen samt, ej minst, de stridiga intressen som därunder kunna väntas komma till uttryck från olika håll, är det uppenbarligen icke möjligt att för närvarande göra något bestämt uttalande angående den tidpunkt då utredningen kan beräknas föreligga färdig. Av vad jag anført lærer emellertid framgå, att utredningen inriktats på att snarast möjligt resultera i ett förslag som kan läggas till grund för lagstiftning.

Härpå yttrade:

Herr **Jacobsson**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för att jag fått svar på min interpellation.

Svar å interpellation. (Forts.)

Denna tacksamhet måste jag likväl begränsa till att omfatta allenast det förhållandet, att jag fått svar. Vad beträffar svarets innebörd är jag däremot icke i stånd att känna den minsta tillfredsställelse.

Herr statsrådet erinrade i sitt svar om alla de olika sakkunnigutredningar, för vilka frågan om tryggad rätt till pension för de i enskild tjänst anställda har varit och är föremål, och herr statsrådet avsåg väl därmed att poängtera, att detta spörsmål ingalunda försumrats från statsmakternas sida. Jag är av alldeles motsatt uppfattning och hävdar, att denna fråga i hög grad försumrats av statsmakterna. Det är i år nio år sedan det första penndraget gjordes i ärendet. Det var år 1927. Påföljande år, 1928, avgavs ett betänkande angående tryggande av i enskild tjänst anställdas rätt till utfäst pension. Detta betänkande vilade sedan i justitiedepartementet ända till år 1931, då det överlämnades till kommittén angående privatanställda. Enligt de för denna kommitté utfärdade direktiven var det icke längre fråga allenast om tryggande av rätt till utfäst pension utan om tryggande av rätt till pension. Utredningsuppdraget hade således utvidgats.

Men någon utredning kom icke till stånd. I fyra långa år låg kommittén angående privatanställda, ostörd av sin uppdragsgivare, på denna fråga utan att göra någonting åt den. Först i mars månad i fjol kom det ett livstecken, som emellertid bestod allenast däri, att kommittén sade sig anse, att frågan vore av så egenartad natur, att den borde göras till föremål för särskild behandling. Ett par månader senare befriade Kungl. Maj:t kommittén från pensionsfrågan, och det gjorde Kungl. Maj:t alldeles rätt i. Befrielsen var kanske även föranledd av fjolårets riksdagsskrivelse. Man trodde emellertid nu, att det efter åtta års söl äntligen skulle bli fart på utredningsarbetet, men det drog ytterligare sex månader, innan frågan på nytt vidrördes, och först den 31 januari i år lämnades åt en byråchef i justitiedepartementet i uppdrag att fortsätta utredningen. Om denne byråchef yttrade herr statsrådet nyss, att han därtill förordnats, men herr statsrådet sade tyvärr icke, att han avdelats för att syssla med frågan. Måhända är det en mycket arbets-tyngd man, som har mycket annat att sköta.

Allting är ju relativt, och herr statsrådet anser kanske, att när frågan förhalats så många år, spelar det ingen roll med något år mer eller mindre, men även därvidlag är jag av alldeles motsatt uppfattning och hävdar, att varje dag som går utan att denna fråga bearbetas är till förfång för alla de hundratusentals människor, som frågan gäller. Jag gör ingalunda herr statsrådet ansvarig för hela denna förhållning. Ärendet har ju icke förrän i fjol kommit under herr statsrådets direkta ämbetsförvaltning, och måhända har herr statsrådet heller icke haft tillfälle uppmärksamma frågans bedrövliga utredningsöde. Utredningen omfattar ju också, som herr statsrådet framhöll, en mångfald invecklade, delvis nya, juridiska spörsmål, där en mängd stridiga intressen resa sig mot varandra. Jag vill heller icke förneka, att det på sakens nuvarande ståndpunkt kan vara svårt att ens tillnärmelsevis angiva, när utredningsresultatet kan föreligga. Men sedan herr statsrådet nu har uppmärksamgjorts på de olyckor, som ha drabbat denna fråga i form av utredningar, vilka varit effektiva allenast när det gällt att sluka tid, så borde herr statsrådet ha kunnat jakande besvara åtminstone den del av min fråga, som gällde, huruvida herr statsrådet hade för avsikt att vidtaga påskyndande åtgärder.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Interpellantens yttrande ger mig bara anledning lämna ett par upplysningar.

Svar å interpellation. (Forts.)

Han var ju själv vänlig begränsa anmärkningarna mot mig till att avse den tid, under vilken jag haft att syssla med ärendet, och detta är jag honom tacksam för. Han framhöll emellertid, att sedan jag nu blivit uppmärksamgjord på detta ärende genom interpellationen, så borde jag kunnat giva ett bestämdare svar, huruvida jag hade för avsikt att vidtaga påskyndande åtgärder. Härtill vill jag genmäla, att jag ingalunda blivit uppmärksamgjord på detta ärende genom interpellationen, vilket ju för övrigt framgår av de åtgärder, som jag själv tidigare i år vidtagit för att sätta ärendets utredning i gång.

Herr Jacobsson höll före, att den lagbyråchef, som erhållit uppdraget att utreda denna sak, icke skulle ha blivit för ändamålet avskild från sin tjänst i övrigt och att han kanske hade mycket annat att göra. Jag beklagar nu, att jag i mitt koncept strök en punkt, som jag ämnat taga upp i svaret men som jag ansåg allt för detaljmässig. I mitt första koncept stod det: »För uppdragets fullgörande beviljade jag samtidigt nämnde byråchef ledighet från ämbetet i övrigt från och med den 1 februari tills vidare, med skyldighet blott för honom att vid sidan av det nu ifrågavarande uppdraget ägna fortsatt handläggning åt vissa ärenden, i vilka propositioner förbereddes till årets riksdag.» Jag hade ju ingen särskild anledning antaga, att herr Jacobsson skulle vilja misstänkliggöra mina goda avsikter att så mycket som möjligt främja detta ärendes behandling.

Den sista punkten i mitt koncept, som jag också strök, hade denna lydelse: »Jag kommer självfallet att med uppmärksamhet följa arbetets gång och vid behov träffa ytterligare dispositioner, som kunna finnas gagneliga för att förslag om möjligt skall kunna föreläggas nästa års riksdag.» Anledningen till att jag strök detta var den, herr talman, att det icke beror enbart på en departementschef, huruvida ett lagförslag kan föreläggas riksdagen. Vill man kunna stå för sina ord, är det därför litet äventyrligt att avgiva några löften i det avseendet. Ett flertal betydelsefulla lagförslag, som legat mig ofantligt varmt om hjärtat och som föreligga utarbetade i justitiedepartementet, ha icke kunnat föreläggas detta års riksdag, därför att det icke varit plats för dem i lagrådet. Jag kan icke beräkna vilken tid lagrådet kommer att ägna åt ett flertal olika lagförslag, som skola underställas lagrådet, och det vore därför icke vederhäftigt av mig att vid denna årstid profetera om huruvida ett förslag om åtgärder för tryggnad av rätt till pension åt i enskild tjänst anställda skall kunna föreläggas nästa års riksdag eller icke. Men jag skall gärna komplettera mitt svar till interpellanten med att säga, att allt vad på mig ankommer skall jag göra för att detta skall bliva möjligt.

Herr Jacobsson: Herr talman! Efter den komplettering, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nu givit sitt interpellationssvar, är jag i stånd att låta mitt tack för svaret omfatta även svarets innebörd, men vill samtidigt giva uttryck åt den livliga förhoppningen, att herr statsrådet måtte se till, att utredningen fortgår oavbruten.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde den 30 dennes ämnade besvara herr Lundqvists till honom framställda spörsmål angående tillgodoseende av trädgårdsodlingens intressen vid träffande av nya handelsavtal eller vidtagande av ändringar i nu gällande.

§ 4.

Föredrogos var för sig samt hänvisades till behandling av lagutskott följande å kammarens bord vilande motioner, nämligen:

nr 696 av herr *Aronson m. fl.*; och

nr 697 av herr *Skoglund m. fl.*

Härefter föredrogs herr *Skoglunds m. fl.* jämväl på bordet liggande motion, nr 698, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 162, angående medel till vägtrafikmyndighetens verksamhet under budgetåret 1936/1937. Därvid anförde

Herr **Skoglund**: Herr talman! Jag och mina medmotionärer anhålla att få återtaga motion nr 698.

Denna hemställan bifölls.

Vidare föredrogs samt remitterades till konstitutionsutskottet herrar förste vice talmannen *Magnussons* och *Aronsons* likaledes å bordet vilande motion nr 699.

§ 5.

Härpå föredrogos, men bordlades åter jordbruksutskottets utlåtanden nr 45—49 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316); och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Till avgörande företogs nu bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövan-^{Ang. utövan-}det av statens tobaks-^{det av statens}monopol.^{tobaksmono-}
^{pol.}

Genom en den 28 februari 1936 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 110, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar för en tid av sex år från och med den 1 januari 1937 till och med den 31 december 1942 åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet upplåta utövan-^{Ang. utövan-}det av statens tobaks-^{det av statens}monopol.^{tobaksmono-}
^{pol.}

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med avtalet den 16 december 1930 i samma ämne.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Ang. utöandet av statens tobaksmonopol. (Forts.)

Vid betänkandet var fogad reservation utan angivet yrkande av herr *Lithander*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Lithander: Herr talman! Vid det föreliggande utskottsbetänkandet har jag fogat en reservation. Jag har gjort det därför, att jag i denna fråga har en principiell inställning helt avvikande från den, som kommit till uttryck i den kungl. propositionen. Jag kan för min del icke se det lyckliga i att för så långa perioder, som det här gäller, fastlåsa ett system, vilket, ställt på lång sikt och med det inflytande och den återförsäkring, som vederbörande ha inom riksdagen, borttager varje möjlighet att genomföra ens de minsta förändringar och förbättringar. Efter ytterligare sex år kommer väl frågan att befinna sig i samma läge som nu; bevillningsutskottet kommer att vara enhälligt, och riksdagen kommer att vara enhällig då liksom nu.

Herr talman! Ligger det icke någonting i den åsikt, som alltifrån dessa monopols tillkomst har framförts från olika håll inom landet och som i ett tidigt skede framfördes inom riksdagen, att om staten vill komma fram till ett ur skattesympunkt bättre ekonomiskt utbyte, så bör staten icke driva verksamhet under monopolform. Varför skulle icke staten kunna utöva verksamhet under tävlan med enskilda? Jag har tidigare och särskilt i en rad motioner år 1930 tillåtit mig yrka härpå. Varför skulle icke staten kunna driva verksamhet på båda de områden, som det här gäller, i fri tävlan med enskilda? Jag förstår mycket väl, att man är rädd för detta, därför att det då skulle komma att visa sig, att statsdriften komme till korta. Därför har man valt att låta statens verksamhet utövas i monopolform, så att staten slipper tävla med enskilda. Mot detta reagerar jag nu liksom jag gjort det vid åtskilliga tillfällen förut. I den reservation, som jag år 1930 fogade till bevillningsutskottets utlåtande i samma fråga, framförde jag samma synpunkter, som jag nyss berört, och slutade med dessa ord: »Tävlan på andra områden har alltid visat sig vara till allmänhetens nytta men vid frånvaron därav och när rörelsen drives under monopolform, blir det alltid förr eller senare allmänheten, som blir den lidande parten.»

Jag har, herr talman, velat upprepa dessa ord, ty de ha samma vikt nu som de hade tidigare. Jag hoppas, att den dag skall komma, då det skall lyckas att ändra vad som hittills visat sig vara ogörligt att ändra. Det kommer kanske att bli en yngre generation förbehållet att genomföra en förändring.

Detta, herr talman, rörande det önskvärda i att få in ett verkligt moment av tävlan. Nu har man avskaffat även de mycket blygsamma former, under vilka tävlan hittills fått äga rum. Det har lagts stenar i vägen för det enskilda initiativet. Det enskilda initiativet kan icke komma till sin rätt.

Innan jag slutar, skall jag emellertid vid detta tillfälle, herr talman, be att få göra några erinringar även i ett annat avseende. Jag vill nämligen särskilt fästa uppmärksamheten på ett yttrande, som fälldes i andra kammaren år 1930 och vari uttalades önskvärdheten av att riksdagens egna revisorer finge rättighet att i någon form granska dessa monopol, som för staten äro eller uppgivas vara ett slags skatteinstrument. Jag vill erinra om, att det redan då framhölls, att herr Olsson i Kullenbergstorp en gång haft framgång med sitt krav på en undersökning i vad mån riksdagens revisorer skulle kunna få rätt att granska monopolens förvaltning. En sådan utredning hade nämligen av riksdagen beslutats, och om jag icke missminner mig var det beslut, som riksdagen fattade i enlighet med herr Olssons i Kullenbergstorp yrkande, redan år 1930 tio år gammalt. Jag är icke riktigt säker på tid-

Ang. utövändet av statens tobaksmonopol. (Forts.)

punkten, men beslutet fattades i alla fall åtskilligt tidigare än år 1930. Detta beslut är ännu obeaktat av regeringen, men det har uppmärksamrats av riksdagen, ty när riksdagen behandlade dessa frågor år 1930, skrev bevillningsutskottet i sitt memorial nr 26 beträffande Tobaksmonopolet följande, som återfinnes i memorialet på sidan 6: »Genom vad nu föreslagits beträffande ordningen för revisorernas utseende, har utskottet icke avsett att föregripa en utredning av denna fråga, utan synes därvid jämväl förevarande spörsmål böra bliva föremål för förnyad omprövning.» Samma ord upprepades i utskottets betänkande rörande Vin- och spritcentralen. Betänkandet bär nr 27, och orden återfinnas nederst på sidan 17. Enligt riksdagens uttalande borde alltså utredningen rörande dels revisionen och dels formerna för monopoldriften ske i sammanhang med den utredning, som borde göras när oktrojen nästa gång skulle förnyas.

Herr talman! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att dessa tydliga och klara direktiv från den svenska riksdagen, både från dess första och andra kammare, lämnats obeaktade. Man kan icke heller säga, att vare sig monopolstyrelsens utlåtande över vissa ändringar i några formella detaljer, som för övrigt sakna betydelse, eller statskontorets utlåtande däröver, vilka handlingar åberopas i propositionen, innebära den utredning, som riksdagen avsett skulle komma till stånd. Vid en utredning skall man väl ej höra bara den ena parten. I detta fall böra även skattebetalarna och representanter för svenskt näringsliv få tillfälle att giva uttryck åt vad de tycka och tänka. Jag har under en mångårig fruktlös kamp mot monopol och vad därtill hörer kommit till den uppfattningen, att det icke finnes någon möjlighet att mot den nuvarande ordningen genomdriva ens de minsta krav, så snart kraven gå utöver, vad vederbörande själva anse riktigt och rätt.

I avseende på Tobaksmonopolet föreligger det nu en proposition om förnyandet av oktrojen på ytterligare sex år. Nästa tillfälle då svenska riksdagen och den svenska allmänheten har möjlighet att här i riksdagen framföra sina önskemål beträffande dessa saker inträffar således år 1942. Det enda, som riksdagen i år fått del av beträffande det andra monopolet, nämligen Vin- och spritcentralen, är en notis, som stått i pressen och däri det heter: Vin- och spritcentralen erhöi i fredags kväll ny oktroj beträffande utövändet av parti-handel med rusdrycker omfattande åren 1937/1942. Även denna sak borde vi i år fått tillfälle att här beröra. Det föreligger emellertid ingen proposition i ämnet, utan ny oktroj har beviljats utan vidare. Riksdagen är således de facto ställd utan möjlighet att i punkter, där skiljaktighet härvidlag råder i uppfattningen mellan riksdagen och regeringen, göra sin vilja gällande. Det svenska näringslivets män på dessa områden klämmas mellan sköldarna. Vad som från början var en rimlig inkomst för dem, berövas dem undan för undan.

Vid det förhållandet, herr talman, att en klar och tydligt uttryckt önskan föreligger från den svenska riksdagen, att dessa saker skola utredas före den nya oktrojens trädande i kraft, ber jag att i avvaktan på en dylik utredning få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det tjänar icke mycket till att taga upp en särskild debatt i den föreliggande punkten. För övrigt komma vi längre fram på dagordningen till ett tillfälle, då man kanske får lufta på sig i dessa saker något mer än som är nödvändigt just nu. Jag vill emellertid säga, att i det här föreliggande fallet rörande Tobaksmonopolet står herr Lithander tämligen ensam. Till och med de, som krävt ett i grundlagen inskrivet skydd mot monopolen, ha bland de monopol, som skulle inskrivas där, även medtagit

Ang. utöandet av statens tobaksmonopol. (Forts.)
Tobaksmonopolet. Under sådana förhållanden behöva vi kanske ej tvista så mycket om denna sak.

Vad Vin- och spritcentralen och det av herr Lithander påtalade förhållandet beträffar, bör det ej vara okänt för en ledamot av bevillningsutskottet att det i rusdrycksförsäljningsförordningen finnes en klar bestämmelse om, att det tillkommer Kungl. Maj:t att för sex år i sänder utlämna försäljningsrättigheten till det för ändamålet bildade partihandelsbolaget. Till den av herr Lithander påtalade tiden av sex år kommo vi ju praktiskt taget enhälligt år 1930. Förut hade tiden varit kortare, men för att komma till enhetlighet på detta område, beslöt ju riksdagen efter en föregående utredning, att oktrojtiden skulle vara sex år. Utredningsmännen voro enhälliga i sitt förslag. Även bevillningsutskottet var, om jag ej minnes fel, enhälligt, och någon tvist uppstod icke heller i kamrarna om förslaget att tiden för oktrojen skulle utsträckas till sex år.

I fråga om revisionen vill jag erinra herr Lithander om, att kamrarna år 1930, när vi diskuterade denna fråga sist, stannade i olika beslut. De bestämmelser, som Kungl. Maj:t nu föreslår skulle fortsätta att gälla under den nya oktrojperioden, kom man ju fram till efter en kompromiss mellan första och andra kammarens beslut. Jag tror, att saken i denna fråga är ungefär detsamma i dag som år 1930. Det finnes således ingen anledning att på nytt taga upp någon strid i fråga om detta spörsmål.

Om man vill bedöma denna fråga, sådan som den här föreligger, och vill hålla den skild från frågan om statsmonopol eller icke statsmonopol på andra områden, varom viss strid står, kan man, herr talman, icke komma till något annat resultat än det, vartill bevillningsutskottets samtliga medlemmar utom herr Lithander ha kommit. Jag ber därför att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Lithander: Herr talman! Den föregående talaren åberopade högerpartiets motion rörande inskrivandet i grundlagen av visst skydd mot nya monopol. Det är icke riktigt, att högern ser något önskvärt i att nödgas göra detta och därmed konstatera ett beklagligt faktum. Högern har föreslagit detta såsom en möjlighet att för framtiden förebygga, att beslut om monopol komma till utan att de svenska valmännen få tillfälle att taga ställning till sådana förslag. Man har velat förebygga, att en regering, som tillfälligtvis förfogar över ett tillräckligt röstetal i riksdagen, skall hänsynslöst kunna gå fram över enskilda medborgares väl eller ve. Det är detta, som man har velat förebygga med den åberopade motionen. Man vill giva folket tillfälle att så att säga taga ståndpunkt en gång till, så att icke något sker i överraskningens tecken. Även om det nu saknas majoritet inom konstitutionsutskottet för att få denna motion i tryggad hamn, vill jag uttrycka den förhoppningen, att det skall visa sig, att den svenska allmänheten har en annan uppfattning i frågan, när vi komma fram till höstens nya val.

Det är ju ett faktum, att Kungl. Maj:t har rätt att giva förnyad oktroj för Vin- och spritcentralen. Det kan icke förnekas. Men härigenom och genom de långa perioder om sex år, som nu tillämpas, är riksdagen de facto avkopplad från så gott som alla möjligheter att giva uttryck åt vad den känner och tänker i denna sak.

Den siste ärade talaren berörde 1930 års beslut och sade, att det då förelåg en kompromiss mellan partierna, om vilken lösning man skulle gå in för. Det är riktigt, men den kompromissen rörde frågan på vad sätt revisorerna skulle väljas, vilken korporation, som skulle förrätta valet, om det skulle ske genom kamrarna eller genom riksgäldsfullmäktige. För min del framhöll jag i det

Ang. utövändet av statens tobaksmonopol. (Forts.)

sammanhanget, att det icke var önskvärt att låsa fast revisionen genom att låta den bestå av fast avlönade revisorer utan att man borde gå in för ett system med för varje år nya revisorer, såsom fallet är med statsrevisionen. Vid detta tillfälle var det icke någon votering rörande frågan, huruvida riksdagens revisorer skulle ha rätt att granska monopolen eller icke. Kompromissen gällde icke den saken, och den frågan står fortfarande öppen, ty någon utredning härom har icke skett under den tid, som gått.

Jag kan, herr talman, icke se annat än att det är ytterligt anmärkningsvärt, att riksdagens förtroendemän, statsrevisorerna, som ju väljas ur alla eller åtminstone ur de flesta partierna, äro fullkomligt berövade möjligheten att granska monopolen och göra sina anmärkningar. Revisionen blir något helt annat, herr talman och ärade kammarmarkrater, om det för varje år kommer nya personer i revisionen, som ha kontakt med det levande livet ute i landet och som kunna framföra sina önskemål och anmärkningar. Jag vill härmed ingalunda på något sätt underkänna den intresserade och kunniga insats, som göres av de nuvarande revisorerna, men jag vill starkt framhålla, att det blir mera liv i revisionen och mera möjligheter för allmänheten att kunna göra sina önskemål gällande, om riksdagens revisorer själva få möjlighet och rätt att granska dessa organ, vilka i alla fall tillkommit och skapats med framhållande av att det är ett statsändamål, som de tjäna.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Vid härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av avgiften för skatteinbetalning över postgiro vid skatteuppbörd i Stockholms stad blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 7, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatsens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkten 12.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. tull-
verket.*

Punkten 19, angående tullverket: avlöningar till befattningshavare hos generaltullstyrelsen m. m.

I en till riksdagen avlåten, den 21 februari 1936 dagtecknad proposition, nr 95, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade personalförteckningar och avlöningsstater för generaltullstyrelsen och tullstaten, dels och anvisa vissa anslag till generaltullstyrelsen och tullverket.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft några i riksdagen väckta motioner i detta ämne.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 307, II: 635 och II: 636 ävensom med bifall till motionerna I: 308 och II: 295, godkänna av utskottet förordade personalförteckningar och avlöningsstater för generaltullstyrelsen och tullstaten ävensom anvisa av utskottet föreslagna anslag till generaltullstyrelsen och tullverket.

Vid denna punkt hade reservation anmälts av herrar *Per J. Gustafsson*, *Alexander Nilsson*, *Strindlund* och *Svensson* i Grönvik, vilka ansett, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr Strindlund: Herr talman! Skillnaden mellan utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition består däri, att utskottet beträffande generaltullstyrelsens stat har föreslagit, att 3 extra ordinarie kontorsbiträdesbefattningar utbytas mot en kansliskrivare- och två kontorsbiträdesbefattningar. Beträffande tullstaten föreligger en skillnad mellan utskottets och Kungl. Maj:ts förslag i fråga om antalet ordinarie befattningar. Utskottet föreslår dels att en kammar skrivartjänst skall utbytas mot en tullkontrollörstjänst vid frihamnen i Stockholm, dels och att 10 extra ordinarie skrivbiträdesbefattningar utbytas mot 1 kansliskrivare-, 4 kanslibiträdes- och 5 kontorsbiträdesbefattningar.

Jag vill påpeka, att utöver vad utskottet tillstyrkt, föreligger framställning från generaltullstyrelsen om ytterligare 20 nya ordinarie befattningar inom tullverket, vilket förslag upptages i motioner, som delvis tillmötesgått av utskottsmajoriteten. Syftet med denna utökning av personal, framför allt i de lägre graderna, är ju, att man vill enligt en godtagen princip försöka utbyta överkvalificerad arbetskraft inom tullverket mot mindre kvalificerad sådan, en aktion — om jag så får uttrycka mig — som pågått under en följd av år. Det framgår av Kungl. Maj:ts proposition, i vilket tempo detta försiggått. Det heter nämligen där, att siffermässigt uttryckt hava enligt vad generaltullstyrelsen framhållit de för tulltaxering och kontorsgöromål använda kammar-skrivarutbildade tjänstemännen 1923—1931 minskats från 624 till 579, medan den för dylika ändamål anlidade icke kammar-skrivarutbildade personalen ökats från 130 till 271.

Det kan nog vara riktigt, att ett sådant utbyte sker, men man kan verkligen ha rätt att fråga, om det inte bör ske med en viss försiktighet, och jag är inte alldeles övertygad om att detta system i längden kommer att bli billigare. Det är mycket möjligt, att i samma mån som man ökar användningen av mindre kvalificerad arbetskraft över ett visst stadium, man också får ytterligare ut-

Ang. tullverket. (Forts.)

gifter och omkostnader för kontroll och tillsyn, vilket redan skönjes, om man ser på en annan del av propositionen, nämligen den, som behandlar frågan om tullkontrollörerna.

I allt fall kan man säga, att här icke föreligger någon principiell skillnad. Meningsskiljaktigheterna avse endast, i vilken utsträckning man skall fortsätta på den inslagna vägen med utbyte av mera kvalificerad arbetskraft mot mindre kvalificerad sådan. Då det gällt avvägningen av dessa synpunkter har jag ansett, att Kungl. Maj:ts resonemang är det hållbara. Kungl. Maj:t har härvidlag gått försiktigare fram än generaltullstyrelsen själv, och av motiveringen vill jag återge åtminstone följande passus. Departementschefen säger på sidan 34 i kungl. prop. nr 95: »Då det gäller att taga ställning i förevarande fråga» — nämligen den principiella — »vill jag till en början framhålla att, även om det ur statsverkets synpunkt givetvis är av stor betydelse att tjänstemannakåren utnyttjas på ett ekonomiskt riktigt sätt och att förden skull användning av överkvalificerad arbetskraft så långt möjligt undviks, det likväl å andra sidan måste tillses, att statens och allmänhetens intressen ej äventyras genom anlitande av otillräckligt skolad arbetskraft.»

Härjämte tillägges på sidan 35: »Slutligen må framhållas, att givetvis även i framtiden, sedan den nu ifrågavarande göromålsfördelningen genomförts, vunnna erfarenhet bör utnyttjas till ytterligare minskning i användningen av mera kvalificerad arbetskraft, där så prövas kunna ske, eller till korrigeringar i motsatt riktning i de fall, där den mindre kvalificerade arbetskraften icke finnes skickad för uppgifterna.»

Har jag kunnat förstå resonemanget rätt, innebär Kungl. Maj:ts förslag, att man vill ta ett jämförelsevis försiktigt steg, ty detta är ju en början, även om det är en mycket kraftig sådan, och därför anser man sig böra ha ytterligare erfarenhet, innan steget tas fullt ut i den utsträckning, som generaltullstyrelsen föreslagit. Det märkliga är att utskottsmajoriteten ansett sig bättre kunna bedöma denna sak än Kungl. Maj:t. Jag vet inte vilken auktoritet utskottet egentligen stöder sig på, då det kommit till det resultatet, att varken generaltullstyrelsens förslag eller Kungl. Maj:ts förslag är riktigt avvägt.

Man har motiverat förslaget bl. a. med, att man vill ha ett bättre förhållande mellan antalet ordinarie och extra befattningshavare inom verket, d. v. s. flera ordinarie tjänster. Jag ber emellertid att få påpeka, att även enligt Kungl. Maj:ts förslag får man inom detta verk, vars säregna karaktär dock motiverar en mycket stor grupp extra personal, ett bättre förhållande i detta avseende än vad vi ha inom en hel del andra statliga verk.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre. Det finns inga bärande skäl för utskottet att på denna punkt frångå Kungl. Maj:ts förslag, vilket jag finner vara synnerligen väl motiverat, och jag ber därför att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Andersson** i Höör: Herr talman! Herr Strindlund har redan redogjort för den skillnad, som föreligger mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets. Skillnaden består däri, att för det första generaltullstyrelsen begärt ytterligare en tullkontrollör, som skulle placeras vid frihamnen i Stockholm. Detta förslag har tillstyrkts av lönenämnden, men Kungl. Maj:t är försiktig — och det bör den ju vara — och har ansett, att platsen kunde besättas med en kammarskrivare i stället.

Nu har det upplysts, att det är olämpligt att på denna plats ha en kammarskrivare, därför att en sådan söker en bättre plats, när han varit där en tid, och får också en sådan. Då skall man ha en ny kammarskrivare, och det blir

Ang. tullverket. (Forts.)
ombyte på platsen, vilket inte är bra. Nu är att märka, att det är inte tal om att sätta till flera platser utan bara att byta ut en kammarskrivare mot en kontrollör, alltså en uppflyttning av befattningen från 16:e till 21:a lönegraden. Det är allt.

Den andra skiljaktigheten, som föreligger, är att i fråga om de lägre befattningshavarna har generaltullstyrelsen begärt tre kansliskrivare, medan Kungl. Maj:t föreslagit en. Tullstyrelsen har vidare begärt 24 kontorsbiträden, men Kungl. Maj:t föreslagit 20. När det gäller lokaltullförvaltningen har generaltullstyrelsen föreslagit 4 kansliskrivare men Kungl. Maj:t 1. Vidare har generaltullstyrelsen begärt 40 kanslibiträden — Kungl. Maj:t har tagit upp 31 — och 75 kontorsbiträden — Kungl. Maj:t har där föreslagit 55.

Nu ha motioner ifrån flera håll väckts, i vilka man yrkat, att man skulle ha ett större antal tjänstemän i enlighet med generaltullstyrelsens förslag. Vi gjorde då på avdelningen en kompromiss. Det var nämligen alldeles omöjligt att kunna tillstyrka motionerna i sin helhet, vilket ju herr Strindlund nu var inne på och menade, att det skulle varit mycket bättre. Hade den tanken kommit fram från herr Strindlund på avdelningen, kunde vi ha resonerat om saken. Men det var alldeles omöjligt, och då kom man fram med denna kompromiss, som innebar, att man skulle ha en kontrollör vid frihamnen i Stockholm i stället för en kammarskrivare, att man skulle öka antalet kansliskrivare till 2 i stället för 1 inom generaltullstyrelsen, och att man skulle få 22 kontorsbiträden i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 20. Det är således en ökning med 3 befattningar det här gäller.

Vid lokaltullförvaltningen har utskottet föreslagit 2 kansliskrivare, 35 kanslibiträden och 60 kontorsbiträden. Det är således en ökning av 10 inom denna gren av förvaltningen. Tillsammans blir ökningen summa 13.

Jag vill här påpeka, att det gäller inga nya befattningar. Det är bara att man flyttat upp 13 stycken extra till ordinarie. Det är ju så inom detta verk, att det finns inga extra-ordinarie-befattningar, och därför är det ännu mera önskvärt att få flera ordinarie, ty då få de pension, vilket de inte få som extra. Hela kostnadsökningen skulle på båda punkterna bli omkring 18,000 kronor. Detta är visserligen mycket pengar i och för sig, men i en stat på över 14 miljoner kronor är det dock en mindre summa.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Strindlund: Herr talman! Jag fäste mig vid att den föregående ärade talaren sade, att utskottets förslag skulle vara en kompromiss. Jag hade alltid trott, att när man skulle kompromissa, skulle man ha någon att kompromissa med. Med vem har herr Andersson kompromissat? Det är väl ej med sig själv. Någon annan vet jag inte att han har ingått förlikning med, utom möjligen med damerna, som skrivit på motionen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 20—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 34*, angående bidrag till skattetyngda kommuner; och anförde därvid

Herr **Jansson**: Herr talman! Finansministern har efter utskottsbehandlingen av den föreliggande punkten meddelat, att avsättningen till skatteutjämningsfond och förstärkningsanslag till samma fond blir beroende av riksdagens beslut i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatternas omläggning. I anledning härav blir det nödvändigt att denna punkt återremitteras till utskottet för att bli föremål för behandling, sedan riksdagen tagit ställning till Kungl. Maj:ts proposition i skattefrågorna.

Jag ber således, herr talman, att få yrka återremiss till utskottet av den föredragna punkten.

Vidare yttrades ej. På av herr talmannen därå framställd proposition beslöt kammaren återförvisa förevarande punkt till utskottet för ny behandling.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Vid härfå skedd föredragning av *punkten 36*, angående statens intressekontor, yttrade *Ang. statens intressekontor.*

Herr **Aronson**: Herr talman! Då jag vid denna punkt låtit anteckna en blank reservation, skall jag be att med några ord få redogöra för, varför jag icke här kunnat följa utskottet.

Det är, som kammaren finner, här fråga om ett anslag av 31,000 kronor till bestridande av omkostnaderna för statens intressekontor. Ändamålet med detta intressekontor skulle vara, att det skulle ombesörja erläggandet av vissa av de till kontoret anslutna medlemmarnas fasta avgifter, vilket skulle ske på så sätt, att intressekontoret skulle hålla inne så stor del av de anslutnas avlöningar, att det skulle räcka till att bestrida de ifrågavarande avgifterna, i första hand skatterna.

Jag kan av vissa skäl icke vara med om detta, först och främst därför att jag anser det oriktigt att staten på detta sätt skall taga hand om de enskildas affärer. Jag misstänker, att man här är inne på en väg, där man medvetet eller omedvetet bidrar till att avkoppla den enskildes ansvarskänsla. Staten kommer här att ombesörja den enskildes affärer och detta i ändamål att befria honom ifrån besväret med att tänka på sin egen ekonomi. Då jag har den uppfattningen, att det icke är önskligt att man på detta sätt avkopplar den enskildes ansvarskänsla, har jag icke kunnat biträda det förslag, som här föreligger.

Om så vore, att de anställda själva ville hålla sig med ett dylikt intressekontor och på så sätt också själva bestrida kostnaderna för detsamma, vore därom icke något att säga, men vad jag har betänkligheter emot är, att staten skall lägga sig i och ombesörja dessa saker. Jag tror, som sagt, att man med detta tar ett steg på den väg, som leder till ett mera allmänt avkopplande av den enskildes ansvarskänsla, och då jag har den uppfattningen, att det är för samhället av synnerligen stor vikt att denna ansvarskänsla är så djup och stark som möjligt, har jag som sagt mina betänkligheter emot detta. Man kan väl knappast bestrida, att den enskildes känsla av ansvar är i avtagande, och det lär heller icke kunna bestridas, att detta avtagande i stor utsträckning uppmontras av statliga och kommunala åtgärder av den art, som på senare tid vidtagits och som synas vara på väg att alltmer göra sig gällande.

Det är sålunda i första hand på grund av dessa förhållanden, som jag ställt

Ang. statens intressekontor. (Forts.)

mig betänksam gentemot att staten skulle gå in för anordnande av denna nya institution. Min betänksamhet förstärkes av att man har all anledning att förmoda, att det ingalunda kommer att sluta med vad som nu föreslagits. Om man läser utskottets utlåtande och propositionen uppmärksamt, finner man nog på flera håll, hurusom det framskyftar möjligheter till en utvidgning av institutionen. Om det sålunda nu inte är fråga om annat än ett anslag av 31,000 kronor, tror jag förvisso, att sedan tillräckligt lång tid gått, nya framställningar komma att göras och då i betydligt utvidgad form.

Nu står jag emellertid ensam som reservant på denna punkt, och jag anser det under sådana förhållanden lönlöst att framställa något yrkande. Jag har i alla fall velat till protokollet få antecknat, varför jag för min del hyser betänkligheter mot förslaget. Som sagt, herr talman, jag avstår från att göra något yrkande.

Häruti instämde herr *Laurén*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 37—40.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41.

Lades till handlingarna.

Punkten 42.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 43.

Lades till handlingarna.

§ 10.

Härefter föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den telegrafverket tillhöriga fastigheten nr 20 i kvarteret Jungfrun i Stockholm;

nr 51, i anledning av väckt motion om nedsättning av räntan å vissa lån ur lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby; och

nr 52, i anledning av väckt motion om sänkning av räntan å lån från statens bostadslånefond.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels motionerna nr 3 och 4 i andra kammaren av herr *Henrikson m. fl.*, dels motionen nr 125 i andra kammaren av herr *Brädefors m. fl.*, dels ock motionen nr 517 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Välsnäs *m. fl.*

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)

I motionen II: 3 hade hemställts, »att riksdagen, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, måtte besluta, att paragraferna 6 och 16 i riksdagsordningen erhålla nedanstående ändrade lydelse:

§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjuogoett års ålder.

I motionen II: 4 hade hemställts, »att sådana ändringar vidtagas i nu gällande lagar och förordningar, att åldersgränsen för kommunal rösträtt medges man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjuoett års ålder».

I motionen II: 125 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta sänkning av rösträttsåldern vid alla politiska och kommunala val till 21 år».

I motionen II: 517 hade föreslagits, »att riksdagen för sin del ville besluta en sänkning av rösträttsåldern vid val till landstingen och elektorsförsamlingarna i de städer, som icke deltaga i landsting, från nuvarande 27 till 23 år samt att vederbörande utskott måtte utforma de förändringar i lagtexten, som härigenom bliva erforderliga».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i anledning av motionen II: 517 ville såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen.

§ 6.

1. Första kammarens ledamöter skola till ett antal av etthundrafemtio väljas av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltaga i landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

2. För val ————— i vallagen.

3. För varje ————— rikets folkmängd.

4. Därest det ————— en riksdagsman.

5. Det antal ————— utöva riksdagsmannakallet.

6. Äro icke ————— i riksgäldskontoret.

7. Tillhöra flera landstingsområden samma valkrets och är i något av områdena landstingsmännens antal större än som skolat utses, därest den för annat landstingsområde inom valkretsen vid landstingsmannaval gällande grund blivit tillämpad, då skola ej flera av landstingsmännen i förstnämnda område deltaga i valet av riksdagsmän än att valmännens antal svarar mot nyssberörda grund; och skall förty, då riksdagsmannaval för valkretsen skall förrättas, landstinget i det område till sådant antal bland tingets ledamöter utvälja dem, som skola deltaga i riksdagsmannavalet.

Tillhöra en eller flera städer, som ej deltaga i landsting, samma valkrets som landstingsområde, då skola ej flera av stadsfullmäktige i sådan stad deltaga i valet av riksdagsmän än att valmännens antal efter folkmängden i staden svarar mot den beträffande landstingsmannaval i allmänhet gällande grund; och skola förty, då riksdagsmannaval för valkretsen skall förrättas,

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) stadsfullmäktige till sådant antal bland sina ledamöter utvälja dem, som skola deltaga i riksdagsmannavalet; stadsfullmäktige skola vid utseendet av valmän bland sig jämväl utse suppleanter för dessa.

Val, varom i detta mom. stadgas, sker porportionellt enligt de närmare grunder, som av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag bestämmer.

Varder landstingsman, som blivit utsedd till valman, förhindrad att fullgöra uppdraget, inkallas suppleant i den ordning, som beträffande förhinder för landstingsman i allmänhet gäller. Inträffar sådant hinder för stadsfullmäktig, som utsetts till valman, skall han ofördröjligen underrätta magistraten i staden, som till deltagande i valet inkallar vederbörande suppleant.

8. Omfattar valkrets för val av ledamöter i första kammaren flera län eller delar av flera län, åligger Konungens befallningshavande i det av dessa län, som Konungen bestämmer, att med allt, som med valet har samband, taga den befattning, som enligt vad därom är stadgat tillkommer Konungens befallningshavande.

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som uppnått tjugufem års ålder samt äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

2) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utarbета samt för nästa års riksdag framlägga de förslag till sådana ändringar i vallag och kommunallag, som bleve en följd av genomförandet av det under 1) framlagda förslaget till grundlagsändring.

3) att

- a) motionen II: 3
- b) motionen II: 4 och
- c) motionen II: 125

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Stendahl, David H. Pettersson, C. V. Lindmark, Hagström, Lindskog, Ewald Lindmark* och *Lundqvist*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att de i ämnet väckta motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herrar *Bergman* och *Olsson* i Mora, vilka likaledes, ehuru med annan motivering, förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att de i ämnet väckta motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Henriksson: Herr talman! Rösträttsfrågan har i år blivit föremål för en mycket ingående pressdiskussion, och av denna att döma finns det egentligen ingen, som är nöjd med den nuvarande ordningen. Särskilt har det i olika pressorgan tryckts på det monstruösa i differentieringen av rösträttsbestämmelserna för val till andra kammaren och för landstingsmannaval. Jag skall be att få citera ett litet avsnitt av en ledare i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, där det bl. a. heter: »En svensk medborgare äger deltaga i val till riksdagen när han fyllt 23 år, men i val till landsting först när han fyllt 27 år. Det ena kan dock icke vara mer maktpåliggande än det andra. I utlandet hör en dylik valrättsålder till de rena undantagsföreteelserna, och det lär icke med skäl kunna påstås, att den svenske väljaren är en mera samhällsvärdig individ än hans utländska motsvarigheter.»

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)

Dessa synpunkter kunna understrykas, men man bör gå något längre och fråga: Varför skall inte en svensk medborgare, som fyllt 21 år och alltså uppnått vad man kallar den borgerliga myndighetsåldern, ha rösträtt, då ungdomen i de allra flesta länder få rösträtt vid denna ålder? Om man undersöker, skall man finna, att de demokratiska staterna i Europa på fem undantag när ha en rösträttsålder av 21 år. Undantagen äro Holland, Danmark, Sverige, Finland och Norge. I övrigt ha de denna rösträttsålder, och man kan fråga med Handels-tidningen, om de unga här i landet äro mera samhällsvådliga än deras utländska motsvarigheter.

I Norge har regeringen i år framlagt en proposition, vars yrkande sammanfaller med det som här ställts av vår grupp, nämligen att valrättsåldern skulle sänkas till 21 år. Det är ganska intressant att se, hur en del av den borgerliga pressen i Norge upptagit detta regeringsförslag. Vi finna t. ex. hur Venstres organ Dagbladet dagen efter det regeringen framlagt sin proposition skrev följande: »En hel rad goda och förnuftiga förslag till förändringar i vår författning blevo i går framlagda av regeringen efter förberedelser i justitiedepartementet. Det var mogna och besinningsfulla förslag, som sannerligen icke voro präglade av någon som helst revolutionär tendens. Tvärtemot kan man säga, att det var riktigt förståndiga venstreförslag allesammans. Rent bokstavligt gäller detta förslagen om att nedsätta rösträttsåldern till 21 år och att göra grundlagsförändringar lättare.» Detta är alltså den mening, som den norska motsvarigheten till det svenska folkpartiet hyser, nämligen att det alls inte är så synnerligen revolutionärt att sänka rösträttsåldern till 21 år. Det är ett moget och besinningsfullt vänsterborgerligt förslag.

Man kan sålunda med stöd av det förhållandet, att de flesta demokratiska stater genomfört en åldersgräns av 21 år, säga, att denna åldersgräns är den som erfarenheten visat vara den riktiga. Det innebär ju också en oerhört stor inkonsekvens, att en svensk medborgare vid 21 års ålder skall ha rätt att gifta sig, bilda familj, fostra barn o. s. v. men inte vara mogen att vara med och välja representanter i riksdagen eller i kommunala församlingar. Vid 21 år har också den svenske medborgaren rätt att sköta sina affärer. Han har vidare då skyldighet att utbilda sig för försvar av fosterlandet, utan att samtidigt ha minsta möjlighet att påverka samma fosterlands styrelse. Detta är inkonsekvent, och vi vidhålla det yrkande vi ställt om att de svenska medborgarna skola vid 21 års ålder också ha valrätt vid politiska och kommunala val. Det finns ju ingen som helst mening i den nuvarande differentieringen när det gäller mogenhetsåldern. Vi ha inte *en* mogenhetsålder här i landet, vi ha åtminstone fem. Först ha vi 21 år, som är den den borgerliga myndighetsåldern. Sedan ha vi en mogenhetsålder vid 23 år, som berättigar till valrätt och valbarhet till andra kammaren. Så ha vi en mogenhetsålder vid 25 år, som berättigar till valbarhet vid kommunala val, vidare en mogenhetsålder vid 27 år, som berättigar till valrätt vid landstingsmannaval, och slutligen en mogenhetsålder vid 35 år, som berättigar till valbarhet till första kammaren. Vi kunna inte finna, att det finns någon som helst mening i att upprätthålla alla dessa olika bestämmelser. Det vore naturligtvis rationellt och riktigt att sätta en enda mogenhetsålder, och denna borde lämpligen sammanfalla med den nuvarande borgerliga myndighetsåldern.

Om man går att granska behandlingen i konstitutionsutskottet av detta ärende, måste man säga, att den behandling valrättsfrågan i år där fått, innebär ett oerhört framsteg. Icke på det sättet att de resultat man i utskottet kommit fram till, äro så stora ur framstegsvänlig synpunkt, utan med hänsyn till att de olika partierna i år tydligt deklarerat sin ställning till frågan. Förra året efterlyste vi de olika partiernas inställning och sökte få reda på de skäl.

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) som lågo till grund härför, men denna efterlysning gav ett mycket ringa resultat. Nu har man i alla fall från utskottsmajoritetens sida kommit fram till att man vill taga bort en oförlighet ur de nuvarande bestämmelserna och sänka valrättsåldern vid landstingsmannaval till samma gräns, som man nu har vid val till riksdagens andra kammare, nämligen 23 år. Men det finns i utlåtandet också en deklARATION, som jag tycker det är angeläget att peka på. Majoriteten, som består av bondeförbundets och socialdemokraternas representanter, anse, att genom en sänkning av rösträttsåldern vid lanstingsmannaval till 23 år skall man föra bort från dagordningen frågan om andra ändringar av rösträttsåldern. Jag tycker, att det är av vikt, att man påpekar, att socialdemokraterna nu anse, att man genom detta skulle ha uppnått allan rättfärdighet och att man därför kan avföra frågan från dagordningen. Så länge man har en rösträttsålder, som är över 21 år, kommer man i varje fall inte här i riksdagen att få frågan avförd från dagordningen — det kommer det parti jag representerar att svara för.

»Frågan om rösträttsåldern är väsentligen en lämplighetsfråga», säger utskottsmajoriteten, och tillägger i fortsättningen: »En ålder av 21 år kan utskottet sålunda ej tillstyrka.» Detta skulle alltså vara bondeförbundets och socialdemokraternas mening. I varje fall skulle det väl vara den uppfattning, som behärskar dessa partiets representanter i utskottet. Sedan föreslår man från utskottsmajoritetens sida, att man skulle höja valbarhetsåldern vid andra kammarval från nuvarande 23 år till 25 år, en anordning, som jag har synnerligen svårt att finna något som helst berättigande för.

Gå vi sedan till reservationerna, finna vi, att också där de olika partiernas representanter tala om vad de mena. I högerreservationen av herr Stendahl m. fl. finna reservanterna i likhet med motionärerna det vara »av största vikt, att den politiskt livaktiga ungdomen beredes skäligt inflytande på vårt offentliga liv». Men, säga högerreservanterna, »detta önskemål kan ej ses isolerat». »Det bör ej tillgodoses på bekostnad av andra, principiellt eller praktiskt betydelsefulla konstitutionella värden.» Dessa värden skulle företrädesvis ligga däruti, att artskillnaden mellan de båda kamrarna skall upprätthållas. Detta är också folkpartirepresentanternas mening. I deras reservation heter det: »I analogi med bestämmelsen om högre valbarhetsålder stadgades även för väljarna en något högre minimiålder. I vad mån sistnämnda bestämmelse inverkat på landstingens och första kammarens sammansättning, därom saknas utredning; alldeles utan betydelse har den säkerligen ej varit.» Det är mycket lätt att göra en liten undersökning om hur folkpartiet självt upprätthåller artskillnaden mellan första och andra kammaren. Jag har sett efter litet i riksdagskatalogen hur det är med åldern inom första och andra kammaren, och jag har funnit, att i första kammaren har folkpartiet 16 ledamöter, med en sammanlagd ålder av 958 år, vilket gör en genomsnittlig ålder av 59.8 år, medan folkpartiet i andra kammaren har 25 ledamöter, representerande en sammanlagd ålder av 1,580 år eller en genomsnittsålder av 63.2 år. Alltså är folkpartirepresentanternas ålder i andra kammaren avsevärt högre än i första kammaren. Man kan ju fråga sig, om det är på det sättet folkpartiet tänker upprätthålla artskillnaden mellan de båda kamrarna.

Vi ha i vår motion föreslagit en sänkning av åldersgränsen för politisk rösträtt och kommunal rösträtt till 21 år, och vi anse, att alla skäl tala för en sådan anordning. Utskottet är tämligen ense om att detta icke är lämpligt. Jag förmodar åtminstone, att det har rätt fullständig enighet — med reservation för att någon ledamot möjligen av vissa skäl ansett sig böra gå med på något som han i *realiteten* icke vill. Jag förstår inte utskottets tvekan, det måste jag säga. Om man nu ändå skall gå in för att genomföra en reform, vore det

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
väl klokt att reformera ordentligt på en gång och sedan kanske avföra rösträttsåldersdiskussionerna från riksdagens dagordning.

Nu anser man väl, att när man 1918—1921 införde den nuvarande åldersgränsen, gjorde man det därför att denna åldersgräns skulle representera vad som skulle vara normgivande för politisk mognad. Jag vill icke säga, att det ens den gång dessa reformer genomfördes var riktigt, men även om det hade varit riktigt den gången, är det icke säkert, att det är riktigt den dag i dag är. Det sker mycket på aderton år, och de senaste aderton åren ha varit mer händelsedigra än kanske någon tid förut. Och man måste också säga, att denna tid har gjort, att ungdomen kan besitta en avsevärt högre mognad vid samma ålder än vad den tidigare kunde göra. Låt oss se på efterkrigsårens ungdom, den ungdom, som t. ex. i år mönstrar för att göra sin värnplikt. Vi kunna läsa de rapporter, som avgivits av olika läkare, som deltagit i beväringmönstringarna, och vi skola finna en av anledningarna till att ungdomen måste vara mogen på ett annat sätt än förr att deltaga i samhällsfrågornas avgörande. Här förklarar exempelvis fältläkaren Barre i Strängnäs, som deltagit i beväringmönstringarna i Södermanland, att omkring 50 procent av dem, som mönstrat, blivit förklarade odugliga till krigstjänst. Denne läkare säger: »Ännu verka tydligen sviterna av de svåra krisåren på de unga pojkarne.» Och han säger vidare: »Krisåren sätter ännu sitt spår i soldatmaterialet.» Femtio procent av ungdomen har alltså inom det distriktet blivit frikallade från krigstjänst. Vad är det uttryck för? När föddes dessa ungdomar, som mönstra vid tjuugu års ålder? Jo, de föddes år 1916 under brinnande krigstid. De ha fått uppleva de svåra ekonomiska kriserna 1921 och 1929 och framöver. Måste icke denna ungdom, som i stor utsträckning också fått smaka på arbetslöshet och elände i tidigare år, måste icke den få sin uppmärksamhet riktad på de samhälleliga problemen, måste icke det i sin tur inverka på ungdomens mognad?

Gå vi sedan och granska förutsättningarna i övrigt, skola vi finna, att förutsättningarna för ungdomen att inhämta kunskaper av olika slag äro avsevärt förbättrade. Folkskolan har förbättrats, man har nu också mycket större rum för realiteter på skolschemat än tidigare. Man börjar tidigare med samhällskunskap, man finner redan under det sjätte läsåret på skolschemat ämnet medborgarkunskap under punkten »nya tidens historia», och man finner, huru som under det sjunde läsåret undervisningen i samhällskunskap fortsätter mera ingående. Gå vi sedan och se på folkbildningens enorma tillväxt under de senaste decennierna, så skola vi finna en ytterligare anledning till en förmodan, att ungdomen sysslar mera med samhällsspörsmålen än tidigare. De sju förbund, som ha statsunderstöd för sin studieverksamhet, hade år 1934 10,668 studiecirklar med sammanlagt 127,163 medlemmar. Samma förbund förmedlade det året 2,346,602 boklån. Vi ha här i landet 54 folkhögskolor, som under verksamhetsåret 1934—1935 hade 5,907 elever. I mycket betydande utsträckning sysslar detta frivilliga studiearbete med rent samhälleliga spörsmål. Folkbiblioteksverksamhetens stora växt är också ett intressant kapitel i detta sammanhang. Från de egentliga folkbiblioteken förmedlas årligen över 8 miljoner boklån till 800,000 personer. Här är att märka, att lånesiffran har *sexdubblats* på femton år. Alla dessa ting tillsammans med det förhållandet, att de politiska ungdomsrörelserna ha en oerhört mycket större omfattning nu än tidigare, måste om något vittna om att intresset bland ungdomen för politiska spörsmål och samhälleliga problem har ökat. I fyra politiska ungdomsförbund — det socialdemokratiska, det socialistiska, svenska landsbygdens ungdomsförbund och folkpartiets ungdomsförbund — finnes det nu 3,500 avdelningar med sammanlagt över 180,000 medlemmar. Intresset och mognaden tror jag mycket väl kan utläsas av dessa siffror, och jag anser, att de borde

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
också ge en anledning till att man allvarligt prövar, om man icke skulle gå ett steg längre än utskottet har velat gå och genomföra en ordentlig reform i detta avseende.

I alla fall vill jag, herr talman, sammanfatta mitt anförande här med att yrka bifall till våra i ämnet väckta motioner. Den ungdom, som har vuxit upp under de senaste decennierna, har fått känna efterkrigsårens svårigheter mycket tungt. Rationaliseringen och därav följande arbetslöshet har hopat svårigheter för de ungas framtid i en utsträckning, som var okänd för tidigare generationer. Det är därför rimligt och rättfärdigt, att den genom rösträtten ges möjlighet att tillvarata sina intressen och öva inflytande på samhällets styrelse.

Herr Brädefors: Herr talman! När vi väckte vår motion i denna fråga, där vi yrkat, att riksdagen måtte besluta sänkning av rösträttsåldern vid alla politiska och kommunala val till 21 år, motiverade vi vårt förslag med att en hel del andra länder redan tidigare genomfört en sådan reform i rösträtts hänseende. Vi ha även talat om i vår motion, att det finnes länder såsom exempelvis Sovjetunionen, som genomfört en ännu mera djupgående reform, i det att de satt rösträttsåldern till 18 år.

Utskottet, som i sin motivering säger, att frågan om rösträttsåldern väsentligen är en lämplighetsfråga, har alltså på grund av denna lämplighetsfråga icke kunnat biträda den motion, som vi ha väckt angående sänkning av rösträttsåldern, utan på grund av dessa lämplighetssynpunkter ansett, att den lämpligaste rösträttsåldern skall vara 23 år. Jag vet inte, varför utskottet funnit just denna ålder vara den lämpligaste rösträttsåldern. Utskottet har strävat efter en enhetlig rösträttsålder och på grund därav har utskottet föreslagit, att riksdagen skulle endast i den mån tillmötesgå den motion vi väckt, att den skulle sänka rösträttsåldern vid landstingsmannaval och val av elektroer till 23 år från 27 år.

Reservanterna, som utgöras av högern och folkpartiet, yrka avslag på förslaget om sänkning av rösträttsåldern vid dessa val och åberopa särskilt behovet av den artskillnad, som skall finnas mellan de två kamrarna. Men om man frågar sig vad man egentligen menar med en artskillnad — den föregående talaren har redan påpekat, att om den där åldersskillnaden skulle utgöra artskillnad, komme den sannerligen icke att verka till förmån för reservanterna utan till nackdel för dem, åtminstone för folkpartiets reservanter — så tror jag, att det hade varit bättre, om reservanterna hade haft litet klarare språk och icke talat om artskillnad mellan kamrarna, utan talat om att det är önskvärt, att det är klasskillnad mellan kamrarna. Då hade man förstått, att de talat om vad de menat. Dessutom är det icke endast reservanternas mening, att det skall vara artskillnad, som jag tolkar som klasskillnad, utan de säga, att den måste ytterligare skärpas. Och när man har den uppfattningen, att denna klasskillnad skall förstärkas ytterligare, är det svårt att förstå, att alla dessa äro reservanter, allra helst på högerkanten, där jag finner t. ex. herr Lundqvist i Rotebro, som i en annan rösträttsdebatt i kammaren för två veckor sedan ville göra gällande, att det bör finnas ett visst samband mellan rättigheter och skyldigheter. Men hur är det, herrar högermän, är det något samband mellan rättigheter och skyldigheter i detta fall? När man — såsom utskottet mycket riktigt påpekar — vet, att i en hel del fall äro en del medborgare redan fyllda 30 år, förrän de för första gången få deltaga i landstingsmannaval, så frågar man sig, om de icke under dessa trettio år redan gjort en massa skyldigheter till samhället. Man kan säga, att det ha de gjort under årtionden, men man har dock utestängt dem från de samhälleliga rättigheterna, nämligen från rät-

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
ten att utöva sin rösträtt. Detsamma kan man säga i andra fall, vid kommunalval och riksdagsmannaval. Där går en hel del medborgare, som fylla 26 år, innan de för första gången få utöva sin rösträtt. Och det kan ingen påstå, att dessa tjugusexåringar eller — om de i lyckligaste fall året förut fyllt 23 år — dessa tjugufyraåringar skulle vara så ansvarlösa i samhället, att de icke på något sätt börjat fullgöra sina rättigheter mot samhället. Det har redan påpekats av den föregående talaren, att alla skyldigheter vid den åldern måste fullgöras gent emot samhället, t. ex. värnplikten och plikten att försvara det s. k. fosterlandet, även av sådana människor, som icke något fosterland ha, åtminstone icke något sådant fosterland som högerreservanterna ha att försvara. Sedan ha vi skatteplikten, som de icke komma ifrån, så snart de börja få inkomster. Därest en del medborgare på grund av arbetslöshet icke skulle ha inkomst, så rå de icke själva för detta, utan det är de vidriga samhällsförhållandena, som utestänga dem från förvärvsmöjligheterna och möjligheten att fullgöra sina s. k. skyldigheter till samhället.

Före 1918 och 1921 års författningsreformer var den kommunala rösträttsåldern 21 år, såsom också utskottet påpekat, och i dessa författningsreformer utvecklades den svenska demokratien baklänges en bit, ty då fastställdes rösträttsåldern vid kommunalval till 23 år i stället för 21 år, medan utvecklingen gick i rätt riktning angående rösträttsåldern vid val till riksdagens andra kammare genom att rösträttsåldern där sänktes med ett år från 24 år till 23 år. Men det är väl icke något orimligt, om man nu skulle komma och hemställa, att vi skulle gå åtminstone till den ståndpunkt i fråga om rösträttsålder, som existerade före författningsreformerna åren 1918 och 1921. Ty vi måste väl ändå säga, att demokratien åtminstone borde ha utvecklats så att den hunnit något längre än vad den hade gjort före 1918. Numera deklarerar det från rena högerhåll ett demokratiskt sinnelag och till försvar för demokratien, vilket icke gjordes under den tid, då rösträttsåldern vid kommunala val var 21 år.

Utskottet har visserligen, som sagt var, tillmötesgått vårt förslag så till vida, att det föreslagit sänkning av rösträttsåldern vid landstingsmannaval och val av elektorer till 23 år, men det har ingalunda borttagit behovet av ytterligare demokratisering av rösträttsåldern i allmänhet, icke endast vid val av landstingsmän utan även i politiska och kommunala val, där vi föreslagit rösträttsålderns sänkning till 21 år. Dessutom föreslår utskottet i § 19 en ändring. Man föreslår där, att valbarhetsåldern till andra kammaren skulle höjas till 25 år medan valbarhetsåldern f. n. sammanfaller med den då man har rösträtt vid sådana val. Jag undrar, om den saken också är i samklang med detta tal om samband mellan rättigheter och skyldigheter. Har icke den, som har fullgjort sina förpliktelser mot samhället i alla avseenden men som icke har fyllt 25 år, har icke den samma rätt att från den tid, då han åtnjutit den medborgerliga rättighet, som består i rösträtten, bliva vald till dessa institutioner? Har han alltså icke samma rättigheter som andra medborgare i samma ställning? Jag undrar, på vilket sätt dessa högerreservanter komma att lägga upp denna fråga just nu angående sambandet mellan rättigheter och skyldigheter. I den senaste debatten för ett par veckor sedan sade jag redan då, att det där talet om samband mellan rättigheter och skyldigheter förekommer endast, då det gäller frågan om att utestänga en massa arbetarröster och hindra arbetarrepresentanter från att deltaga i de kommunala institutionerna. Då åberopa högermännen detta samband mellan rättigheter och skyldigheter, men när man å andra sidan vill ha rättigheter och skyldigheter jämställda, där det kan tänkas medföra en nackdel för den privilegierade borgarklassen, då talar man icke om något samband mellan rättigheter och skyldigheter.

Då vi yrka på rösträttsålderns sänkning från nuvarande 23 år till 21 år,

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) så är detta ingalunda slutmålet. Vi veta, att i den socialistiska Sovjetunionen har man gått ännu längre. Där är rösträttsåldern 18 år, och det är inte sagt, att detta är det slutliga, dit man vill komma. Men att vi ställt detta yrkande på 21 års ålder, har varit med hänsyn till, att det stora socialdemokratiska partiet har redan tidigare varit anhängare av att rösträttsåldern skall sänkas till 21 år. Speciellt har det varit den socialdemokratiska ungdomens krav. Vi ha endast tagit upp ett krav, som vi veta, att man kan samla det stora flertalet av den svenska ungdomen och den svenska arbetarklassen om. Vi ha inte gjort annat än tagit ett steg i rätt riktning, och därför ha vi föreslagit detta. Visserligen har jag hört numera, att socialdemokratiens talesmän i landet, sedan vi väckt denna motion, anfört som motiv mot en sådan demokratisering av rösträttsåldern, att om man sänker rösträttsåldern till 21 år, blir det fascisterna, som komma att vinna på detta. Jag har åtminstone hört, att socialdemokratiska funktionärer i Norrland talat så. Nu vet jag inte, om det kan vara den socialdemokratiska riksdagsgruppens uppfattning, att en sådan reform skulle vara till nytta för fascismen och att socialdemokraterna i riksdagen därför skulle gå emot densamma. I varje fall ha även socialdemokraterna i utskottet gått emot en sänkning av rösträttsåldern till 21 år. Men, som sagt, vad motionärerna vunnit med denna motion är, att det nu av utskottet föreslagits, att åtminstone de största grodorna, de största orättvisorna i fråga om denna rösträttsålder skola borttagas, nämligen de som gälla landstingsmannavalen.

Jag får, herr talman, yrka bifall till vår motion och samtidigt också förklara, att därest inte kammaren bifaller vår motion, komma vi att rösta för utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman! Från mina utgångspunkter finner jag inte anledning att ingå på de två senaste yttrandena, men jag vill till en början erinra om, att när vår nuvarande politiska och kommunala rösträttsålder bestämdes genom författningsuppgörelsen 1918, så skedde detta under medverkan även från socialdemokraterna. Det skall dock villigt erkännas, att man på detta håll i den avgörande debatten förbehöll sig handlingsfrihet för framtiden.

Särskilda utskottets majoritet ansåg emellertid 1918, att den graderade röstskala, som slopades, tillerkände ett förstärkt inflytande åt den större mognaden och erfarenheten, under det att lika rösträtt, utan höjd rösträttsålder, skulle inrymma alltför starkt ökad makt åt de yngre årsklasserna. Därför ansågs en höjning av rösträttsåldern påkallad, och den ansågs så mycket hellre kunna genomföras, som den på intet sätt kunde sägas stå i strid med den demokratiska grundsatsen om alla samhällsklassers likställighet. Utskottets dryftande av första kammarsproblemet gav alltså till resultat, att rösträtten till landstingen och elektorsförsamlingarna ordnades efter delvis andra grunder än dem, som gälla för den kommunala rösträtten i övrigt. Rösträtts- och valbarhetsåldern bestämdes till 27 år. Bondeförbundets dåvarande andra kammarledare, herr Nilson i Vibberbo, hade på denna punkt ingen invändning att göra. Herr Olsson i Kullenbergstorp var mera kritisk mot hela författningsuppgörelsen, men han ansåg, att skall man ha ett tvåkammerssystem, nåja, då skall man givetvis ha det effektivt, så att det verkar som ett tvåkammerssystem och inte som ett enkammersystem på två rum. Karaktärsskillnaden mellan kammarna skulle man enligt hans mening få fram genom de olika rösträttsåldrarna; de övriga skiljaktigheterna ansåg han betyda nästan ingenting.

År 1925 väckte en socialdemokrat för första gången efter 1918 motion om sänkning av rösträttsåldern. I regel har det varit kommunisterna, som fram-

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) fört detta reformförslag i riksdagen. Så var det 1923, 1925 och 1926. Det sistnämnda året förelåg även en socialdemokratisk motion. Men först 1931 väcktes det en socialdemokratisk partimotion i denna fråga. De socialdemokratiska representanterna i konstitutionsutskottet ha i allmänhet nöjt sig med att som reservanter vidhålla sin ståndpunkt från författningsdebatten 1918. Kommunisterna fortsatte sina framstötter i frågan även 1932 och 1933, och det sistnämnda året var lotten reformatörerna bevägen, så att konstitutionsutskottet tillstyrkte ett förslag till skrivelse, som emellertid inte vann riksdagens bifall. Bondeförbundets två utskottsrepresentanter lade då huvudvikten i frågan därpå, att med rösträtt och valbarhet förbindes villkor om fullgjorda medborgerliga skyldigheter. Då de riktlinjer, som skulle ha varit nödiga för en dylik utredning, icke kunnat diskuteras i frågans dåvarande läge, kunde de inte biträda utskottets förslag. Bondeförbundets ledare yttrade vid frågans behandling här i kammaren, att »från bondeförbundets sida ha vi icke något emot, om man tar upp hela första kammarsproblemet contra andra kammarsproblemet och löser detsamma, men de partiella plocken, ett blad då och ett annat då, dem godkänner jag icke».

När frågan för ett par år sedan senast var uppe, förklarade utskottets socialdemokrater i en reservation, att de tidigare angett sin villighet att medverka till ett beslut, innebärande en enhetlig rösträttsålder av 23 år för såväl politiska som alla kommunala val, men att, då förutsättningar saknades för en dylik uppgörelse, så vidhöllo de sin tidigare ståndpunkt och yrkade på rösträttsålderns sänkning till 21 år.

Betraktar man frågans läge i år, så faller det i ögonen, att bondeförbundet varken nu eller tidigare motionerat om sänkning av rösträttsåldern för landstingsmannaval. Någon socialdemokratisk motion i ärendet har inte heller förelagat, och inte heller har den socialdemokratiska regeringen funnit anledning att upptaga frågan om ändring av rösträttsåldern till prövning i samband med första kammarsproblemet i övrigt och att för riksdagen framlägga proposition i ärendet, såsom den norska arbetarregeringen i år föreslagit stortinget sänkning av rösträttsåldern. Konstitutionsutskottet har haft att behandla socialist- och kommunistmotioner och hemställer nu liksom förr, att dessa inte måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Men i år har även den nationella gruppen ryckt upp bland reformatörerna i fråga om rösträttsåldern. Gruppen har motionerat om en utredning av vår författningsfråga, och i motiveringen härför förordat första kammarens avskaffande och andra ungefär lika djupgående reformer. Om denna motion yttrade konstitutionsutskottet i sitt av riksdagen bifallna utlåtande, att »utskottet saknar anledning att till närmare prövning upptaga de detaljförslag, som i motionen framförts allenast som ett led i en generell revision». Ja, så hette det då. Men man måste fråga, vad är den motion, som nu föranlett utskottets initiativ, annat än ett led i nationella gruppens generella författningsrevision?

Vid sidan av denna författningsrevision har nationella gruppen framlagt den motion, som föranlett konstitutionsutskottets nu förevarande hemställan. I denna motion förnekas karaktärsskillnaden mellan första och andra kammaren, och från denna utgångspunkt yrkas en sänkning av rösträttsåldern vid val till landstingen och elektorsförsamlingarna i de städer som icke deltaga i landsting, från nuvarande 27 till 23 år. I den stora motionen påyrkades sänkning av den politiska rösträttsåldern från nuvarande 23 till 21 år, men om denna reform yttrade motionärerna själva, att den inte borde utbrytas ur sitt givna sammanhang utan lösas i samband med en allmän författningsrevision. Mot bakgrunden av detta uttalande verkar yrkandet i motionen nr 517 i andra kammaren åtskilligt överraskande. Det blir dubbelt överraskande, om man

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
erinrar sig vad huvudmotionären med instämmande av sina medmotionärer yttrade här i kammaren för tre år sedan, när frågan om rösträttsåldern behandlades. Då påminde han om att »med åldern följer i alla fall erfarenhet», och han fann anledning att säga ifrån till en socialdemokratisk talare, att även om man nu sänkte rösträttsåldern generellt till 23 år, så stode ju fortfarande orättvisan kvar mot dem, som äro under 23 år ned till 20. Och även om man sänkte till 20 år, så kunde det uppträda en adertonåring, som kanske med en viss rätt ansåge sig klokare. — (Herr Henrikssons och herr Brädefors' yttranden här nyss bekräftade i förbigående sagt, hur riktigt detta resonemang var. Herr Brädefors lät oss ju veta, att inte ens 18 år är något slutmål att uppställa för en verkligt livsduglig demokrati.) — Herr Gustafsson i Välsnäs fortsatte för tre år sedan efter en principiell sympatiförklaring för sänkning av rösträttsåldern till landstingen: »Den föreliggande frågan sammanhänger emellertid med första kammarens ställning i vår författning — — —. Jag anser mig för min del icke kunna biträda ett förslag, som måste medföra ytterligare förminskning av artskillnaden mellan första kammaren och andra kammaren. Det har ju upprepade gånger vidtagits åtgärder av riksdagen, som ha bidragit till att förminska denna artskillnad, och när man har den uppfattningen, att det tvåkammerssystem skall bibehållas och att det måste finnas en artskillnad mellan de båda kamrarna, kan man inte biträda åtgärder, utan att hela problemet tages upp i ett sammanhang, som bidra till en minskning av denna artskillnad.» Så långt huvudmotionären i år.

Motionärernas nu gjorda attack mot första kammaren och deras skiftande ståndpunkt till frågan om sänkning av rösträttsåldern har inte hindrat konstitutionsutskottets socialdemokrater och bondeförbundare att, utan proposition och utan egna motioner, framlägga det förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Ärendets behandling i utskottet har varit minst sagt egendomlig. Först beslöts med 11 röster mot 9, att utskottet i anledning av motionen nr 517 i andra kammaren skulle tillstyrka riksdagen att för sin del besluta en sänkning av rösträttsåldern vid val till landstingen och elektorsförsamlingarna i de städer, som icke deltaga i landsting, från nuvarande 27 till 23 år samt att utskottet skulle utforma de ändringar av grundlagsnatur, som vore erforderliga vid ett bifall härtill, samt, om så befunes lämpligt, föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande de lagändringar i övrigt, som därav betingas. Utskottet uppdrog samtidigt åt presidiet att utarbeta och framlägga förslag till de ändringar i gällande grundlagstexter, som vore erforderliga vid ett bifall till det av utskottet beslutade förslaget. När så utskottets utlåtande förelåg till justering, överraskades minoriteten av att finna, att detta innehöll inte endast vad utskottet beslutat utan också ett tillstyrkande av en sänkning av valbarhetsåldern till andra kammaren. Därom hade ingen diskussion förekommit i utskottet, ingen motion hade förelegat, än mindre hade härom något beslut fattats. Beslutet fattades senare, och detta är förklaringen till den dubbla närvaroförteckningen i utskottets nu föreliggande betänkande.

Vad nu själva saken beträffar, så vet jag mer än väl, att den högre rösträttsåldern vid landstingsmannaval mött invändningar även från den meningsriktning, som jag tillhör. Men denna högre rösträttsålder innebär ett tillmötesgående av kravet på konservativa garantier ifråga om första kammarens sammansättning, och historiskt sett utgör den, som civilministern uttryckte saken i författningsdebatten 1918, en compensation för sänkningen av den politiska rösträttsåldern. Den är resultatet av en kompromiss, och det ligger i sakens natur, att man inte på kompromissernas väg åstadkommer några arkitektoniska mästerverk i en författningsbyggnad. Givetvis kan man diskutera, huruvida

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) denna konservativa garanti motsvarat sitt syfte. Det är möjligt, att den över-skattats. Men den saken är inte närmare utredd. Den valstatistiska bilaga, som åtföljer utskottets betänkande, förelåg inte vid utskottets behandling av ärendet, och den belyser i varje fall endast resultatet av de samtidiga valen av stadsfullmäktige och elektorer i Stockholm och Göteborg. Huru utskottet kan förvänta, att den nu föreslagna reformen skulle snarare öka än minska karaktärsskillnaden mellan kamrarna, är inte lätt att förstå för en oinvigd. Men det har onekligen sitt pikanteri, att när det i en motion görs gällande, att det inte längre finns någon mera väsentlig karaktärsskillnad mellan första och andra kammaren och att den högre rösträttsåldern till landsting och elektorsförsamlingar därför bör avskaffas, så svarar konstitutionsutskottet: Det förslaget gå vi med på, därför att det inte alls kan verka som ni tro! Man säger, att på detta sätt få även de politiska ungdomsorganisationerna medverka vid bildande av de valkorporationer, som utse första kammaren. Denna motivering för en författningsändring torde vara ny, även om man förut anat organisatoriska våldigheter bakom åtskilliga ståndpunkter och åtgärder och även om denna motivering kanske rimmar med den segrande nationella gruppens funderingar om den korporativa staten. Det underliga är, att man inte i motioner framfört ungdomens önskemål, ifall hjärtat verkligen klappat för de unga.

I författningsdebatten 1918 yttrade konstitutionsutskottets nuvarande vice ordförande ifråga om den högre rösträttsåldern vid val till landstingen, att det finns andra vägar att beträda, som garantera folkrepresentationen att i sin första kammare få en borgen för social vidsynthet, hög kulturnivå och politisk duglighet. Hade man nu velat söka sig fram på dessa vägar, så skulle jag för min del gärna ha biträtt, att den nu föreliggande frågan prövades i ett större sammanhang. Men en sådan prövning har man inte velat vara med om. Man har nöjt sig med att föreslå slopande av en utav de bestämmelser, som ansetts garantera första kammaren en viss artskillnad från andra kammaren. Förslaget om sänkning av valbarhetsåldern till andra kammaren har man inte ens diskuterat inom utskottet. Man har med andra ord inte ens i sitt samband behandlat de författningsändringar, som ingå i ett och samma utskottsutlåtande. Man har i stället verkställt de partiella plock, ett blad då och ett blad då, som bondeförbundets ledare för tre år sedan förklarade sig inte kunna vara med om. För min del har jag inte kunnat finna, att ett sådant förfaringssätt står i god överensstämmelse med grundlagens anda eller att det ur andra synpunkter kan vara riktigt. Därför har jag förenat mig med dem, som yrkat avslag, och jag kan för denna ståndpunkt anföra precis det motiv, som för tre år sedan åberopades av bondeförbundets talesman här i kammaren: »Framförallt på grund av det sätt, varpå denna framstöt gjorts, har jag icke kunnat vara med om detta initiativ.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och herr Bergman avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Med herr Olsson i Mora förenade sig herrar *Andersson* i Rasjön och *Ekman*.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Jag har med stort intresse åhört de föregående talarna, men jag måste erkänna, att några större nyheter ha de inte lyckats prestera. Jag klandrar dem inte för det, därför att i denna sak är här i riksdagen sagt så mycket, att något nytt kan inte framkomma. Jag kan inte heller komma med några nya argument eller några nya synpunkter.

Beträffande de två första talarna ha de ju anmält sitt missnöje med resulta-

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
tet av behandlingen av deras motioner. Jag kan så väl förstå detta, att de inte kunna känna sig nöjda, då de inte fått vad de föreslagit tillstyrkt. Emellertid, då herr Henrikson vill göra gällande, att det socialdemokratiska partiets representanter skulle ha intagit någon ny ställning, så är nog detta felaktigt. Redan tidigare ha vi från socialdemokratiskt håll vid behandling av frågan om rösträttsåldern framhållit, att det viktigaste för oss är att få en enhetlig rösträttsålder. Vi ha inte kunnat finna något motiv för att vid val av landsingsmän ha den höga rösträttsålder, som nu är gällande, och vi ha redan tidigare förklarat oss villiga att, därest enighet därom kunde nås, reflektera på en rösträttsålder av 23 år vid samtliga val. Det är otvivelaktigt så, som utskottet i betänkandet framhåller, att frågan om åldersgränsen är en lämplighetsfråga. Man kan inte absolut fastställa, att 21 år är den ålder, som rättvisan med nödvändighet kräver fastställd för rösträtt. Inte heller kan man säga, att fordran på 23 års ålder såsom gräns kan byggas på någon rättvis princip. Det är en åldersgräns, som man godtyckligt valt. Man kan icke ge sig in på att anställa intelligensprov på valmännen för att utröna deras intelligens och därefter bestämma rösträttsåldern. Om man skulle börja att använda sig av den metoden, skulle man måhända komma till ganska underliga resultat.

Utskottet har nu sagt, att därest man stannade för en ålder av 23 år vid alla val, skulle diskussionen om rösträttsåldern nu kunna avföras från dagordningen. Detta har herr Henrikson tolkat på det sättet, att socialdemokraterna här skulle gått ifrån sin programenliga ståndpunkt om 21 års ålder såsom rösträttsgräns. Ja, vad vi har sagt, är emellertid ingenting annat än vad som är ganska uppenbart för var och en, nämligen att det varit denna olika rösträttsålder, denna 27-årsgräns, för lanstingsmannavalen, som vållat den största irritationen, och det är alldeles uppenbart, att bifalles detta utskotts förslag kan man icke förvänta, att man inom en alltför nära framtid behöver taga upp denna fråga till förnyat övervägande. Att frågan icke är avförd från riksdagens dagordning är alldeles uppenbart, och det har vittnats därom förut. Icke heller om motionen nu skulle bifallas och en åldersgräns av 21 år genomföras, har denna fråga blivit avförd från riksdagens dagordning. Därom vittnar tydligt herr Brädefors' anförande.

Beträffande herr Olssons i Mora anförande måste jag säga, att han lämnat en mycket värdefull och intressant redogörelse för denna frågas behandling här i riksdagen både nu och tidigare. Denna redogörelse kan ha sitt stora värde såsom en historisk uppläggning av frågan. Men när nu herr Olsson gick så långt i sitt referat, att han jämväl i detalj refererade frågans behandling inom utskottet, skulle han måhända kunnat gå ett steg ännu längre i detta sitt referat och meddelat, att första kammaren för någon timme sedan med mycket stor majoritet bifallit utskottets hemställan. Några egentliga skäl, varför herr Olsson icke kunnat förena sig med utskottet, kom han knappast fram med. Han återopade numera avgångna ledamöter, från denna kammare bondeförbundets förutvarande ledare, och refererade deras uttalanden för att belysa bondeförbundets tidigare inställning till denna fråga. Jag har ingen anledning att gå upp och tala å bondeförbundets vägnar, men nog måste man väl tillerkänna de levande rätten att handla, såsom de finna för gott. Som sagt, det blir bondeförbundets talesman, som får svara för den saken.

Från socialdemokratiskt håll ha vi i denna fråga hela tiden intagit en konsekvent ställning. Vi ha förklarat oss kunna vara med om att diskutera, att den åldersgräns, som utskottet nu föreslagit, skulle genomföras, och vi ha alljämt sagt, att den åldersskillnad vid val av den korporation, som skall utse första kammaren, icke på något sätt utgör någon garanti för att artskillnaden mellan första och andra kammaren bibehålles. Vad utskottet åsyftar, när det

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
här talar om att genom ett bifall till utskottets förslag denna artskillnad skulle komma att ännu ytterligare markeras, är att genom bifall till vad utskottet hemställt, elektorsinstitutionen kommer att kunna avskaffas och de kommunala myndigheterna, landsting och stadsfullmäktige, komma att över hela linjen utgöra valkorporationen för första kammaren. Härigenom återfår första kammaren den anknytning till den kommunala förvaltningen, som den tidigare haft. Granskar man nu utfallet av stadsfullmäktige- och elektorsvalen, där sådana förekomma, är väl egentligen den enda skillnaden dem emellan, att elektorsvalen få en mera politisk karaktär, och att de rena kommunala synpunkterna skjutas åt sidan vid dessa val. Om nu första kammaren överallt kommer att väljas av landsting och stadsfullmäktige, tror jag för min del, att artskillnaden därigenom ingalunda förminskas utan tvärtom, såsom också utskottet framhållit.

Ja, herr talman, jag är övertygad om att denna kammare liksom första kammaren med rätt stor majoritet kommer att bifalla vad utskottet föreslagit, och det finns därför ingen anledning att längre upptaga tiden med någon motivering. Jag hänvisar i övrigt till vad utskottet i sin motivering anfört och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Lundqvist: Herr talman! I onsdags i förra veckan behandlade vi också ett par ärenden från konstitutionsutskottet. Då gällde det motioner om skärpt skattestreck. Jag tror, att man har rätt att säga, att det förefinns en ganska nära släktskap mellan de motioner, som då behandlades, och det förslag, som nu är föremål för kammarens prövning, så tillvida nämligen att bägge de frågor, som här beröras, ingingo såsom integrerande delar i den överenskommelse, som träffades vid den urtima riksdagen år 1918. I förra veckan gällde det alltså frågan om en viss skärpning av skyldigheterna för att få deltaga i det politiska livet. Motionerna avslogos, såsom vi minnas. I dag gäller det i stället en utökning av de medborgerliga rättigheterna utan någon som helst motsvarande ökning av skyldigheterna. Detta förslag kommer efter allt att döma, såsom herr Andersson i Igelboda nyss sade, att även av denna kammare bifallas. Är icke, herr talman, denna olika behandling av dessa båda motioner i någon mån betecknande för tidsandan och för den tendens, som i dag gör sig alltmera märkbar på olika områden, nämligen att man endast skall ha ökade rättigheter, men av skyldigheter blott ett minimum?

När i förra veckan motionerna om ett skärpt skattestreck behandlades, tilllät sig herr Kilbom att utslunga vissa beskyllningar mot mig och det parti, jag har glädjen tillhöra. Vi voro någon sorts mindervärdiga individer, löftesbrytare, som icke stå vid sitt ord. Vi hade år 1918 endast fallit undan för pistolmynningen, när den var riktad mot oss, men vi drogo oss icke för att så fort som möjligt söka komma ifrån den överenskommelse, vi varit med om. Jag hoppas, herr talman, att eftersom herr Kilbom är inne i kammaren, han är vänlig och uttalar den dom, som han anser dem vara förtjänta av, som i dag motionera om en ändring i uppgörelsen av år 1918, och att han då också tar till något starkare toner än han var mäktig den förra gången, även om de icke voro så dåliga, eftersom de krav, som vi framförde, stodo i överensstämmelse med den reservation, som från högerhåll var bifogad överenskommelsen av år 1918. Vad beträffar den fråga, som det nu gäller, har aldrig på något sätt i denna överenskommelse eller i de förhandlingar, som då fördes, någon som helst gensaga rests mot de bestämmelser, som överenskommit.

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)

Det är emellertid, som tidigare sagts, icke första gången, som denna fråga om rösträttsåldern är föremål för kammarens behandling. Det har faktiskt under de senare åren icke gått en riksdag, utan att det funnits någon motion därom. Det är nog så riktigt, att det icke heller i år finns nya skäl anförda för en ändring, och det är därför knappast möjligt att nu komma med några nya skäl för avslag på framställningen. Jag skulle kunna slå upp det uttalande, som jag själv gjort varje gång, denna fråga tidigare varit uppe, och utan vidare i dag understryka varje ord av vad jag sagt. Jag skall emellertid icke trötta kammaren med detta utan ber att endast få hänvisa till det uttalande från 1933 års riksdag av huvudmotionären, herr Gustafsson i Välsnäs, som nyss refererats av herr Olsson i Mora. Detta uttalande ber jag för min del att till alla delar få skriva under och instämma i. Jag riktar naturligtvis icke på något sätt någon förebräelse mot en kammarens ledamot, därför att han ändrat mening sedan 1933. Det är en rätt, som vi kunna vilja ha litet var, och som jag tycker också, att man bör få förbehålla sig själv. Men det får väl å andra sidan icke anses vara något fel, ifall man står fast vid den mening, som man tidigare uttalat, om icke sådana ändrade förhållanden inträtt, som *sakligt* kunna motivera en annan ståndpunkt. Då jag och mina partivänner fortfarande till fulla dela den uppfattning, som herr Gustafsson i Välsnäs gav uttryck åt år 1933, hoppas jag, att den ståndpunkten respekteras även av dem, som för närvarande äro beredda att svänga både från det ena och andra partiet, och alltså gå in för en ändrad ståndpunkt.

Jag tror också, att den ståndpunkt, som vi intogo år 1933, ur sakliga synpunkter alltjämt är fullt befogad. När vi från vårt håll gå emot en lösryckt och isolerad sänkning av rösträttsåldern, innebär detta icke på något sätt, såsom man väl annars från motståndarhåll skulle vilja göra gällande, något undervärderande av våra dagars ungdom, något misstroende gentemot den. Jag vågar bestämt, herr talman, påstå, att jag har minst lika stor tilltro till dagens ungdom som någon här i kammaren. Jag vill för min del rättvisa åt den lika mycket och lika varmt som någon.

Här gäller frågan visserligen främst endast ett fastställande av rösträttsåldern för val till landsting till 23 år i stället för 27 år, och hade detta icke några andra konsekvenser, skulle jag vara den förste, som röstade för ett sådant förslag, och jag skulle för övrigt för länge sedan själv motionerat i den riktningen. Jag skulle säkerligen även kunnat motionera om en sänkning av rösträttsåldern till 23 år, såsom herr Gustafsson i Välsnäs gjort i dag, om jag tillhört dagens nationella parti, eftersom ju det partiet i en motion, som tidigare behandlats, direkt sagt ifrån att det vill ha bort första kammaren. Då finns det naturligtvis inga som helst skäl till att av någon hänsyn till första kammaren hålla på en högre rösträttsålder. Då är det alldeles naturligt i stället, att man söker jämna ut så mycket som möjligt den skillnad, som finns mellan de bägge kamrarna. Då jag emellertid, herr talman, icke tillhör det nationella partiet utan tillhör högerpartiet och fortfarande anser, att ett tvåkammerssystem är en tillgång för vårt land och för den demokratiska ordningen i landet, som icke bör äventyras, och då vidare ett sådant tvåkammerssystem givetvis måste förutsätta *någon* karaktärsskillnad mellan kamrarna, om det skall vara någon idé med anordningen, anser jag för min del det icke vara välbetänkt att ytterligare minska den artskillnad, som finns. Jag anser därför för min del, att det icke heller är lämpligt att med öppna ögon vidtaga en åtgärd, som, även om den i och för sig, mer eller mindre isolerat tagen, naturligtvis icke kan ha någon revolutionerande inverkan på första kammarens sammansättning, dock tillhör och har sedan år 1918 tillhört den grundval, på vilken man sökt åstadkomma och upprätthålla

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
artskillnaden mellan kamrarna. Om det vore så, som den nationella gruppen påstod i sin förra motion, att artskillnaden mellan kamrarna för närvarande verkligen skulle vara så utomordentligen liten, att den knappast syntes, skulle jag för min del vilja vara med om, icke en ytterligare minskning av denna lilla artskillnad utan om åtgärder, som skulle syfta i rakt motsatt riktning, så att man finge den karaktärsskillnad, som alla hittills utom den nationella gruppen ansett vara önskvärd.

För min del har jag i och för sig, herr talman, ingenting emot en sänkning av rösträttsåldern vid val till landsting, och jag skulle också gärna se en sådan, men den måste då, såvitt jag kan förstå, precis på det sätt som herr Gustafsson i Välsnäs år 1933 sade, ske i ett annat och större sammanhang. När riksdagen blir redo att taga upp första-kammar-problemet och kan samla sig om några nya huvudgrunder för de båda kamrarnas uppbyggande, som kunna ersätta dem, som nu finnas, då menar jag, att tiden är inne för en ändring även av rösträttsåldern, men knappast förr.

Såsom ett av de skäl, som utskottet framlagt, har man från utskottets sida anfört följande: »Utskottet finner dessutom betydande fördelar vara förenade med en allmän, enhetlig rösträttsålder och ett avförande nu från dagordningen av frågan om andra ändringar av denna ålder.» Jag tror, att litet var, som lyssnat till debatten i dag, med en viss förvåning tager del av detta uttalande från utskottets sida. Det uttalande, som gjordes av den föregående talaren, torde tillräckligt vittna om att något sådant avförande ingalunda kommer att äga rum, och därför frågar man sig, vilka garantier utskottet kan ha för att frågan om rösträttsåldern såsom en politisk fråga skulle vara avförd från dagordningen i och med ett bifall till utskottets förslag. Jag är alldeles säker på att, när herr Nilsson i Göteborg senare under debatten kommer upp, han, såsom tidigare, kommer att hävda samma socialdemokratiska krav på att åldern skall sänkas till 21 år, Man har redan både från socialistiskt och kommunistiskt håll sagt ifrån att man icke nöjer sig med denna gräns av 23 år utan kommer igen. I den nationella gruppens huvudmotion har man också sagt ifrån att rösträttsåldern skall vara 21 år. Jag tror för min del, herr talman, att det här uttalandet från utskottets sida, att, om man nu går med på en rösträttsålder av 23 år, därmed frågan om rösträttsåldern skulle vara avförd från dagordningen, det uttalandet är nog mera en from förhoppning hos den borgerliga kontrahenten inom utskottsmajoriteten än någon realitet att bygga på.

Jag tillåter mig med hänvisning till det sagda, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som finns bifogad utlåtandet, avgiven av herr Stendahl m. fl.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Då första kammaren bifallit utskottets förslag och vi ha all anledning att förvänta, att andra kammaren även följer utskottets förslag, får man väl förmoda, att frågan om en demokratisering av medborgarrätten för tillfället är förd i hamn.

När den siste ärade talaren var uppe och påpekade, att inga nya skäl för avslag finnas — han kunde icke finna några nya skäl, sade han — vill jag säga, att nya skäl för bifall resas alltfört, så länge som icke denna sänkning av rösträttsåldern är genomförd. För något år sedan hade vi anledning att behandla denna fråga, och då framfördes alla de motiv, som för övrigt motionärerna redan framfört. Då hävdade man med bestämdhet, att de skäl för avslag på frågan om sänkning av rösträttsåldern, som funnos 1918, i dag icke finnas. Ungdomen har undergått en väsentlig förändring så till vida, att dess möjligheter att skapa sig vidgade kunskaper i hög grad befrämjats.

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) Jag pekar på den förbättrade folkskoleundervisningen, på det frivilliga folkbildningsarbetets alltjämt vidgade inflytande på ungdomen — icke minst arbetarungdomen — och, sist men icke sämst, den sällsynta politiska livaktighet, som kännetecknar våra dagars ungdom — åtminstone i de lager, som jag från min klass har kännedom om, och i vilkas ungdomsrörelse jag arbetat under många år.

Det är just med utgångspunkt från den erfarenhet jag har om vårt lands arbetarungdom, som jag kan med sådan hängivenhet gå in för att utan rädsla vederväga något sådant som att ge denna ungdom utvidgad medborgarrätt. Det är förbluffande, att icke högern kan hysa samma förtroende för sin ungdom, denna ungdom, som man annars åtminstone vid högtidliga tillfällen ute på möten i landsorten, jag tillåter mig säga, skroderar med så mycket. Högern i landsorten och högerrepresentanterna i riksdagen visa emellertid, när det gäller omtanken att vidga medborgarrätten för ungdomen, två olika ansikten.

Nu erkänner jag, att man har här icke ändå kommit så långt, som jag önskar att man skulle kunnat göra. Jag anser, att det icke varit någon fara å färde, om man sänkt rösträttsåldern direkt ned till 21 år. Varför, herr Lundqvist, skulle det vara farligare att ge vår ungdom rösträtt vid 21 års ålder än vad det varit i England? När man emellertid icke kunde få majoritet inom utskottet för att komma ned till 21-årsåldern, så är man icke så dum, att man icke tar vad som bjuds, när man kan få det, med den förhoppningen — det erkänner jag — att man dock i framtiden skall kunna ytterligare sänka rösträttsåldern ned till 21 år.

Herr Olsson i Mora gjorde ju en hel del erinringar mot utskottets utlåtande. Han framförde den uppfattningen, som också återfinnes i hans reservation, att eftersom det bara gäller enskilda motioner och någon proposition icke kommit från regeringen, borde utskottet icke taga hänsyn till dessa enskilda motioner utan avslå dem utan vidare. Reservanterna, herrar Olsson i Mora och Bergman, säga: »Att då, utan föregående utredning och på framställning från vissa ytterlighetshål, där man icke gör någon hemlighet av sin mer eller mindre antiparlamentariska inställning, skrida till en författningsändring i nu föreliggande punkt synes oss föga rimligt.» Så säga alltså folkpartiets representanter. Det betyder, att därför att motioner väckts av kommunister och den nationella gruppen, som ju sätter en viss skräck i herr Lundqvist, efter vad man kunde förstå av hans anförande, så skulle man icke taga hänsyn till dessa motioner. Ja, men herr Olsson i Mora brukar i vanliga fall, då det passar honom, icke vara så rädd för dessa halvnazistiska och kommunistiska partier. Jag erinrar om att för några dagar sedan behandlade vi här i kammaren frågan om tilläggsmandaten, och i den frågan bildade herr Olsson i Mora och herr Meyerhöffer, herr Hagberg i Luleå och Kilbomarna med frejdigt mod en enhetsfront mot herr Lundqvist och mig och våra partier. Om deras förslag hade gått igenom, hade det ju betytt, att herr Olsson i Mora hade förskaffat sin enhetsfrontsbroder Hagberg ett nytt mandat i Göteborg och vem vet, hade kanske också hjälpt herr Gustafsson i Välsnäs till ett mandat, och herr Hagberg i Luleå skulle som god hjälp tillbaka hjälpt herr Olsson i Mora till ett annat mandat. Detta argument om sällskapet i detta fall generar icke mig, därför att herr Olsson i Mora och några andra ha befunnit sig i precis samma sällskap för några dagar sedan.

Jag skulle vilja tillägga en annan sak. Man vill här förvägra ungdomen vidgat politiskt inflytande, man förvägrar ungdomen dess medborgarrätt, vilken den utan någon fara för samhället skulle kunna få, men man drar sig icke för att utan vidare kräva ut dess medborgerliga skyldigheter. Om någon tid skola vi här i riksdagen behandla frågan om ökade försvarsbördor och ökad värn-

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) plikt. Unghögerns ledare, som är ledamot av denna kammare, höll i remissdebatten i år ett anförande, där han bland annat säger: »Det är inte utan orsak, som vårt lands försvarsfråga i alldeles särskilt hög grad intresserar den svenska ungdomen. Det är dess blod, dess liv det gäller. När folket i en krigssituation kallar sin ungdom till fanorna för landets försvar, har den då icke rätt att fordra, att, då de satsa sina liv, även de äldre generationerna tidigare ha gjort sitt i form av beviljande av nödiga penningmedel, så att de ungas offer får göras under så långt möjligt betryggande garantier för att icke ett slöseri med blod och liv blir följden?» Litet längre fram säger han, att om icke detta beaktas, så begår man mot denna ungdom »en himmelsskriande orätt». Precis samma beteckning kan dock sättas på högerns tillvägagångssätt, när den vill förvägra denna ungdom, som man kräver så mycket av, ett ökat medborgerligt inflytande.

Jag sade förut och vill ha sagt ifrån det här i kammaren, att man skådar härvidlag dessa två ansikten på högern, det ena när man träffar dem på otaliga möten som jag har gjort under min politiska verksamhet, och det andra här uppe i riksdagen. Jag har här ett urklipp från Ungsvensk lösen, där man säger, att helt säkert skall de ungas entusiasm och hoppfullhet, parad med de äldres erfarenhet och omdömesgillhet, bli den kraft, som skapar högerns seger. Jag tror icke, att den svenska ungdomen är fullständigt blind för vad högern gör i detta fall gentemot den och att den utan vidare i blindo ställer sig bakom ett parti, som så envist vägrar att erkänna denna ungdom. Unghögerns ordförande höll ett föredrag för någon tid sedan i västra Sverige, där han beskärnade sig över de hotets och våldets läror, som predikas av kommunister, och över det socialdemokratiska partiets strävan till politisk diktatur. Vem är det, som verkligen vill utvidga demokratien i detta fall, är det icke landsbygdens representanter och detta »diktatoriska» socialdemokratiska parti? Jag hoppas, att unghögerns ordförande stiger upp och litet nämare redogör för hur man skall fatta ett sådant påstående, som han gjorde.

Jag skall icke gå närmare in på frågan. Jag vill endast ha sagt ifrån, att jag beklagar, att man icke har fått upp ögonen för det värde, som ligger i att ha den unga generationen med sig och att ge dem möjlighet till medverkan och medinflytande på samhällslivet för att därigenom erkänna de insatser, som denna ungdom gör på samhällslivets olika områden.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen gav härefter för kort genmäle ordet till

Herr **Lundqvist**, som yttrade: Herr talman! Jag vill endast säga till herr Nilsson i Göteborg, att han skall vara vänlig läsa det uttalande, som jag nyss gjorde. Jag har där uttryckligen sagt ifrån, att det finns ingen som helst misstro till ungdomen på vårt håll. Vi hålla emellertid ännu på vårt håll något även på skyldigheterna och se icke enbart på rättigheterna. Jag tror till och med, att ungdomen, alldeles oavsett i vilket läger den hör hemma, i våra dagar är så pass mogen, att den också kan förstå, att det måste finnas vissa skyldigheter, innan man kan få rättigheter. Det resonemang, som herr Nilsson här fört, kan icke motivera någon som helst skillnad oss emellan.

Härpå anförde:

Herr **Gustafsson** i Välsnäs: Herr talman! Jag kanske kan få lov att börja detta anförande med att erinra därom, att vid ett landstingsmannaval väljer man landstingsmän. Det förefaller nästan av denna debatt, som om man föreställde sig att det vid dessa val direkt valdes riksdagsmän till första kamma-

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
ren. Det gör man som bekant icke. Det förhåller sig i stället på det sättet, att det mycket väl kan hända, att en hel uppsättning av landstingsmän, som sitta i fyra år, aldrig få tillfälle deltaga i något val till första kammaren. Det har här icke heller från något håll anförts något emot att rösträttsåldern vid val av landstingsmän skulle vara densamma som vid andra politiska och kommunala val, utan det är endast denna sammankoppling med valen till första kammaren, som man anför som skäl emot förslaget.

Allt det myckna talet om att den nuvarande rösträttsåldern skulle ha ingått såsom ett led i 1918 års författningsreform styrker mig i min uppfattning, att det riktiga vore att verkligen taga upp frågan om en allsidig och förutsättningslös utredning av vår författningsfråga. Allt tycks mig tala för detta, ty denna 1918 års författningsreform användes ju numera egentligen bara som ett tillhygge politiska motståndare emellan. Ingen känner sig i verkligheten bunden av densamma, när man vill ha en ändring, men alla använda 1918 års överenskommelse såsom ett argument emot en ändring, som man icke vill ha genomförd. Det tycks mig vara ett alldeles ohållbart tillstånd.

Det har här talats rätt mycket om det anförande i denna fråga, som jag höll för ett par år sedan. Man har sökt i riksdagskansli och bibliotek för att taga reda på vad jag då sagt. Jag ber att få säga, att när jag härvidlag har ändrat ståndpunkt, så har det verkligen icke skett utan skäl. För övrigt har ingen bestritt, att jag vid varje föregående tillfälle har sagt mig anse, att en sänkning av rösträttsåldern vore befogad. Det har endast varit sammankopplingen med första kammarens tillsättning som har gjorts, att jag vid ett föregående tillfälle icke ansett mig kunna gå med på förslaget. Efter detta har det emellertid inträffat en sådan sak som att den allmänna uppmärksamheten har fästs vid ändringen i åldersklassfördelningen i vårt land. Det har ju visats, att de äldre årsklasserna procentuellt tilltaga i antal. Jag ber för min del att få instämma i vad konstitutionsutskottet har yttrat, att denna fråga om rösträttsåldern näppeligen kan vara något annat än en lämplighetsfråga. Jag föreställer mig, att utskottet har menat, att man bör ordna det så, att varje åldersklass blir representerad, så att alla åldersklasser kunna få sina rättigheter tillgodosedda. Det säger sig också självt, att när det sker en förskjutning i åldersklassfördelningen, är det också motiverat att taga upp frågan om rösträttsåldern till prövning med utgångspunkt därifrån.

Dessutom förefaller det mig, som om den nivellerings av skillnaden mellan första och andra kammaren, varom talats i vår motion, verkligen icke är något tomt tal. Om herrarna fortsatt sina studier i vad jag förut om åren har yttrat om saken, hade ni kunnat finna, att jag senast förra året höll ett anförande, där jag erinrade därom, att det hade inträtt den förändringen, att högerpartierna i de båda kamrarna, som förut varit åtskilda, sammanslagits till ett. Detta innebär, synes det mig, ytterligare ett steg till ett försvinnande av artskillnaden. Jag menar, att skulle det finnas en verklig artskillnad mellan kamrarna, så skulle den givetvis bestå däri, att de olika partiernas vilja icke fingo göra sig enhetligt gällande i båda kammarna. Det kan emellertid ingen påstå, att någon sådan skillnad förefinnes, utan riksdagspartierna i båda kamrarna äro numera sammansmälta. Jag kan också erinra om att sedan förra året tagits ytterligare ett steg i denna riktning därigenom, att högerpartiet till sin högste ledare har korat en person, som har sin verksamhet förlagd till första kammaren, vilket, såvitt jag vet, är en mycket ovanlig åtgärd i ett genomfört parlamentariskt tvåkammerssystem. Det synes mig vittna om att åtminstone icke högern föreställer sig, att det finns någon verklig skillnad mellan första och andra kammaren.

Jag har för övrigt ingen anledning att polemisera mot herr Lundqvist, ty

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)

han tycks ju också vara på glid mot min ståndpunkt och hysa stora sympatier för en ändring av rösträttsåldern. Om herr Lundqvist får hålla på litet till, kanske han kommer helt över till samma ståndpunkt som jag. Jag har icke heller någon anledning att polemisera mot högerreservationen, därför att också den ger ju i rätt stor utsträckning uttryck åt liknande tankegångar, fastän man underligt nog sedan icke ansett sig kunna gå med på själva saken.

Däremot måste jag säga, att den reservation, som avgivits av folkpartiets representanter, innehåller ganska underbara vändningar. Man säger ju där, såsom herr Nilsson i Göteborg redan har påpekat, att man icke anser sig kunna gå med på denna författningsändring, därför att förslaget kommit från vissa ytterlighets håll, där man icke gör någon hemlighet av sin mer eller mindre antiparlamentariska inställning. Jag föreställde mig verkligen, att när det var fråga om god demokrati, skulle man taga ställning till själva saken och icke bry sig så mycket om varifrån uppslaget kommit. Jag får verkligen säga, att när herr Olsson i Mora undertecknat denna reservation, har han givit uttryck för en odemokratisk och oparlamentarisk uppfattning, som jag tycker är ganska överraskande från det hållet. Herr Olsson i Mora underströk sedan ytterligare detta genom att säga, att han måste gå emot denna rösträttsändring framför allt på grund av det sätt, varpå frågan framförts.

Ja, herr talman, med detta korta anförande har jag motiverat, varför vi för vår del ha velat få denna ändring till stånd. Eftersom jag föregående år har givit uttryck för min uppfattning, har jag nu ingen anledning att taga upp tiden längre utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att till det knippe av spridda men av herr Olsson i Mora uppsamlade historierna också för fullständighetens och överskådlighetens skull få lägga folkpartiets reservation. Det skulle vara alldeles oriktigt, om man vid en historieskrivning rörande utvecklingen av den allmänna rösträtten förbige ett i och för sig icke så betydande men låt mig säga så pass originellt dokument som folkpartiets reservation utgör. Det är nog i och för sig bland det originellaste, som har presterats på ganska länge i riksdagen, och det vill icke säga så litet, icke för att man kommit med några sakskaäl, ty man har antingen icke haft några eller också icke velat tala om dem, utan på grund av den surhet och den ovillighet överhuvud taget, som där lyser fram. Man gör där gällande, att man icke har fått det, som man velat på andra punkter, och varför skall man då vara med om att göra något på denna punkt. När jag hörde min vän herr Olssons i Mora anförande och jämförde detta med innehållet i reservationen, så tänkte jag: hur kan man bli så trött redan vid så unga år? Jag tänker i det sammanhanget icke på personlig trötthet, utan jag tänker på folkpartiet som parti i denna fråga.

Det skulle vara rätt intressant att exempelvis gå in på en redogörelse för vad denna reservation innehåller på de olika, rätt underliga punkterna, men jag tror, att kammaren håller mig räkning för om jag låter bli det. Vi ha ju där denna dyrbara passus, som två talare redan varit inne på, om sällskapet. Där har svaret, tycker jag, varit till fyllest. En annan passus är den, att man talar om att vi härom dagen behandlade en fråga, som varit föremål för utredning, där riksdagen icke ville vara med om att göra något. Det är alltså tilläggsmandaten, som gå igen. Jag måste säga, att det finns snart ingen fråga, som kommer till behandling i kammaren utan att tilläggsmandaten komma igen i den ena eller andra gestalten. Man märker, hur sur och bitter man är över att man icke på den punkten fått sina intressen tillgodosedda.

Det förefaller mig emellertid, som om det vore andra kammaren värdigt att

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
med litet gladare och friskare mod gå till lösningen av denna fråga. Det är ju ungdomens rösträttsfråga, som vi här behandla. Jag måste säga, att lika säkert som det är, att vår tids ungdom behöver samhället, lika övertygad är jag också om, att samhället behöver ungdomen. Det är hög tid, att man länkar den mogna ungdomen in i samhällsarbetet och att den sålunda får giva riktiga uttryck för hur den tänker och känner i fråga som samhällsbildningen. Detta kan icke vara till skada för samhället, men det är till skada att längre hålla ungdomen utanför samhällsarbetet.

Herr Lundqvist i Rotebro var — för vilken gång i ordningen vet jag icke — uppe och talade om rättigheter och skyldigheter. Det är ganska lustigt, att herr Lundqvist i Rotebro alltid finner, att detta skall anföras på ett sådant sätt, att det skall vara skyldigheterna, som skola vara de överskyggande varje gång det gäller att söka argument mot en sak från herr Lundqvists sida. När vi till exempel här tidigare behandlade frågan om ändring av gällande bestämmelser för vägrösträtt och valbarhetsgrunder för val till kommunala förtroendeuppdrag o. s. v., då talade herr Lundqvist om, att det skall finnas skyldigheter och rättigheter. Men när det gäller, att ungdomen skall erhålla medinflytande i samhällslivet, då talar man om skyldigheter på ett helt annat sätt än man tidigare gjort. Menar man allvar med detta tal om rättigheter och skyldigheter, är det hög tid att infria det talet, så att det kommer att gälla även rättigheter och inte bara skyldigheter.

När man nu också för detta tal i samband med 1918 års författningsuppgörelse, så måste jag säga, att det är ganska egendomligt. Jag har aldrig ansett, att det är heligt och orubbligt, vad då överenskomms, om sakliga synpunkter i övrigt motivera, att det bör ändras. Men högern har aldrig dragit sig för att i tid och otid framhäva den del av problemet, som innebär skyldigheter, och den har velat öka dem. Då har den icke känt sig bunden av 1918 års uppgörelse. Men i fråga om rättigheter faller man tillbaka på 1918 års författningsreform. Skall man göra det i ena fallet, så bör man göra det även i det andra. Detta är ingen anklagelse för att man t. ex. vill gå ifrån 1918 års författningsreform. Men det är icke så, att det gamla evigt skall bestå. Någon gång konstaterar man, att tiden dragit förbi, och att det är nödvändigt att vidtaga nya åtgärder. Den demokrati, som ständigt känner sig bunden av ingångna uppgörelser utan att veta, vad klockan är slagen och vad tiden lider, den demokrati är i och för sig icke mycket värd, den är icke arbetsduglig.

Här har anförts vissa skäl för att kammaren icke skulle gå med på utskottets förslag. Man har sagt: Höra icke herrarna, hur från socialistiskt och kommunistiskt håll med hänvisning till nationella gruppens motion det redan nu yrkas på 21 år? Det var någon, som viskade mig i örat, att man kanske skall titta barnen i munnen och se, om de fått sina mjölkänder, för att avgöra, om de skola hava rösträtt eller icke i enlighet med det anförande, som hölls från Norrbottensbanken.

Jag tror icke, att dessa argument äro av någon övertygande styrka. Vi hava varit angelägna om att icke binda händerna för framtiden i denna sak. Därför står det också *nu* i samband med den uppgörelse, som träffats. Men, mina herrar, hur går det till i riksdagen? Om man genom överenskommelse mellan partierna löst en fråga, då tjänar det icke mycket till att komma året därpå eller det följande året eller ens det tredje året och motionera. Ty vi veta, hur konstitutionsutskottet då utformar sin avslagsmotivering. Det är, att med hänvisning till att ärendet så sent varit föremål för riksdagens prövning och att då antogs den och den ändringen, hemställer man om avslag. Ni känner nog igen konservatismen både i konstitutionsutskottet och riksdagen alltför väl

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
för att taga något alltför starkt intryck av talet om att vad vi besluta här i dag blir föremål för rubbningar om ett år eller kanske två år.

Detta innebär intet som helst frångående från mitt partis sida av den principiella uppfattning, som vi hysa, nämligen att myndighetsåldern och den tid, då skyldigheterna inträda, också bör sammanfalla med tidpunkten, då rättigheterna skola kunna utövas. Jag understryker vad utskottet sagt, att det väsentligen är en omdömesfråga, en lämplighetsfråga, var gränsen skall gå. Att hänvisa till några som helst s. k. rättvisesynpunkter tror jag i detta sammanhang icke är berättigat eller tjänar något till.

Jag har med det sagda bara velat framhålla, att man icke skall se denna sak så, som om man vore i färd med att göra något alldeles särskilt farligt, som med visst gny och misstro skulle genomföras. Låt oss göra det med friskare och gladare mod och tro på den svenska ungdomen och dess mogenhet! Det är andra kammaren värdigt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lundqvist**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! När man hörde herr Fast, föreföll det, som om rättigheterna skulle helt och fullt lämnas ungdomen, ifall man ginge med på konstitutionsutskottets förslag, alltså det hängde alltsammans på, huruvida man här sänkte rösträttsåldern från 27 till 23 år i fråga om landstingsmannaval. Men man överskattar betydelsen av detta. Vi hava hört, att förslag framställdes om 21 år, 18 år, och att man kan sträcka sig ännu längre, som herr Fast sade. Jag tror icke, att man skall blåsa upp saken till dimensioner, som den icke har. Man kan mycket väl hävda, som jag gjort, att skyldigheterna hava sin plats också vid sidan av rättigheterna.

Vidare anförde:

Herr **Meyerhöffer**: Herr talman! Det har under debattens gång framhållits, att inga nya argument skulle hava presterats. Jag kan icke fullt gå med på den saken, när jag hört herr Olsson i Mora. Herr Olssons i Mora anförande påminde närmast om de varningar, som en skollärare brukar utfärda i fråga om stilisering av uppsatser, nämligen att man icke skall taga med någon lång historisk inledning, ty då hinner man kanske icke fram till vad frågan egentligen gäller. Vad herr Olsson i Mora presterade var, att han gjorde en historisk uppläggning, mycket intressant men sannolikt färgad, och ville visa, att medan det böljar fram och åter och ståndpunkterna bruka växla för andra partier, så finnes det en fast klippa i svensk politik — folkpartiet, som icke ändrar ståndpunkt. Jag skall naturligtvis icke giva mig in på något bestridande i det avseendet. Jag vet ju, herr talman, att det är folkpartiets vecka just nu. Det har vind i seglen från alla husknutar. Jag förstår så väl, om det då kommer fram en del övermodiga yttranden från det hållet. För egen del misstycker jag för övrigt icke alls herr Olssons i Mora yttrande. Vi förlägga visserligen i den grupp i politiken jag tillhör vår hänförelse till pingsten och icke till Maria bebådelsedag, som herr Olsson i Mora gör. Men det är en smakfråga.

Jag skall icke sysselsätta mig med den långa historiken från herr Olssons sida. Men när han kom fram till det enda han sade i sak, så var det en varning för dem, som väckt motionen. Man skall frukta danaerna, även om de komma med gåvor! Det var allt i fråga om den sakliga inställningen.

Jag är glad, att icke herr Olssons i Mora anförande hade samma något egenrättfärdiga läggning som herr Olssons reservation har. Jag vill helst icke

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
yttra mig i personfrågor, men säger dock kort och gott, att jag icke tror, att herr Olsson i Mora är mindre samhällsomstörtare än herr Gustafsson i Välsnäs, som är motionär här.

Sedan vill jag övergå till herr Lundqvist och hans beskärnelser om tidsandan. Jag kan icke fatta annat än att herr Lundqvist fått tag i fel inlaga från Allmänna valmansförbundet, en inlaga som handlar om en annan sak. Här är icke tal om ökade rättigheter och skyldigheter, utan det gäller här allenast, om vi skola sänka rösträttsåldern eller icke. Något annat hava vi icke tagit sikte på. Det har icke med frågan om skyldigheter och rättigheter att göra. Jag kan denna gamla litania, herr Lundqvist, och har också handlat efter den. När det senast var fråga om ökade rättigheter och ökade skyldigheter i fråga om valbarhet var det med nationella gruppens tre röster, som den ändring, som ni motionerat om, gick igenom. Hade vi ställt oss på en annan ståndpunkt, hade det ändringsförslaget icke kommit till stånd.

Jag skall icke lägga mig i, när herr Lundqvist refererar till herr Kilbom om hjälp för att öka styrkan av sina argument. Men när han gick in på en annan fråga och sade, att vi ändrat ståndpunkt sedan 1933, och försökte klubba ner oss fullständigt, så var han litet ensidig. Först och främst framhölls alltid då från vårt håll, att en sänkning av rösträttsåldern är ofrånkomlig, även om vi helst sett — liksom vi framfört nu — att det skett på annat sätt och i annat sammanhang. Men herr Lundqvist vet mycket väl, att även inom partierna förekomma kompromisser. Det var även en tid, då vi stodo i samma dilemma, som jag föreställer mig, att ungsvenskarna mycket snart komma att göra inom högerpartiet, när de märka, att deras krav på hänsynstagande och beaktande av ungdomens synpunkter icke göra sig tillräckligt gällande inom partiet. Det har vid åtskilliga tillfällen varit brytningar, som herr Lundqvist känner till, inom högerpartiet under vår tid i partiet. De hava bland annat medfört, att vi lämnat detta parti.

Det gäller nu enligt vår mening en ofrånkomlig sak, att rösträttsåldern skall sänkas i första hand till landstingsmannavalen. För vår del se vi icke heller med fasa, om denna sänkning utsträcker ännu längre. Oberoende av om man får vara tillsammans med publikaner och syndare ibland, vilket herr Olsson i Mora icke vill vara med om, men som vi andra på grund av omständigheterna tvingats till, så hälsar jag med tillfredsställelse den ståndpunkt, utskottet intagit i denna fråga.

Herr Henrikson: Herr talman! Herr Lundqvist sade med ett beklagande tonfall i rösten, att han icke kunde anföra några nya skäl för avslag på förslaget om sänkning av rösträttsåldern. Nej, herr Lundqvist kunde icke anföra något skäl *alls* mot en sådan reform! Förra året hade åtminstone herr Lundqvist en sak, som han framförde som skäl — icke för eller mot en *sänkning* men för en *höjning* av rösträttsåldern. Det var vid det tillfället ett anförande av mig. I år har han icke ens haft det argumentet att anföra, utan han för endast fram ett allmänt resonemang, där det genomgående draget är den artskillnad, som skall upprätthållas mellan första kammaren och andra kammaren. Det har tidigare i debatten framförts, att det knappast existerar en sådan artskillnad. Om man ser på åldrarna i kamrarna, finner man, att under det att det är en skillnad i fråga om valbarhetsålder på 12 år, existerar det i fråga om åldrarna på kamrarnas ledamöter i genomsnitt endast en spänning på $4\frac{1}{2}$ år. Det är en mycket liten skillnad, som icke motsvarar den där spänningen mellan valbarhetsåldrarna till de olika kamrarna.

Jag anser och har tidigare anført det, att *alla skäl*, som framförts här i den-

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
na diskussion, tala för en sänkning av rösträttsåldern och att intet enda bärande skäl har åberopats för bevarande av den nuvarande ordningen.

Då herr Lundqvist i Rotebro i en replik till herr Nilsson i Göteborg säger, att det måste finnas vissa skyldigheter, innan det kan bli tal om rättigheter, vill jag ställa en direkt fråga, som jag hoppas få svar på, till herr Lundqvist: Vad är det för skyldigheter, som infalla för människor här i samhället mellan åldrarna 21—27 år? Inga. Alla skyldigheter komma nämligen på medborgarna vid 21 års ålder. Mig veterligen tillkommer icke en enda skyldighet sedan.

Då är det väl naturligt att genomföra en rösträttsålder i anslutning till den tidpunkt, då skyldigheterna inträda, nämligen vid 21 års ålder, om man överhuvud taget skall tala om skyldigheter och rättigheter i denna fråga.

Jag vill sluta med detta, herr talman. Men jag ber att få göra ett tillägg till mitt förra yrkande, nämligen att jag yrkar avslag på utskottets förslag om ändring av 19 § i riksdagsordningen.

Herr Nyblom: Herr talman! Det förefaller mig, som om man har givit denna fråga alldeles överdrivna proportioner från oppositionens sida. Det är väl icke tu tal om, att icke denna reform mognat och att den är klar till genomförande. Vår demokrati har nått den stabiliteten, att man nu utan den ringaste tvekan kan sänka rösträttsåldern i den omfattning, som man här föreslagit. Vi hava våra starka politiska partier. Partierna hava sina ungdomsorganisationer. I dessa organisationer fostras de unga krafter, som äro mycket väl skolade för höga medborgerliga förtroendeuppdrag. Ungdomen ute i landet har mycket svårt att förstå den konservatism, som vill hindra ungdomen att vara med om landstingsmannavalen men giva den rättighet att vara med och välja riksdagsmän. Om man har rättighet att välja en ledamot av riksdagens andra kammare vid 23 års ålder, är det fullständigt absurt, att man i nuvarande läge icke skall få vara med om att rösta på landstingsmännen, därför att landstingsmännen i sin tur skulle hava den stora uppgiften att sätta in ledamöter i första kammaren.

Man kan icke hålla den gamla positionen. Jag förstår den konservatism, som fanns tidigare, när vår moderna demokrati befann sig på ett utvecklingsstadium. Jag förstår och respekterar den. Men denna reform är i dag fullständigt mogen och kräver sitt genomförande. Den politiskt skolade och vakna ungdomen i landet fordrar, att dess medborgerliga rättigheter skola utsträckas till den omfattning, som det här är fråga om. Det är verkligen förvånande, att man här i dag finner sådana män som exempelvis herr Olsson i Mora på den skans, som icke längre kan försvaras. Konservatismen kan under vissa förhållanden vara naturlig och riktig, men en konservatism driven in absurdum är icke till nytta för vårt politiska liv. Om man icke tillgodoser ungdomens berättigade krav på medborgerligt förtroende, kan det hända, att denna ungdom svarar med att icke hysa tillräckligt förtroende för det parlament, som å sin sida icke har tillräckligt förtroende för ungdomen.

Inom bondeförbundet ha vi en stark ungdomsorganisation, som i dag omsluter cirka 70,000 ungdomar. Det är skolade krafter, vakna inför tidens problem och frågor, och det är ingen risk att överhuvud taget lägga en större makt i denna ungdoms händer. Denna ungdom kräver i dag att få ett större medinflytande, att få denna reform genomförd. Om man skulle vända sig mot denna stora grupp av ungdom liksom också mot de ungdomsskaror, som inom det stora socialdemokratiska partiet stå bakom detta krav, är jag övertygad om att det skulle inom båda dessa grupper väcka mycket underliga känslor.

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
Man skall akta sig för att utmana ungdomen, och man skall akta sig för att, som jag sagt, driva sin konservatism in absurdum.

Det är glädjande, att vi i dag stå inför möjligheten att kunna genomföra denna reform, men det hade varit ännu mera glädjande, om man icke sparkat emot så där innerligt, som man nu gör från visst håll, utan varit förutseende och icke ställt sig i efterhand.

Herr talman! Jag kan för min del helt och fullt ansluta mig till det reformkrav, som här rests. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Gustafsson* i Lekåsa, *Andersson* i Dunker, *Westman*, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Persson* i Trången, *Jonsson* i Mörbylånga, *Werner* i Höjen, *Andersson* i Södergård och *Jonsson* i Skedsbygd.

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman! Jag förstår, att herr Meyerhöffer icke uppskattar en historisk upplägning av den förevarande frågan. Herr Meyerhöffer tillhör ju en partigrupp, som ännu ingen historia har och som i varje fall kan känna sig lyckligt fri från historiskt givna förpliktelser. Herr Meyerhöffer uppgav, att det nu är folkpartiets vecka, men den uppgiften är icke mera vederhäftig än andra uppgifter, som han lämnade. Folkpartiets vecka är slut. Men vad vi i dag fira, är den nationella gruppens segerdag. Jag hoppas att den dagen skall kunna firas med något av pingstens ungdomliga hänförelse. I varje fall gratulerade nyligen en socialdemokratisk tidning den nationella gruppen till den betydande seger, som den vunnit med det utlåtande, som här föreligger från konstitutionsutskottet.

Min högt ärade vän, herr Fast, gratulerar jag till att kunna leva livet leende och mycket mindre trött, än vad jag känner mig. För min del kan jag icke känna glädje över det sätt, på vilket denna ingalunda oviktiga författningsfråga behandlats inom konstitutionsutskottet. Jag konstaterar, att ännu ingen medlem av konstitutionsutskottet kunnat bestrida de uppgifter härom, som jag lämnat inför kammaren.

Jag vill tillägga, att man icke refererat folkpartiets reservation rätt, när man här sökt göra gällande, att det skulle vara vår huvudinvändning, att de förevarande motionerna väckts av kommunister eller av den nationella gruppen. Det ena väsentliga argumentet från vårt håll är, att detta viktiga steg toges utan utredning. Det har man samvetsgrant förbigått i referaten. Det andra är vår förvåning över att när man förklarar sig vara vän av ett parlamentariskt styrelsesätt, så gör man ändå den framstöt, som det här är fråga om, på framställning från mer eller mindre antiparlamentariskt inställda grupper.

Nu talar man om — och det hördes ett eko av detta tal i det senaste anförandet — att minoriteten är stockkonservativ och att den visar misstro mot ungdomen, när den icke utan vidare följer med i vad som här föreslås. Jag är nödsakad fråga herrarna, av vad för slags känslor av förtroende för ungdomen ni äro besjälade, då ni, samtidigt med att detta steg toges, föreslå, att valbarhetsåldern till andra kammaren skall höjas. Är detta uttryck för något alldeles extra förtroende för ungdomen? Jag vill också säga, att när man försäkrar kammaren, att detta är ett brinnande krav från den politiskt vakna ungdomen i vårt land, så kan jag inte undertrycka min förvåning över att den partigrupp, som för detta tal, icke aktat nödigt att föra fram ungdomens önskemål i en motion i kammaren.

Herr **Lundqvist**: Herr talman! Herr Meyerhöffer kände sig uppenbarligen illa berörd av de uttalanden, som jag gjorde mot den nationella gruppen. Jag

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)
tycker för min del, att jag var utomordentligt mild, och det förefaller mig, att herr Gustafsson i Välsnäs hade samma uppfattning, eftersom han för sin del icke reagerade. Det förvånar mig därför, att herr Meyerhöffer angriper mig på sätt, som skett. Men det skulle väl vara kvickt, när herr Meyerhöffer påstod, att jag fått tag i fel inlaga från allmänna valmansförbundet. Jag vet icke, varifrån herr Meyerhöffer får sina inlagor. Jag trodde för min del, att han klarade sina uttalanden här i kammaren utan att få några inlagor stuckna i handen. Jag vill i alla fall för mitt vidkommande deklarerat, att jag klarar mina debattinlägg utan några som helst inlagor från det ena eller det andra hållet.

Vidare vill jag säga, att om herr Meyerhöffer följt med mitt anförande, vilket han uppenbarligen icke gjort, skulle herr Meyerhöffer funnit, att när jag talade om rättigheter och skyldigheter, var det i samband med att jag ställde mot varandra å ena sidan de motioner om skärpt skattestreck, som behandlades på onsdagen i förra veckan, och å andra sidan det förslag, som nu föreligger. Jag påvisade, att det förra gången gällde ökade skyldigheter och att det då naturligtvis blev avslag men att det i dag gäller ökade rättigheter och att då framställningen bifalles.

Nu säger herr Meyerhöffer, att den nationella gruppen i alla fall röstade för det skärpta skattestrecket, när det gällde val av förtroendemän inom kommunerna. Det är sant. Jag har emellertid icke talat om detta. Jag talade hela tiden om ställningen i konstitutionsutskottet, och jag vet icke, att den nationella gruppen har någon representant där.

Sedan sade herr Meyerhöffer, att han icke var rädd för att vara tillsammans med publikaner och syndare. Det är icke jag heller. Jag klandrar honom icke för att han är tillsammans med dem, men jag tycker, att man skall akta sig för att tillägna sig deras svagheter, och jag anser, att man skall söka stå rycken mot dem, även om man är tillsammans med dem.

Beträffande herr Henriksons anförande ber jag få hänvisa till vad jag nu sagt angående mitt tal om rättigheter och skyldigheter. Det är alls icke tal om några skyldigheter, som inträda för en medborgare mellan 21-årsåldern och 27-årsåldern. Det har herr Henrikson missuppfattat.

Till bondeförbundets representant, herr Nyblom, skulle jag vilja säga, att jag naturligtvis kan förstå den uppfattning, som här kommit fram. Men vad kan det vara för något alldeles särskilt, som inträffat från det riksdagen var samlad 1935 till i dag och som gör, att samma reform, som i föl av alla bondeförbundare här i kammaren förklarades icke vara trängande och icke motiverad, i dag är mogen för sin lösning, som herr Nyblom säger? Jag tillåter mig erinra om att bondeförbundet 1934 ställde sig bakom konstitutionsutskottets utlåtande. Jag skall icke upptaga tiden med att läsa upp det, men där avvisades så bestämt, som det gärna kan göras, denna sänkning av rösträttsåldern. 1933 fanns det en reservation av bondeförbundet mot konstitutionsutskottets utlåtande. Utskottet hade då föreslagit en sänkning av rösträttsåldern. Det var då ett så klart avståndstagande, som överhuvud taget är möjligt, från denna sänkning. Är det icke underligt, att man kan hålla ett så flammande tal, som herr Nyblom gjort i dag, för det berättigade i denna reform, då man förra året lika bestämt gick emot den? Det vore roligt att höra, vad som inträffat sedan förra riksdagen och som fullkomligt vänt upp och ned på förhållandena. Det måste för övrigt, herr talman, vara något, som hänt på allra sista tiden, ty annars skulle väl herr Nyblom och hans partivänner, såsom herr Olsson i Mora påpekade, under motionstiden ha avgivit en motion, vari påyrkats, att man skulle skänka ungdomen den rösträtt, som den nu får utan någon som helst förskyllan från herr Nybloms sida och endast

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.) tack vare att motioner kommit från kommunistiskt håll och från den nationella gruppen. Hade det varit något sådant där verkligt behov, ett verkligt levande intresse för denna rösträtt vid landstingsvalen, då tror jag bestämt, att partiet hade motionerat i frågan. I varje fall hade det bort göra det.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Jag vill i korthet säga till herr Olsson i Mora, att det är beklagligt, om jag icke lämnat fullt riktiga uppgifter om folkpartiets vecka. Därtill finns det naturliga skälet, att jag kom från Norrbotten i morse, och där blev folkpartiet efter i starten, så att veckan ännu pågår där. Jag har velat säga detta, därför att jag gärna önskar, att folkpartiet skall få gå i ett enda segerrus ända fram över valen.

Sedan övergår jag till herr Lundqvist i Rotebro. Jag måste säga, att jag för min del icke kan lämna samma stolta deklARATION som han, att han utan vidare låter tankarna springa fram liksom ur Zeus hjärna. Jag får lov att dryfta frågorna och höra mig för med andra. Detta gjorde, att jag verkligen trodde, att han fått tag i fel inlägga. När han nu bestrider den saken, skall jag icke ingå i någon polemik på den punkten.

Vad som närmast föranledde mig att begära ordet, var förebråelsen mot mig, att jag var i sällskap med publikaner och syndare. Jag föreställer mig, att det i detta sammanhang är socialdemokraterna, som äro publikanerna, och bondeförbundarna, som äro syndarna. Men det är icke enbart de som styrkt mig i min tro utan även medvetandet om att motionen är riktig, och att herr Lundqvist har samma åsikt att rösträttsåldern vid landstingsvalen bör sänkas. Just den omständigheten, att de, som, i likhet med herr Lundqvist i Rotebro, stå utanför publikanernas och syndarnas krets, i denna fråga intaga samma ståndpunkt i sak, som jag själv intager, gör, att jag med lugnt samvete kan rösta för utskottets förslag.

Herr Nyblom: Herr talman! Gentemot herr Lundqvist vill jag blott säga, att i fjol, när vi togo ställning till denna fråga, förelåg icke i riksdagen någon motion med yrkande om sänkning av rösträttsåldern till 23 år. Då gällde det 21 år, och det kunde vi för vår del icke vara med om. I år fanns det intet skäl för oss att framlägga en motion om sänkning av rösträttsåldern till 23 år, därför att det redan från annat håll lagts fram en sådan motion. Vi motionera icke för att taga äran åt oss, utan vi giva den gärna åt andra.

Herr Olsson i Mora: Tillåt mig, herr talman, att fråga: brukar bondeförbundet avstå från att motionera med hänsyn till att dess reformförslag redan framförts i kammaren från andra partigrupperns sida? Jag tror, att detta bestämt strider mot bondeförbundets praxis här i riksdagen. Låt mig för övrigt fästa herr Nybloms uppmärksamhet på att, om bondeförbundet i fjol haft intresse för denna sak, hade bondeförbundet kunnat påyrka initiativ från konstitutionsutskottets sida för en sänkning av rösträttsåldern till 23 år, alldeles som nu skett i fråga om höjning av valbarhetsåldern.

Herr Nyblom: När nu denna reform verkligen kan genomföras i år, äro vi mycket glada över att det kan ske. Jag säger ännu en gång, vad jag sade i mitt första anförande, att en reform bör mogna fram, och vi ha nu kommit till den tidpunkt, då denna reform som en mogen frukt faller i ungdomens uppräckta händer.

Ang. sänkning av åldersgränserna för rösträtt vid allmänna val. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner dels på bifall till utskottets i punkten 1) framlagda förslag i fråga om ändrad lydelse av § 6 riksdagsordningen, dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Vidare framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten 1) framlagda förslag i fråga om ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Henrikson, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets i punkten 1) av dess förevarande utlåtande nr 29 framlagda förslag i fråga om ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Henrikson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 23 nej, varjämte 36 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande förslag i fråga om ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen.

Härefter gav herr talmannen beträffande punkten 2) propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan, dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härpå framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten 3) a), dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 3; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen i fråga om punkten 3) b) propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 4; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Slutligen framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten 3) c), dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 125; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckt motion angående en förstärkning av fullmäktige i riksbanken m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 456, hade herr *Leffler* föreslagit, »att riksdagen måtte i skrivelse till

Ang. en förstärkning av fullmäktige i riksbanken m. m.

Ang. en förstärkning av fullmäktige i riksbanken m. m. (Forts.)
Kungl. Maj:t anhålla om förslag till förändringar i regeringsformen § 72 och därtill hörande författningar, åsyftande *dels* en förstärkning av fullmäktige i riksbanken genom representation för näringslivet i huvudsak efter de riktlinjer, som uppdragits av 1917 års bankkommitté och förordats av arbetslöshetsutredningen, *dels* att möjliggöra, att till förste deputerad må kunna utses person även utom bankofullmäktige, samt att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i § 16 mom. 1 andra stycket i reglementet för Sveriges riksbank, att fullmäktige skola vara berättigade att utse de två andre deputerade inom eller utom sig».

Utskottet, som inhämtat fullmäktiges i riksbanken yttrande över ifrågavarande motion, hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motion och med hänsyn till vad bankofullmäktige i ärendet anför, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och med i utlåtandet gjorda förbehåll förutsättningslös utredning av frågan om riksbanksledningens organisation samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Reservationer hade emellertid avgivits:

av herrar *O. Fredrik Ström, Andersson* i Igelboda och *Vougt*, vilka hemställt om avslag å utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen; samt

av herr *Sandegård*, som jämväl yrkat avslag å såväl förevarande motion som utskottets skrivelseförslag.

Efter föredragning av utskottets hemställan, yttrade:

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! I den motion, vi nu ha att behandla, har herr *Leffler* hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning, åsyftande *dels* en förstärkning av fullmäktige i riksbanken genom representation för näringslivet, *dels* att möjliggöra, att till förste deputerad må kunna utses person även utom bankofullmäktige. Om man ser till utskottets motivering för den hemställan, som utskottet här gör, finner man, att utskottet tagit bestämt och kraftigt avstånd från motionärens motivering för sin hemställan. Detta har dock icke hindrat konstitutionsutskottet att komma till samma slut som motionären, nämligen hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. I utskottets motivering finns emellertid ingenting, som anger, vare sig vilka anmärkningar man har emot den nuvarande ordningen eller vilken ny ordning man önskar eller vart utredningen skall syfta.

Då det här gäller ett riksdagens eget verk, tycker jag, att det minsta man kunde begära av riksdagen, om den skriver till Kungl. Maj:t i ärendet, vore, att riksdagen angäve några riktlinjer beträffande huru den utredning, som nu begäres hos Kungl. Maj:t, skall bedrivas och vart den praktiskt skall syfta. Jag har för min del icke kunnat dela utskottets uppfattning, då man så svagt har motiverat den hemställan man här gjort. Väl har jag velat vara med om att diskutera en omorganisation av riksbanksledningen, men då skall man enligt min mening icke vara rädd för att säga ut, vad man har att anmärka mot riksbanken, och vilka ändringar man skulle önska. Och därest dessa ändringar icke utan vidare kunna genomföras, så kan man mycket väl tänka på en utredning i ärendet. Men som saken nu ligger till, då inga som helst riktlinjer för en utredning finnas angivna och motiveringen i motionen är helt underkänd av utskottet, kan jag för min del icke vara med om skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Ang. en förstärkning av fullmäktige i riksbanken m. m. (Forts.)

I anslutning till den reservation, som jag och några andra av utskottets ledamöter avgivit, ber jag följaktligen få yrka avslag på utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Jag skall ge den föregående ärade talaren rätt däri, att det kunde varit önskvärt, att utskottet hade genom en tydligare motivering angivit, i vilka hänseenden man anser, att den nuvarande organisationen för riksbanken icke fungerar tillfredsställande. Men jag kan icke ge honom rätt, då han säger, att utskottet icke har givit någon anvisning alls, ty utskottet har dock hänvisat till det utlåtande, som bankofullmäktige avgivit. Till detta utlåtande finnes även fogat ett särskilt yttrande, och i båda dessa utlåtanden finnas anvisningar, som efter min mening äro i hög grad förtjänta av att tagas i övervägande.

Jag ber att få erinra om att vid 1932 års riksdag väcktes en motion i denna fråga i båda kamrarna. Man kom då också till ett resultat, det resultatet nämligen, att det skulle utses en vice riksbankschef inom eller utom fullmäktige. Jag vill också framhålla, att man den gången ansåg sig icke kunna och icke böra gå längre — såsom också bankofullmäktige framhållit — därför att situationen då var i hög grad tillspetsad. Det är detta, som är svårigheten med en riksbanksorganisation, att det är olämpligt att ingripa under oroliga tider. Men tidsförhållandena äro nu så pass lugna, att man med gott samvete kan taga ett initiativ utan att riskera att skada riksbanksledningens auktoritet. Nu menar jag, att den omständigheten, att riksdagen sålunda här, när det gäller tillsättande av vice riksbankschef eller suppleant för riksbankschefen, har fastställt den ordningen, att fullmäktige kunna gå både inom och utom sin krets och sålunda ha ett större område, inom vilket de kunna välja den bästa, möjligen dock bör föranleda, att man tar i övervägande, huruvida icke samma organisation bör införas jämväl vid utseendet av riksbankschef. Det är i varje fall ett spørsmål, som förtjänar att tagas i övervägande.

Jag fäster alldeles särskilt uppmärksamheten vid att man i yttrande från bankofullmäktige uttalat önskvärheten av att andre deputerade väljas efter samma princip. Jag anser också detta vara en synpunkt, som enligt min mening i hög grad är förtjänt av beaktande. Jag instämmer med utskottet och med bankofullmäktige däruti, att ledningen av riksbanken icke får bli en ekonomisk intresserepresentation. Men jag vill även framhålla, att det icke är lyckligt, om den blir en rent partipolitisk representation, att man, om jag så får uttrycka mig, sätter dit välförtjänta partimedlemmar utan att taga hänsyn till de kvalifikationer, som denna utomordentligt viktiga och maktpåliggande uppgift kräver.

I den motion, som väcktes vid 1932 års riksdag, ville man ha i grundlagen införd den bestämmelsen, att fullmäktige i riksbanken skulle vara väl förtrogna med näringslivets förhållanden och med nationalekonomiska och finansiella frågor. Detta villkor anser jag böra fastställas, i varje fall då det gäller val av andre deputerade.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre. Jag anser, att utskottet och fullmäktige anfört tillräckliga skäl för att man bör underkasta den nuvarande ordningen för utseende av riksbankens ledning en översyn och där- efter framlägga resultatet av denna undersökning.

På dessa skäl, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets memorial, nr 31, med förslag till ändrad lydelse av § 8 i reglementariska föreskrifter för riksdagen biföll kammaren vad utskottet i nämnda memorial hemställt.

§ 14.

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. Därefter i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner med förslag till ändrad lydelse av § 60 regeringsformen.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 228 i första kammaren av herr *Bagge m. fl.* och nr 515 i andra kammaren av herr *Anderson* i Norrköping *m. fl.* hade föreslagits, »att riksdagen måtte för sin del som vilande grundlagsändring antaga följande ändrade lydelse av § 60 regeringsformen:

§ 60. Till bevillningar räknas tull- och accismedlen, postmedlen, chartae-sigillataeavgiften, husbehovsbrännerimedlen samt vad varje riksdag dessutom särskilt såsom bevillning sig åtager. Ej må några allmänna avgifter, av vad namn och beskaffenhet som helst, utan riksdagens samtycke kunna förhöjas, tullen å inkommande och utgående spannmål allena undantagen. Statliga monopolier må ej inrättas utom de, som avse sprit, vin och tobak, ej heller eljest, för att bereda staten inkomster, någon näringsgren av staten omhändertagas eller ställas under dess ledning.»

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 60 regeringsformen.

§ 60.

Till bevillningar räknas tull- och accismedlen, postmedlen, chartae-sigillataeavgiften, husbehovsbrännerimedlen samt vad varje riksdag dessutom särskilt såsom bevillning sig åtager. Ej må några allmänna avgifter, av vad namn och beskaffenhet som helst, utan riksdagens samtycke kunna förhöjas, tullen å inkommande och utgående spannmål allena undantagen. Ej heller må statens inkomster förpaktas eller, till vinning för kronan eller enskilda personer och korporationer, några monopolier fastställas utan genom lag stiftad av Konung och riksdag samfällt i den ordning § 87 stadgar.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Stendahl, C. V. Lindmark, Rydberg, Rahmn, Lindskog, Ossbahr* och *Nilsson* i Karlstad, vilka hemställt, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 60 regeringsformen: »Till bevillningar — — — allena undantagen. Ej heller må statens inkomster förpaktas eller, till vinning för kronan eller enskilda personer eller korporationer, några nya monopolier fastställas i annan ordning än som för ändring av grundlag stadgas.»; samt

av herr *Bengtsson* i Kullen utan angivet yrkande.

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Syftet med den motion, som konstitutionsutskottet har behandlat i förevarande utlåtande nr 32, och som kammaren nu skall ta ställning till, är ju väl känt. Motionen har blivit mycket uppmärksammasad, under en ganska livlig och långvarig pressdiskussion, och det är alldeles naturligt, att uppmärksamheten måste i hög grad fångas av det ämne, som denna motion berör. Syftet är ju att skapa bättre garantier mot införande av statsmonopol i vinningssyfte, d. v. s. vad vi i dagligt tal bruka kalla fiskaliska monopol.

Bakgrunden till detta yrkande är den fara för det enskilda näringslivet, som ligger i att staten i en situation, då ett statsfinansiellt trångmål uppstår, tillgriper utvägen att monopolisera en viss näringsgren för att bereda sig ökade inkomster. Jag behöver icke erinra kammarens ledamöter om vad som närmast har aktualiserat denna fara. Med den tolkning av paragraf 60 regeringsformen, som, även om den icke har allmänt godtagits, dock tillämpats upprepade gånger, kan en riksdagsmajoritet genom ett i gemensam omröstning fattat beslut godkänna en regeringsproposition, som innebär förstatlighande av en näringsgren.

Motionen har utgått från, att en återgång till den strängare tolkningen av paragraf 60 R. F. — d. v. s. till ett direkt förbud mot inrättande av statsmonopol i vinningssyfte — är för närvarande utesluten. Motionärerna ha i stället föreslagit en omformulering av paragrafen i syfte att skapa bättre garantier mot förhastade beslut, grundade på en tillfällig riksdagsmajoritets bedömning av en viss situations krav och fattade utan tillbörligt beaktande av de intressen — allmänna såväl som enskilda — som genom monopolens införande skulle kränkas. Jag erkänner villigt svårigheterna att formulera en lagtext, som tillfredsställer dessa synpunkter. Den svårigheten är uppenbar, vilket också motionärerna ha erkänt. Jag tror emellertid, att man vid en opartisk granskning av motionen måste komma till den slutsatsen, att motionärerna dock tagit sikte på det väsentliga, och likaså att ett bifall till motionen icke bara skulle tillfredsställa det rättsmedvetande, som nu känner sig kränkt av de allt mera öppet uttalade anspråken på att statens fiskaliska intressen skola ha absolut prioritet framför enskilda och samhällsekonomiska intressen, utan också ha den effekten, att därigenom framtvingas en mera ingående prövning av de praktiska möjligheterna att på andra vägar tillfredsställa statens behov av ökade inkomster. Motionärerna ha efter att ha undersökt olika utvägar kommit till det resultatet, att man skulle kunna finna en sådan garanti genom att göra inrättandet av nya monopol till en grundlagsfråga. Motionen har, som jag redan sagt, väckt intresse i vida kretsar. Den har också utlöst mycket påtagliga sympatier. Oavsett hur man ser på själva förslagens utformning, har initiativet vunnit gillande och erkännande.

När man nu tar del av utskottets utlåtande, kan man naturligtvis med erkännande och viss tillfredsställelse konstatera, att utskottet liksom motionärerna beaktat behovet av förstärkta garantier, men den lösning, som utskottsmajoriteten föreslår, är icke tillfredsställande. Utskottsmajoritetens förslag innebär, att den garanti, som motionen åsyftar mot förhastade beslut i monopolfrågor, kan vinnas genom att man föreskriver för fattande av beslut om monopolisering de former, som gälla för civillagstiftning, med andra ord att ett monopol icke skulle kunna genomföras på det sätt, som gäller för bevillningsfrågor, således med gemensam votering, utan att ett beslut om monopol skulle fordra båda kamrarnas samstämmiga bifall. Det är kort och gott innebörden av utskottets förslag.

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

Utskottets motivering bygger på konstruktioner, och den genomgående tendensen i detta utlåtande är, att man hopar svårigheter mot en lösning efter de linjer, som motionärerna ha föreslagit. En hel del av utskottets argument måste väcka den största förvåning. Utskottet säger bl. a., att det är praktiskt och teoretiskt »ogörligt» att låta monopolbeslut ske i grundlags form. Varpå grundar utskottet ett sådant påstående? Det finns inte spår till bevisning för detta på blott några rader framkastade påståenden. Läs vår grundlag och se efter vad man där har ansett vara värt att grundlagsskyddas. Bara tanken att det skulle vara ogörligt att kräva ett strängare förfarande vid en omläggning av en sådan fundamental sak som det här gäller måste verka egendomlig, när man studerar grundlagen och ser de bagatellfrågor, som omgärdats med grundlagsskydd. T. ex. föreskriften i grundlagen i vilket antal exemplar som statsverkspropositionen skall överlämnas till riksdagen, riksdagsordningen par 34; i grundlagen föreskrives utseendet på de sedlar med vilka val förrättas i kamrarna, R. O. par. 60 och 75; där föreskrives vidare taxeringsmäns ansvar, R. F. par. 113; sättet för tillsättande av magistratssekreterare i Stockholm, R. F. par. 31. Dessa och liknande bestämmelser ha omgärdats med grundlags helgd. Jag ingår icke på alla de petitessbestämmelser, som tryckfrihetsförordningen innehåller. Detta förhållande, som givetvis icke varit konstitutionsutskottet obekant, har icke hindrat utskottet från att göra ett så kategoriskt uttalande, som att det skulle vara praktiskt och teoretiskt ogörligt att låta monopolbeslut ske i grundlags form.

Ännu underbarare är emellertid utskottets påstående, att den av utskottet föreslagna vägen skulle erbjuda både lämpligare och i sak bättre skydd mot förhastade beslut än den grundlagsväg, som motionärerna föreslagit. Detta skulle således innebära, att utskottsmajoriteten, socialdemokraterna inom utskottet däri inbegripna, skulle vara mera angelägna än motionärerna att få de starkast möjliga garantierna mot införande av nya monopol. Om det nu verkligen förhölle sig så, som utskottet påstår, att ett samstämmigt beslut av båda kamrarna skulle ge bättre garantier än två på varandra följande riksdagars beslut, med däremellan liggande andrakammarval, vad är det då för mening i att bibehålla grundlagsskyddet överhuvud, vad tjänar det till att bibehålla det t. ex. för monarkien? Om utskottet anser att det bästa skydd, som kan vinnas, är det som civillagstiftningens former erbjuda, varför har man då velat föreskriva grundlagsskydd för riksdagens fri- och rättigheter? Med den motivering, som utskottet har anfört, vore det fullt konsekvent att föreslå slopande av grundlagsskyddet i det ena fallet lika väl som i det andra. Om ett sådant förslag skulle framställas, skulle det väcka uteslutande löje, men ett sådant yrkande vore dock i full överensstämmelse med den argumentering, som utskottet på denna punkt har framfört.

Jag måste säga, att det verkar, som om denna gång, liksom åtskilliga gånger förut, utskottets ordförande har lett sina utskottskamrater på villospår. Jag hoppas, att utskottets ärade ledamöter icke ta illa upp, om jag säger detta. Jag har ett visst belägg för detta uttalande även i det utskottsutlåtande, som behandlades för en stund sedan, vilket föranledde en ganska långvarig debatt i kammaren. Det fanns även i det utskottsutlåtandet en del uttalanden, som mycket tydligt buro spår av professor Reuterskiölds hand, och jag hade samma intryck då, som då jag läste det föreliggande utskottsutlåtandet, att utskottsordföranden hade med den dialektik, som är honom egen och som han äger i mycket högre grad än logik, lyckats föra sina utskottskamrater på villospår. Jag tror, att utskottets ledamöter en gång få anledning att beklaga detta, och jag tror icke, att det föreliggande utskottsutlåtandet kommer att räknas till de mera förnämliga blomstren i konstitutionsutskottets örtagård.

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

Den P. M., som är fogad till utskottets betänkande, författad av dess ordförande professor Reuterskiöld, ger ytterligare stöd för vad jag nu sagt. Jag förmodar, att konstitutionsutskottets samtliga medlemmar icke vilja bli betraktade som solidariskt ansvariga för denna P. M., och något sådant påstående kan jag icke göra. Men när professor Reuterskiöld i sin P. M. påstår bl. a., att »i vissa fall ett olidligt privatmonopol icke kan brytas, utan att ett statsmonopol tillgripes», då förvånar det mig, att icke konstitutionsutskottets medlemmar på något vis reagerat mot ett sådant uttalande, som dock fått göras till en till utskottets betänkande fogad bilaga. Är det verkligen professor Reuterskiölds mening, att man måste tillgripa statsmonopol för att kunna stäcka ett privatmonopol? Har det undgått honom, att vi här i landet ha andra möjligheter att förhindra tillkomsten av privatmonopol? Vi ha 1925 års lag om trustundersökning, som otvivelaktigt erbjuder de garantier, som det svenska samhället kan finna nödiga gent emot försök att påtvinga oss privatmonopol.

I detta sammanhang skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på en sak, som konstitutionsutskottet naturligtvis icke alls haft anledning att tänka på men som just professor Reuterskiölds yttrande på denna punkt motiverar, att man säger några ord om. Det är den nya inställning till privatmonopol överhuvud, som man kunnat skönja på olika håll i världen, och som kanske ganska snart kommer att uppenbara sig även hos oss. Lagstiftningen gick för ännu några tiotal år sedan i allmänhet ut på att ge statsmakterna möjlighet att stävja tillkomsten av trustar, karteller och privatmonopol i olika former. Lagstiftningen hade med andra ord en restriktiv och negativ inriktning. Under de senaste åren har man fått bevittna, hurusom lagstiftningen i flera olika länder, när det gällt dessa frågor, förändra karaktär. Statsmakternas inställning till monopol är nu en annan än tidigare. Monopolen betraktas icke längre som yttringar av en förvänd näringspolitik, utan snarare som instrument för en låt vara under statens kontroll stående näringspolitik med sociala syften. Mot denna bakgrund har man att se de tendenser till lagstiftning om tvångskarteller, som under senare åren har genomförts i flera länder och som förberedes i åtskilliga andra. En sådan lag om tvångskarteller har man i Tyskland, och en sådan förberedes för närvarande i Norge. Jag har velat erinra om detta, därför att man bakom de av mig citerade orden av professor Reuterskiöld spårar den gamla men nu tydligen förlegade inställningen till privatmonopolen. Jag skulle för min del gärna se, att denna inställning i vårt land kunde bibehållas, men jag måste konstatera, att åtskilliga av dem, som stå på samma sida som professor Reuterskiöld i konstitutionsutskottet, med all sannolikhet komma att ganska snart revidera sin uppfattning även beträffande privatmonopolen.

Det är uppenbart, att vill man verkligen saken, vill man skapa bättre garantier mot förhastade beslut om införande av monopol, då möter det inga oöverstigliga svårigheter att uppnå det resultatet på den väg, som motionärerna föreslagit. Jag har redan sagt, att jag inser vanskligheten att utforma en grundlagsparagraf på ett sådant sätt, som gör varje tvekan om dess rätta tillämpning i ett aktuellt fall överflödig, men i det avseendet står denna grundlagsfråga icke i någon särklass. Jag vill bara nämna, att vår regeringsform är full av bestämmelser, beträffande vilkas tolkning tvister uppstått. Jag kan nämnda några fall: reglerna för anställande av gemensam votering, bestämmelserna i par. 106 och 107 R. F. om konstitutionell ansvarighet, bestämmelserna om Konungens ekonomiska lagstiftningsmakt, om förtroendeämbetsmäns oavsättlighet, definitionen av kommandomål och åtskilliga andra. Tolknings tvister måste man alltid räkna med, när det gäller grundlagar liksom lagar i allmänhet. I fråga om monopol får man, om införandet av monopol skulle

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

grundlagsfästas, på sätt som vi föreslagit, naturligtvis räkna med att tolkningstvister kunna uppstå. Det kan väl vidare icke vara konstitutionsutskottets ordförandes mening, ehuru man ju kan tolka hans yttrande så, att vi under de närmaste åren ha att räkna med så fruktansvärt många monopol här i landet, att man icke kan räkna upp dem i vår grundlag. Men den slutsatsen föranledes faktiskt av de uttalanden, som göras i professor Reuterskiölds P. M.

Man får naturligtvis nöja sig med vad som är ett rimligt krav, och det är, att själva andemeningen tydligt och klart kommit fram. Och därom finns det ingen tvekan, att man genom att införa den bestämmelse, som motionärerna föreslagit i grundlagen, skulle på ett fullt tillfredsställande och tydligt sätt ge ett uttryck för vad som motsvarar den nuvarande situationens krav. Jag måste ännu en gång upprepa, att den lösning, som utskottet föreslagit, är otillfredsställande, men jag vill gärna erkänna betydelsen av det principiella uttalandet om motionens berättigande, som utskottet gjort. Jag ser i detta utskottets uttalande, bakom vilket stå även utskottets socialdemokratiska ledamöter, ett bevis för att reaktionen mot monopolplanerna icke varit fruktlös. Det praktiska resultatet är emellertid, det måste jag än en gång upprepa, skäligen betydelselöst, och jag tror, att herr finansministern, som nu infunnit sig i kammaren för att åhöra denna debatt, kan vara tämligen belåten med det resultat till vilket konstitutionsutskottet kommit. Hans meningsfränder ha med professor Reuterskiölds hjälp brutit udden av detta försök, som vi velat göra att på lagstiftningens väg skapa bättre garantier mot planerna på näringslivets förstatligande i syfte att bereda staten ökade inkomster. Man får hoppas, att den allmänna opinionen, som tydligen väckts, skall visa sig vara en effektivare garanti än vad konstitutionsutskottets majoritet har velat skänka.

Denna förhoppning utesluter emellertid icke behovet av sådana grundlagsgarantier, som motionärerna ha föreslagit och som också högerreservanterna i konstitutionsutskottet ha vidhållit; och jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till denna reservation.

Häruti instämde herrar *Nylander, Arnemark, Lundqvist, Hassler, Hagberg* i Malmö, *Liedberg, Skoglund, Holmdahl, Svedman, Sefve, Wallerius, Gustafson* i Kasenberg, *Nilsson* i Karlstad, *Westerdahl, Holmström, Sandström, Laurén, Persson* i Fritorp, förste vice talmannen *Magnusson* och *Hansson* i Vännäsby.

Herr Fast: Herr talman! Genom de instämmanden, som ägt rum efter herr Andersons anförande, fick man kanske ett starkare intryck, än man tidigare hade, av att det här är fråga om en politisk affär och icke en fråga om huru man lämpligen skall ordna det så, att det blir bäst för landet.

Det är kanske en och annan, som tycker, att det ser litet egendomligt ut, att jag kommer såsom den, som skall försvara konstitutionsutskottets utlåtande, då detta här går i positiv riktning med anledning av den föreliggande motionen. Men det är icke på det sättet, som man velat göra gällande i en del av de dagliga tidningarna, att det här bara är fråga om taktik, och att det är hänsyn till de kommande valen, som gjort, att de socialdemokratiska ledamöterna valt denna ståndpunkt för att finurligt komma förbi hela debatten angående monopolfrågan och vad därmed sammanhänger. Nej, jag skulle vilja säga, att det är snarare på det sättet, att det är de oerhörda missförstånd, som, ibland medvetet och ibland omedvetet, varit till finnas på de borgerligas sida, där man tror, att socialdemokraterna äro anhängare, rent principiellt, av monopol och rent av vilja införa dem för deras egen skull.

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

Jag har den uppfattningen, att jag i detta avseende icke bara företräder min egen mening utan även i mycket hög grad partiets mening, då jag säger, att det här är fråga om lämplighet. Här är det helt och hållet fråga om att icke göra någonting för dess egen skull utan i den mån, som utvecklingen själv bestämmer, och i den mån staten ur andra synpunkter tvingas att vidtaga åtgärder för att antingen inträda reglerande inom näringslivets område eller vid ett visst givet läge öka sina inkomster. Jag tror sålunda icke, att det finns någon önskan att i onödan åstadkomma dylika monopol.

Jag kan emellertid, herr talman, i detta sammanhang icke underlåta att säga, att medan man här under den diskussion, som förts, och den opinionsrörelse, som mobiliserats, med sådan skärpa vänt sig emot de statliga monopolen, så hava därvid de enskilda monopolen alldeles kommit bort. Om den motion, som vi här behandla, kan man säga vad jag en gång för några år sedan tillät mig säga, nämligen att det finns egentligen ingen, som yrkar bifall till densamma. Både motionärerna, utskottet och reservanterna äro ense om att den icke gärna kan bifallas. Ty det yrkande, som föreligger från de reservanters sida, som företräda den riktning, varifrån motionen är kommen, är ett helt annat yrkande än det, som återfinnes i motionen. Reservanternas yrkande har för det första den mycket betydande restriktionen, att den grundlagsändring, man föreslår rörande införandet av monopol, skall gälla monopol, som införas för vinnings skull. Dessutom har man gått ifrån hela den konstruktion, som man i motionen föreslår, nämligen att i grundlagen införa de olika monopolen. Den förste ärade talaren sade, att icke skulle det väl möta så stora svårigheter att ha en sådan där monopollista i grundlagen. Jag vill icke påstå, att det är omöjligt, ty det går ju att trycka allting, men så särdeles trevligt tror jag icke det kan sägas vara att ha en dylik lista i grundlagen. Men skall man ha en monopollista i grundlagen, så skall man väl även i grundlagen ha en definition på vad man menar med monopol.

Under den diskussion, som hittills förts rörande monopolfrågan, har man icke kunnat ge någon bestämd definition på ett monopol. Man har kommit till den slutsatsen, att man har att göra med — jag bortser nu från de privata monopolen och deras skiftande karaktär — så kallade rättsliga monopol, som stiftas av Konungen och riksdagen gemensamt. De kunna vara av den ena eller andra formen, men de hava rättslig karaktär. Men vi träffa ju även på sådana monopol, framför allt på privatlivets område, som man kan konstatera vara faktiska monopol, men som sakna varje likhet med dessa s. k. rättsmonopol, d. v. s. där vederligen åtgärden leder fram till samma resultat som de s. k. rättsskyddade monopolen. Man har vidare kunnat konstatera, hurusom det inom vårt näringsliv finns verksamheter, som i mycket hög grad ha monopolfärgade nyanser, och där det är synnerligen svårt att fastställa, huruvida man icke kommit fram till samma faktiska resultat som beträffande verkligen föreliggande monopol. Ja, redan den omständigheten, att man går bet på att kunna ge någon definition, allra minst i grundlagstexten, av vad man verkligen åsyftar med monopol, är ju tillräcklig för att motivera, att man icke inför detta i grundlagen och väljer den väg, som här föreslagits av motionärerna.

Den förste talaren i denna fråga sade, att icke skulle det väl ändå vara praktiskt omöjligt att gå den väg, som reservanterna föreslå, och som motionärerna för sitt vidkommande hava föreslagit. Jag vill erinra om att redan den nuvarande bestämmelsen i 60 § regeringsformen ju innehåller för den vanlige lekmannens sätt att tolka lagar ett förbud mot monopolbildning. Men tillvaron av denna bestämmelse i 60 § regeringsformen hindrar ju faktiskt icke, att det uppstår sådana monopol. Jag är mycket väl medveten om att det bland s. k.

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

juridisk sakkunskap på detta område finns delade meningar, för att icke säga flerdubbelt delade meningar, där den ena riktningen hävdar, att denna bestämmelse innebär och har varit avsedd som ett faktiskt förbud mot monopol, medan man å andra sidan menar, att den icke vore att tolka på det sättet, utan att den möjligheten alltid varit avsedd vara till finnandes, att Konungen och riksdagen gemensamt kunde besluta en dylik åtgärd. Det må vara huru som helst med denna sak, så är detta i varje fall ett tydligt belägg för att den nuvarande bestämmelsen icke lagt hinder i vägen för införandet av monopol. Och när jag går till motionen, finner jag, hurusom man där i lagtextförslaget endast upptar ett par av de faktiska monopol, som förefinnas i vårt land. Man skulle ju kunna fråga sig: huru skall det gå med de andra? Falla de utanför, eller avser man att ändringen skall äga tillämpning endast å monopol som inrättats efter grundlagsändringen? Skall det senare vara avsikten, så frågar man sig, varför det skulle vara nödvändigt att göra en uppräknings av redan inrättade monopol. Skall man nu dra ett streck och säga, att det är de nytillkomna, som det här är fråga om? Meningen var nog att genom uppräknings av monopolen för vin, sprit och tobak söka ge en definition på monopol. I det avseendet måste jag säga, att den kan icke i varje fall på något sätt bliva fullständig.

Man gör nu gällande — och den meningen delar jag helt och fullt — att när det gäller vidtagande av så ingripande åtgärder som att på ett visst avsnitt av det svenska näringslivet tillskapa ett statligt monopol, så måste detta ske med eftertanke. Det måste vara väl förberett, och det är icke ur vägen, att det även har den starka förankringen i riksdagen, att det icke behöver genomföras med lottens hjälp vid en gemensam votering. Ty då är underlaget enligt min mening för dåligt. Man bör icke i så allvarliga ting ha ett så svagt underlag. Det är ur dessa synpunkter, som vi icke haft någonting att erinra emot att man inför den förstärkning, som man kan säga föreligga i utskottets förslag. Men det är den stora skillnaden mellan reservationen — för att icke tala om motionen, som icke längre är aktuell — och utskottets utlåtande, att medan utskottet i sitt förslag skapat denna så att säga större eftertanke och detta något ökade och bredare underlag vid dylika besluts fattande, så lägger ju faktiskt reservationens förslag hinder i vägen för införande av ett statsmonopol under en hel fyraårsperiod, såvida man icke menar, att man varje gång en sådan fråga kommer upp utan vidare skulle upplösa andra kammaren och gå ut i val på frågan.

Den föregående talaren talade ju även om att väcka folkopinionen. Jag må säga, att då man känner dessa förhållanden något så när, så vet man, att det icke är så säkert, att det går att t. ex. i en valrörelse angående ett monopol lämna de sakliga uppgifter, som kunna vara erforderliga. Man skall ändå komma ihåg, att här rör man sig på ett område, där hemligstämplade papper ofta förefinnas och där man icke utan skada för näringslivet kan blotta sakliga uppgifter, och där sålunda diskussionen och upplysningarna måste bli ganska ensidiga. Jag tror därför icke, att denna fråga är mera lämpad än andra att göras till föremål för vädjanden till väljarnas omdöme.

Jag vill i detta sammanhang också fästa uppmärksamheten på vad utskottet här skriver — det var en ganska långvarig diskussion inom utskottet om vad man verkligen menade med detta skrivsätt — då man säger, att man anser utskottets förslag erbjuda större garanti mot förhastade beslut än vad t. o. m. reservanternas förslag gör. Detta är beroende helt enkelt därpå, att vi sett saken på det sättet från utskottets sida, att om man till den grad försvårar möjligheten att handla i ett visst givet läge, där samhällets och statens intressen kräva ett snabbt handlande men grundlagen skulle lägga hinder i vägen för ett dylikt handlande, så komme man att söka sig former vid sidan

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

av bestämmelserna, vilket sannerligen icke vore till gagn och respekt för grundlagen och icke heller till gagn och nytta för näringslivet. Icke minst den ekonomiska utvecklingen visar, hur snabbt förhållandena skifta. Vad som kan definieras i dag, har i morgon tagit en ny gestalt. Det är därför omöjligt att i förväg göra upp bestämda definitioner. Många gånger skulle kanhända grundlagens bud stå där som ett tämligen tomt hot.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på att om man väljer den väg, som av utskottet föreslagits, och låter samma regler gälla för införande av monopol som för stiftande av civillag, så vinner man därmed icke bara att frågor om införande av monopol underkastas en grundlig prövning av lagrådet utan även att Kungl. Maj:t blir skyldig att underkasta såväl rättsfrågorna som ersättningsfrågorna ett bedömande av vederbörande myndigheter. I det sammanhanget vill jag framhålla det anmärkningsvärda i att man, då det gäller enskilda monopol, i allmänhet visat mycket litet intresse för ersättningsfrågor, under det att dessa frågor tillmätas den allra största vikt, så snart det gäller införande av statsmonopol. Jag har icke det ringaste att erinra emot att man förfar icke blott med nödig varsamhet utan också med erforderlig hänsyn och rättrådighet mot de personer, i vilkas yrkesutövning man gör inskränningar.

Utskottet har ansett, att den föreliggande motionen med hänsyn till avfattningen var omöjlig. Detta har ju även vitsordats av reservanterna, som alldeles släppt motionen och föreslagit en helt ny text med delvis annan syftning. Utskottet har framlagt det förslag, som här presenteras, efter sakligt övervägande och utan några som helst biavsikter och politiska spekulationer. Bakom förslaget står en mycket stor majoritet av utskottets ledamöter. Om förslaget bifalles, vinner man ökad trygghet och vidgad eftersyn. Om riksdagen beslutar, att för inrättande av monopol skola gälla samma regler som för stiftande av civillag, föreligger intet hinder att utan onödig omgång införa monopol, om det skulle befinnas att samhällets intresse kräver det. Vi äro icke kapabla att i dag bedöma, när det kan bliva nödvändigt att införa monopol. Den dag, då en sådan nödvändighet kommer att föreligga, kan komma oändligt mycket fortare än vi nu föreställa oss.

Innan jag slutar, vill jag, herr talman, framhålla, att man här rör sig på ett mycket ömtåligt område och måste vara mycket försiktig i sitt handlande. Icke minst under krisåren ha statsmakterna vidtagit en massa på näringslivets och handelns område ingripande åtgärder, som, om de också icke kunna definieras som monopol, dock ha så pass mycket av monopolfärg över sig, att de medfört ungefär samma verkningar som ett faktiskt monopol. Säkert är att icke minst en del av de åtgärder, som vidtagits på jordbrukets område, haft en sådan karaktär, att de icke varit förenliga med principen om fritt näringsliv och fri handel. Sådant kommer säkerligen också att inträffa i fortsättningen, och därför bör man gå fram med varsamhet, då man lagstiftar i ämnet. Man bör också se till, att beslut i dylika frågor föregås av en grundlig utredning. Utskottet tror sig med sitt förslag ha tillgodosett alla befogade krav på varsamhet och nödig hänsyn till det förefintliga läget.

Jag ber att för mitt vidkommande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag ber att först få konstatera, att den motion, som här behandlas och vars resultat vi se, icke varit alldeles betydelselös. Konstitutionsutskottet har kommit och riksdagen skall helt säkert komma till ett resultat, som har någon betydelse med hänsyn till den viktiga fråga, som här föreligger. Den betydelsen har redan fastslagits från bägge hållen. Hädanefter vill det till icke gemensam votering utan sammanställande be-

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeeringsformen. (Forts.)

slut av bägge kamrarna, och dessa beslut skola fattas efter det frågan varit föremål för lagrådets granskning. Det är icke mycket men dock något. Vi ha kommit ett tuppfjät fram och i någon mån skapat garantier mot överilade beslut i monopolfrågor.

Samtidigt måste jag uttala mitt mycket livliga beklagande av att mellanpartierna, folkpartiet och bondeförbundet, som förut — säkerligen uppriktigt — betygat sitt mycket stora intresse för denna fråga, icke kunnat följa högern, då högern velat skapa vida starkare garantier genom att förläna dessa bestämmelser grundlags karaktär, så att det skulle behövas sammanstående beslut av tvenne riksdagar med allmänna val emellan för att monopol skulle få inrättas. När jag hört den diskussion, som förts här, har jag fått det bestämda intrycket, att man velat lägga kärnpunkten i argumenteringen för och emot på den formella sidan. Herr Fast betonade, om jag hörde rätt, att motionen var omöjlig. Den kunde icke tagas. Han menade också, att den formulering, som reservanterna föreslagit, icke vore formellt tillfredsställande. Utskottet har uttalat, att »utskottet finner förslaget både praktiskt och teoretisk ogörligt, såsom även av den bifogade promemorian framgår, helst i grundlag icke läser kunna givas» etc. Det är ganska egendomligt, att man verkligen går så långt som den siste ärade talaren och påstår, att det icke går att få en ordentlig definition på ordet monopol, men samtidigt vill utskottsmajoriteten införa monopolbegreppet i den allmänna lagen. Kan man använda uttrycket i allmän svensk lag, så kan man väl ändå tänka sig, att uttrycket är godtagbart även i svensk grundlag. Jag förstår icke riktigt den finessen, att grundlagen skulle vara så förnäm, att ord, som användas i den allmänna lagen, icke skulle kunna införas i grundlagen.

Den förste talaren, herr Anderson i Norrköping, gick utförligt in på herr Reuterskiölds resonemang. Det föreföll mig, som om herr Anderson var ganska förvånad över att herr Reuterskiöld, utskottets ordförande, kunnat föra ett sådant resonemang, som han gjorde. Jag tror, att herr Andersons förvåning icke skulle varit så stor, om han varit mera hemmastadd i konstitutionsutskottet, än han är. Jag skulle kunna vara nog indiskret att citera vad en ärad socialdemokratisk ledamot av utskottet sade senast i går: herr Reuterskiöld är så skicklig, att han kan bevisa överhuvud taget vad som helst. Det må jag säga, att den uppskattningen av herr Reuterskiöld har jag också. Jag har den allra högsta beundran för herr Reuterskiölds formuleringsskicklighet. En annan gång hörde jag ett annat uttalande, som var lika sant och nästan roligare. Det sades, att herr Reuterskiöld kunde bevisa det möjligas omöjlighet.

Emellertid var jag inne i första kammaren och hörde på en del av den debatt, som där fördes i denna fråga. Jag fann till min tillfredsställelse, att just herr Reuterskiöld öppet förklarade, att den text, som reservanterna framlagt, vore fullt acceptabel, om man ville saken. Det var ord, som icke kunde missförstås. Utskottets ordförande har såsom formellt riktig godtagit den formulering, som reservanterna föreslagit. Därmed falla de invändningar, som ur formell synpunkt riktats mot reservanternas framställning.

Herr Fast menade, att reservanternas förslag i sak skilde sig från motionärernas. Jag vill för min del säga, att reservanternas förslag i sak är precis detsamma som motionärernas. Kärnpunkten är nämligen den, att motionärerna och reservanterna bestämt hävda, att det bör krävas tvenne riksdagars samstämmiga beslut med allmänna val emellan för att monopol skall kunna genomföras.

Herr Fast påstod, att det är svårt att ge en definition på monopol. Jag skall citera vad en ärad talare i första kammaren nyss yttrade. Han sade, att det lär vara ganska svårt att definiera en elefant, men om man möter elefanten,

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

känner man omedelbart igen honom. Så är det också med monopol, i varje händelse med de monopol på kaffe och bensen, som vi närmast tänka på. Jag tror elefanten känns igen med eller utan definition.

Beträffande själva saken vill jag framhålla, att det enligt såväl utskotts- majoritetens som minoritetens formulering här är fråga om monopol till vinning för kronan eller enskilda, d. v. s. finansmonopol, vinstmonopol. Vad vi på högerhåll fäst oss särskilt vid är det beklagliga förhållandet, att man för att skaffa staten inkomster skulle döma vissa grupper av medborgare till arbetslöshet och nöd. Detta är icke överord. Det är erfarenheten, som talar. Jag har här i min hand en berättelse angående Aktiebolaget svenska tobaksmonopolets verksamhet år 1934. I vinst- och förlusträkning per den 31 december 1934 finns det en post, som heter »gottgörelse för av kungl. statskontoret utanordnade belopp till understöd i vissa fall åt genom tobaksmonopolets införande nödlidande personer 132,375 kronor 1 öre» samt en annan post: »understöd till entledigade arbetare och tjänstemän 197,323 kronor 65 öre». Således, 21 år efter det tobaksmonopolet infördes, finns det fortfarande år 1934 en post, avseende understöd till, som det uttryckligen heter, nödlidande personer, personer som blivit nödlidande genom tobaksmonopolets införande. Man kan icke förneka, att införande av monopol innebär ett utomordentligt starkt ingrepp i det enskilda näringslivet. Enligt gamla demokratiska begrepp har den enskilda medborgaren rätt att utöva sin näring. Det är, efter vad jag hört bestämt uppgivas, icke mindre än 300 personer, som ännu i denna dag ha understöd från tobaksmonopolet såsom nödlidande. När man har den erfarenheten bakom sig, måste man säga sig, att det är en utomordentligt allvarlig sak — även om man har de allra bästa syften t. ex. ökad socialvård, högre folkpensioner o. s. v. — att införa monopol, då man betalar det med kanske livstidslång arbetslöshet för tusentals personer. Är det rätt, att staten med maktspråk berövar tiotusentals personer deras näringsfång för att lätta skattebördan för den stora massan? Det kan icke vara i överensstämmelse varken med rättfärdighet eller med verklig demokrati i en tid, då arbetslösheten är ett skrämmande faktum och säkerligen kommer att länge förbliva det, i en tid, då man är allt mer och mer klar på statens skyldigheter mot de arbetslösa. Skall staten då genom egna åtgöranden skapa arbetslöshet för massor av medborgare? Saken är så allvarlig, att man icke bör finna det underligt, att vi velat skapa starka garantier mot införande av monopol. Vi ha på högerhåll tillåtit oss kräva grundlagens skydd mot dylika ändringar.

När det enligt grundlagen fordras samstämmiga beslut av två riksdagar efter mellanliggande val för att sänka riksdagsmännens arvode med 100 kronor, vore det väl icke så uppseendeväckande, om samma grundlagsskydd infördes mot statsåtgärder, som kunna beröva tiotusentals människor rätten att idka sin näring. Vi vilja ha skydd mot förhastade beslut. Vi anse visserligen, att det kan tänkas tillfällen, då monopol måste införas, men vi anse, att det icke skall ske i överilning. Under krig eller ekonomiska kriser kan staten nödgas gå ganska hårdhänt fram gentemot enskilda medborgare, men nu är det ju här blott och bart fråga om rena vinstmonopol, rena finansmonopol, och så dåliga finanser har väl ändå icke den svenska staten, att den behöver skynda på med införandet av dylika monopol för att få in pengar till statskassan.

Jag återvänder ännu en gång till den rent formella sidan av saken. Om den svenska riksdagen verkligen behjärtar den utomordentligt allvarliga sak, som här är före, bör det väl inte finnas några formella svårigheter — om man för att citera herr Reuterskiöld »vill saken» — att gå fram på en väg, som leder till målet. Det är för mig liksom för högermännen i allmänhet en mycket stor besvikelse, att högern här icke fått stöd av mellanpartierna. Hur tacksam jag

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)
än är för det lilla, som vinnes, vill jag dock betona, att den omständigheten, att mellanpartierna fått stöd av socialdemokraterna, och den omständigheten, att majoritetens talesman är en socialdemokrat, visa, hur litet skydd som genom införande av de nya bestämmelserna kommer att erhållas mot förhastade beslut.

Jag slutar, herr talman, med att efter denna argumentering yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Anderson i Norrköping påstod, att konstitutionsutskottets ordförande fört ledamöterna på villovägar. För min del kan jag icke alls taga åt mig det, ty jag har ju, som framgår av detta utlåtande, gått min egen väg. Jag har avgivit en blank reservation.

I sakfrågan vill jag säga, att jag alltid ansett, att en av de viktigaste faktorerna för ett lyckligt samhälle och land är ett fritt näringsliv. Om man vill vara rättvis, måste man erkänna, att utskottets förslag skapar en avsevärd garanti mot förhastade beslut. Även om man icke i allt har fått vad man önskat, är det ju bättre att ha någon garanti än att icke ha någon garanti alls.

Herr Severin: Herr talman! Man saknade i synnerhet i herr Andersons i Norrköping anförande någon egentlig motivering för den framlagda motionen och reservanternas yrkande: Vilken samhällelig skada skulle uppkomma av de monopol, man vill förhindra? Vilken samhällelig nytta skulle man vinna genom antagande av den framlagda motionen?

Herr Anderson uppehöll sig huvudsakligen vid den formella sidan av saken, d. v. s. vid formella möjligheten att genomföra den föreslagna lagstiftningen. Men enbart möjligheten att antaga en viss lag kan aldrig utgöra motiv för dess antagande. I den allmänna debatten kring denna motion — ämnet har ju debatterats långt innan det kommit upp i riksdagen — har det emellertid sagts, att företagsamheten gripits av skräck inför de monopoliserings- och socialiseringsplaner, som vore å bane, och att dessa planer skulle utgöra en av anledningarna till den envisa depression, som råder i det ekonomiska livet. Jag skulle tro, att denna teori tillkommit mera på grund av sin agitatoriska effekt än som en förklaring till den depression, varav näringslivet ännu har en smula känning. Även om vi icke helt och hållet befriats från depressionen, äro vi ju dock i en väsentligt lyckligare ställning än en hel del andra länder, där ett dylikt monopoliserings- och socialiseringshot tydligen icke förefinnes.

Herr Anderson i Norrköping hade emellertid gjort en iakttagelse, nämligen att det numera inträtt en förändrad inställning till monopolorganisationerna och monopolerna. Medan man tidigare, fränhöll han, från lagstiftarnas sida närmast försökt att hindra uppkomsten av monopol, så har man numera alltmera svängt över till den ståndpunkten, att erkänna monopolerna och giva dem en mer eller mindre officiell karaktär, samt att nu utnyttja dem för sociala syften. Samma iakttagelse har sannolikt även andra än herr Anderson i Norrköping gjort. Det anmärkta förhållandet beror antagligen på den förändring, som inträtt uti vårt näringslivs organisation. Den gamla liberalismen förutsatte i princip en organisation, i vilken en mängd av varandra oavhängiga företagare arbetade var och en för sig i strid med varandra, och i vilken var och en av dem var alltför obetydlig för att kunna påverka marknaden. Denna organisation av näringslivet existerar emellertid icke längre. Företagarverksamheten upprätthålles icke enbart av utav varandra oavhängiga och sinsemellan konkurrerande företagare, vilkas verksamhet regleras utav

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

förhållandena själva på den fria marknaden. Det förhåller sig tvärtom så, att företagen numera i många fall vuxit ut till en sådan storleksordning, att de i stället reglera marknaden. Med andra ord. Den fria konkurrensen, som skulle utgöra den samhällseliga regulatoren av den ekonomiska verksamheten och så att säga utöva kontrollen över att företagarna handlade i samhällets intresse, existerar icke längre.

Om man nu, såsom motionärerna och reservanterna föreslå, genomför ett förbud för eller i vart fall försvårar uppkomsten av sådana monopol, som i reservationen och i motionerna avses, så vinner man därigenom möjligen att uppkomsten av statliga monopol förhindras, men icke alls något hinder för uppkomsten av privata monopol, en kategori, som dock är mycket talrikare än de statliga. Detta är vad man vinner. Man ernår således icke befrielse från monopol överhuvud taget, utan bara befrielse från statliga monopol, eller, om också icke hel befrielse, så dock att dessa bli svårare att genomföra. Skulle aktionen mot monopolerna vara konsekvent, skulle den naturligtvis gå ut på ett försök att förhindra uppkomsten av monopol överhuvud taget.

Herr Lindskog visade sig särskilt ömhjärtad i fråga om den arbetslöshet, som skulle ha blivit en följd av vissa monopols införande, och han nämnde i det sammanhanget, att han i tobaksmonopolets berättelse, om denna nu var från 1934 eller 1935, funnit, att ännu vid den tiden en utgiftspost på 132,000 kronor fanns upptagen, som avsåg understöd till sådana personer, som på grund av tobaksmonopolets införande blivit nödlidande. Givetvis finner herr Lindskog icke någon dylik utgiftspost i något privat monopols årsberättelse. Hans exempel visar emellertid icke, att det icke skulle finnas personer, som blivit nödlidande på grund av genomförandet av privata monopol. Det bevisar bara att de privata monopolerna icke på något sätt understödja de sålunda nödlidande. Det visar ingenting annat, än att understödsverksamheten beträffande dem, som på grund av införandet av ett privatmonopol blivit arbetslösa och nödlidande, överföres på samhället. Herr Lindskog, som var så intresserad av de kostnader, som samhället får bära för underhåll av dem, som på grund av ett monopols införande blivit arbetslösa, kan förvisso icke finna några siffror för understödsbelopp åt de genom privatmonopolens uppkomst arbetslösa genom ett studium av de privata monopolens böcker, men däremot kan han finna dem genom ett studium av statens utgifter, som sannerligen skulle kunna lämna upplysning om, att sådana nödlidande personer finnas.

Nu kan man emellertid icke motivera en viss mer eller mindre oekonomisk organisation av näringslivet endast därmed, att människorna tack vare denna organisation få arbetstillfällen. Människorna leva ju icke för att arbeta utan de måste arbeta för att kunna leva. Av den anledningen kan man naturligtvis i princip icke hindra en rationalisering av näringslivet eller koncentration av driften, även om denna rationalisering sker i form av ett monopol och även om arbetslöshet därav uppkommer. Vad man däremot måste söka åstadkomma är, att de av rationaliseringen eller driftskoncentrationen drabbade beredas annat arbete. För detta ändamål är ju också staten verksam, men däremot aldrig de privata monopolerna, vilka genom sin rationalisering placera människorna utanför arbetsplatserna. Ansträngningarna att ge arbete åt de människor, som blivit arbetslösa genom en rationaliseringsprocess, falla för närvarande praktiskt taget helt och hållet på samhället. Och så kommer det väl också att förbli även i fortsättningen. Ur den synpunkten finnes det så mycket starkare skäl att icke försvåra för staten eller för samhället att genomföra en i mesta möjliga mån ekonomisk organisation av näringslivet. Av samma anledning kan det också finnas skäl att söka få till stånd en kontroll över de privata monopolerna och den privata rationaliseringen. För att ett yrkande, av-

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeeringsformen. (Forts.)

seende att förhindra uppkomsten av monopolier, överhuvud taget skall kunna ha något samhällsekonomiskt värde, måste detsamma gå ut på ett förhindrande av uppkomsten av privata monopol och icke, såsom här föreslagits, uppkomsten av statliga monopol.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag sålunda anfört ber jag att för mitt vidkommande få instämna i det yrkande, som här gjorts om bifall till utskottets förslag.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag nödgades ånyo begära ordet med anledning av herr Lindskogs yttrande. Han sade, att om det är möjligt att i svensk lag vid ett visst givet tillfälle ge en definition på monopol, så bör det också vara möjligt att ge en dylik definition i den svenska grundlagen. Ja, men herr Lindskog, här föreligger ju dock en väsentlig skillnad. Medan man vid införandet av en lag om monopol, tack vare denna lags karaktär av civillag, kan ge en bild av företaget och verksamheten i fråga, så att var och en kan förstå, hur det hela kommer att fungera och sålunda vet vad det är fråga om, måste man enligt reservanternas förslag i förväg skriva in i grundlagen en definition på saker och ting, varom man ingenting vet, hur de för framtiden komma att gestalta sig, och som mången gång snabbt nog kunna ändra karaktär. Denna stora skillnad föreligger alltså mellan å ena sidan den väg, som reservanterna föreslagit, och å andra sidan den väg, som utskottet föreslagit.

Vidare framhöll herr Lindskog — sedan han först tillät sig några kritiska anmärkningar beträffande professor Reuterskiöld, vilka jag förstår och förmodar, att kammaren uppskattar på sätt, som var avsett — att professor Reuterskiöld dock i första kammaren förklarar — den gången var herr Reuterskiölds auktoritet bra att ha — att reservanternas formulering är fullt godtagbar. Ja, visst är detta förhållandet, såvitt man nämligen vill ta de bevärligheter och risker, som äro förenade med en lagstiftning av denna karaktär. Jag är emellertid övertygad om, att professor Reuterskiöld i diskussionen om denna sak icke underlätit att peka på de risker, som äro förenade med reservanternas förslag, risker, som jag redan påpekat förefinnas, när man försöker förhindra uppkomsten av något, som i ett visst läge ändock tränger sig fram och tränger sig fram under andra former än som inskrivits i lagtexten.

Vidare har här i diskussionen liksom också i motionen sagts ifrån, att man icke skall blanda in de privata monopolen i den här historien. De privata monopolen sköta sig nämligen själva, och vi ha ju en lagstiftning på området, säger man. Ja, tänk så utomordentligt förträffligt att vi i detta land ha en lagstiftning, som tillåter en undersökning av de privata monopolen, men ingenting mer! Jag tycker verkligen, att herrarna kunna sluta upp med allt tal om denna lagstiftning om de privata monopolen. Jag vill för min del i detta sammanhang erinra om de stridigheter, som förekommo då denna bristfälliga lag antogs, och om den ståndpunkt, som högern vid det tillfället intog. Det skulle verkligen vara ganska intressant att se, hur högern skulle ställa sig till en utvidgad lagstiftning på detta område, en lagstiftning, som verkligen tillåte en ordentlig kontroll.

Det varma patos, varåt herr Lindskog gav uttryck, då han talade om de många, som på grund av tobaksmonopolets införande blivit nödlidande, glädde mig. Själv har jag såsom arbetare kommit i beröring med åtskilliga, som blivit utan arbete på grund av en alltför intensivt bedriven rationalisering. Jag kan i det avseendet som exempel nämna förhållandena inom den svenska tändsticksindustrien, som för ett tiotal år sedan hade en arbetarstam på 8,000

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

man, men som i dag endast torde ha en arbetarstam på omkring 2,300 man. Det är mycket litet av alla de belopp, som återfinnas i årsberättelserna för denna industri, som har gått till de nödlidande arbetarna, herr Lindskog! Jag känner också till hur det är ställt uti de samhällen, där arbetet lagts ned till följd av rationaliseringen, och jag tänker då särskilt på Smålands Anneberg. Här kan man verkligen tala om monopolföretag, ty varje möjlighet för ett konkurrerande företag att kunna uppträda på ifrågavarande produktionsområde är praktiskt taget stängd, och det är ju just detta som konstituerar själva begreppet monopolföretag. Det skulle verkligen glädja mig, om herr Lindskog ville visa samma varma patos, när vi komma fram till frågorna om arbetslöshetens bekämpande, då det gäller att från statsmakternas sida räkka en hjälpsam hand åt dessa tusentals, ja tiotusentals arbetare, som till följd av industriens rationalisering och driftens koncentring ställts utan något som helst bidrag från arbetsgivarnas sida och som därför nu befinna sig i största nödläge! Här förenklar man hela denna fråga att gälla enbart anställningsförhållandena, och man bortser sålunda helt och hållet från verkningarna för hela näringslivets vidkommande av dessa rationaliseringsåtgärder på olika områden.

Vidare har man sagt — och därmed vill jag sluta, herr talman — att det här bara är fråga om ett vidtagande av sådana åtgärder, som avse att förhindra uppkomsten av monopol enbart för vinnings skull. Den som uppmärksam samt läser högers motion finner av denna, att man syftat betydligt längre. Jag är glad åt den förändrade uppfattning, som på högersidan kommit till uttryck i reservationen. Det rör sig så småningom! När man emellertid på högerhåll påstår, att vi för vårt vidkommande tagit hänsyn till den opinionsvind, som blåst upp ute i landet i fråga om monopolen, så vill jag gentemot detta framhålla, att diskussionen i monopolfrågan även lärt högern en hel del, såsom till exempel att denna fråga icke alls är så enkel som man velat framställa den.

Herr **Lindskog**, som nu för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av vad den siste talaren nämnde om rationaliseringen inom det enskilda näringslivet och särskilt då tändsticksindustrien.

Herr **Fast** framhöll, att en hel mängd arbetare blivit arbetslösa till följd av denna rationalisering. En dylik rationalisering förekommer dock inom såväl enskilda som statliga företag, och den förekommer till och med inom statens tobaksmonopol. Dessa rationaliseringssträvanden äro emellertid en helt annan historia än denna strävan från statens sida att med maktspråk förbjuda vissa näringar att existera, då staten säger sig skola övertaga deras verksamhet och avlägsna allt vad enskilt näringsliv heter. Att på den vägen göra människor arbetslösa är en helt annan sak än den herr **Fast** talade om. Vi skola sålunda icke blanda ihop frågan om rationaliseringen med den här föreliggande, vilken ju rör ett helt annat problem.

Vidare anförde:

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag kan icke finna annat än att motionärerna här använda en oklokt taktik, då de ådagalägga ett så starkt missnöje med resultatet av utskottets behandling av deras motion avseende grundlagsändring till skydd mot införande av nya monopol. I själva verket tycker jag, att motionärerna borde vara nöjda med det resultat, vartill konstitutionsutskottet kommit, ett resultat, som, så vitt vi kunna finna, är de bästa som i förhandenvarande läge kan uppnås.

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

Det yrkande, som återfinnes i motionen, har ju visat sig icke kunna vidhållas ens av högerrepresentanterna i utskottet. När man går att vidtaga ändringar i grundlagen, bör man gå fram med den allra största varsamhet. Framför allt bör man därvidlag vara säker på, att den form som väljs täcker det begrepp, som man avser att täcka. Herr Anderson i Norrköping tröstade sig i det avseendet med, att den nuvarande grundlagstexten också är bristfällig och lämnar rum åt tolkningstvister. Jag skall villigt medgiva, att så är förhållandet, men vi få komma ihåg, att vår nuvarande grundlag tillkom för mer än 100 år sedan. När man går att införa ändringar i denna, bör man emellertid se till, att dessa ändringar och tillägg få en tillräckligt tydlig och klar utformning, så att de kunna tjäna det syfte, som man avser med desamma. Man kan sålunda icke trösta sig med, att grundlagen i sin gamla avfattning är ofullständig, och att man av det skälet bör lämna sin medverkan till nya bestämmelser lika oklara som de gamla.

Jag vill försäkra herrarna på högerns sida, att det, vad folkpartiets representanter i utskottet beträffar, säkerligen funnits en allvarlig vilja att komma fram till ett positivt resultat i denna fråga. Vår uppfattning beträffande monopolsträvandena är överhuvud taget tillräckligt känd, för att något tvivel i det hänseendet icke skall behöva råda. För övrigt torde det icke vara dem som följt ärendets behandling i olika instanser obekant, att den enda väg, som man kunnat komma fram till något resultat på, är just den väg, utskottet valt. Jag kan som sagt för min del icke se annat än att motionärerna borde vara belättna med detta resultat. Det är icke så som herr Anderson i Norrköping uttryckte saken, nämligen att utskottets förslag innebär ett avtrubbande av försöken att kunna skapa garantier gent emot förhastade beslut om införandet av nya monopol. Det förhåller sig snarare alldeles tvärtom. Genom ett lagfästande av vad utskottet här föreslår skärper man ju garantierna, att förhastade monopolbeslut icke skola kunna ifrågakomma. Och det var ju dit motionärerna ville komma. Att det icke gått att komma längre, beror därpå, att motionärerna och deras meningsfränder i konstitutionsutskottet faktiskt ha gått bet på den uppgift, som otvivelaktigt ålegat just dem, nämligen att presentera en hållbar grundlagstext, som täckt det begrepp man i förevarande avseende avsett att täcka.

Det kan icke vara något skäl uti att här dra upp någon diskussion om monopolen såsom sådana, och jag skall icke alls lämna något bidrag till en dylik debatt. Jag vill i det avseendet bara säga, att när den tiden kommer att det blir fråga om en verklig prövning av förslag om införande av något nytt monopol av vad slag det vara må, såväl herr Lindskog som herr Ivar Anderson kunna vara förvissade om att finna oss som trogna stridskamrater på skansen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Professor Lindskog beklagade, om jag icke missförstod honom, att mellanpartierna icke velat stödja motionärerna i utskottet. Det är ju emellertid knappast tänkbart, att mellanpartierna skulle kunna stödja motionärerna, då icke ens reservanterna i utskottet kunnat stödja dem. Yrkandet i högerns reservation avviker ju rätt väsentligt från vad högern och motionärerna själva tänkt sig, och motionärernas ståndpunkt har följaktligen icke vunnit anslutning ens från högerns representanter i utskottet.

Nu vill jag för min del säga, att jag av herr Lindskogs anförande, som i huvudsak rörde sig om frågan om införandet av monopol, och som sålunda rörde varken frågan om grundlagsändring eller något dylikt, fick det intrycket, att han talade så länge och så mycket om de statliga monopolerna och deras skadliga

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

verkningar icke bara på landets finanser utan även på enskilda personers förhållanden, att han till sist själv bibragtes den uppfattningen, att denna fara är större än den egentligen är, och att denna fara skulle ha sin grund däri, att mellanpartiernas representanter i utskottet icke velat ansluta sig till den linje, som högerpartiets representanter i anledning av den väckta motionen velat gå, och som för framtiden skulle försvåra tillskapandet av skadliga monopol, ja, att denna fara skulle ytterligare ökas genom att mellanpartiernas representanter icke velat ansluta sig till de principer, som omfattades i motionen.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det kan råda delade meningar om vad som är monopol och icke monopol, och jag tänker då särskilt på den 1930 eller 1931 beslutade importregleringen å spannmål. Det är ju icke utan att många med viss rätt göra gällande, att dessa monopol icke tillkommit för att staten skulle göra en vinning. Men vem kan påstå annat än att genom ett sådant monopol kan uppstå en viss vinning för staten? Det vore ju inte så märkvärdigt, om privata personer, som funne sina intressen förfördelade genom tillkomsten av t. ex. spannmålsmonopol, skulle göra gällande, att staten infört monolet till skada för dem men delvis till vinning för sig själv. Om en sådan åsikt skulle kunna med starka skäl framföras beträffande en del av de åtgärder, som varit nödvändiga för att stödja jordbruket, skulle detta innebära, att, om reservanternas förslag antoges, det icke skulle räcka med ett vanligt riksdagsbeslut, om man ville genomföra åtgärder till stöd för jordbruket, utan det skulle fordras beslut av två riksdagar av vilka den sista tillkommit efter nyval.

Jag tror, att reservanterna göra sig onödiga bekymmer och att de försökt måla en bild av något, som icke existerar. Jag tror icke meningsskiljaktigheterna äro väsentliga mellan högerpartiet och mellanpartierna, när det gäller införande av monopol. Herr Lindskog beklagade, att mellanpartierna icke gått med på högerns förslag. Herr Lindskog menade, att därigenom faran för införande av monopol skulle ökas. Vi böra bedöma varje fråga för sig, när den blir aktuell, och icke uppkonstruera något som kanske kommer men som kanske också icke kommer att inträffa.

Jag kan gå med på vad utskottet föreslagit, ehuru jag anser det riktigaste varit att yrka avslag på motionen. Jag har emellertid intet yrkande i det avseendet utan går med på vad utskottet föreslagit.

Herr talmannen gav härefter för kort gemäle ordet till

Herr **Lindskog**, som yttrade: Herr talman! Med anledning av de sista yttrandena vill jag säga, att det är alldeles klart, att denna motion icke avser åtgärder till stöd för jordbruket, utan den gäller bara rena finansmonopol, monopol, som inrättats till vinning för staten eller enskilda. Motionen har således ingenting att göra med regleringsåtgärder till förmån för jordbruket. Då det ännu en gång framhållits, att det skulle vara så svårt att definiera monopol, vill jag påpeka, att även enligt utskotts majoritetens förslag kommer ordet monopol att stå i 60 § regeringsformen. Det är väl icke svårare att sätta in det på det ena stället än på det andra.

Herr Pehrsson i Bramstorp yttrade, att det vore för mycket begärt, att andra partier skulle gå med på ett förslag, som icke ens högerpartiet hållit fast vid utan ändrat. Jag vill erinra om, att högern i sin motion bestämt sagt, att formuleringen kunde göras bättre och att motionärerna hoppades, att utskottet skulle finna en bättre formulering. Det vore kanhända för mycket begärt att fordra, att mellanpartierna skulle gå med på ett förslag, som högern icke velat hålla fast vid, men det hade måhända icke varit alldeles otänkbart,

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)
att mellanpartierna skulle kunnat gå med på den formulering, som högern inom utskottet till slut stannat för och som även utskottets ordförande funnit vara ur formell synpunkt fullt acceptabel.

Härpå anförde

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Professor Lindskog har redan på herr Pehrssons i Bramstorp inledande anmärkning givit ett naturligt och befogat svar genom att hänvisa till motionen. Jag skall be att till komplettering härav få läsa upp de åsyftade raderna i motionen: »Under framhållande av att texten till vårt grundlagsförslag, vilken på detta nya område erbjuder vissa vanskligheter att utforma, blott gör anspråk på att vara ett utkast samt i förhoppning om att konstitutionsutskottet, därest det vill saken, genom sin obeskurta motionsrätt måtte företa eventuellt nödiga ändringar i eller önskvärda tillägg till utkastet få vi sålunda hemställa — —.» Herr Pehrsson i Bramstorp försökte konstruera fram en motsättning mellan å ena sidan motionärernas förslag och å andra sidan reservanternas. För den som läst utskottets betänkande och åhört de uttalanden, som här gjorts, av personer, vilka samtidigt äro motionärer och reservanter, framgår det ju alldeles tydligt, att det beträffande syftet råder fullständig överensstämmelse mellan motionärerna och reservanterna. Reservanternas förslag innebär icke någon förändring i motionens syfte.

Herr Pehrsson i Bramstorp antydde, att de under senare år genomförda åtgärderna till stöd för jordbruket skulle kunna hänföras till monopol. Jag ber att få understryka, att det är alldeles uppenbart, att alla farhågor i den riktningen, som herr Pehrsson i Bramstorp och andra givit uttryck åt, äro ogrundade. Herr Pehrsson i Bramstorp vill väl icke påstå, att t. ex. jordbruksregleringen eller sockerregleringen skulle syfta till att bereda staten vinning.

Jag begärde ordet, herr talman, med anledning av herr Severins anförande. Herr Severin tog fasta på mitt påpekande, att inställningen till privata monopol i flera länder och även i vårt land förändrats, men det kanske undgick honom, att jag gjorde den reflexionen, att jag hoppades, att riksdagens majoritet icke måtte övergiva riksdagens gamla inställning till privatmonopol. Jag har nämligen den uppfattningen, att lika viktigt som det är att bekämpa statsmonopol av det ena eller andra slaget, lika angeläget är det att sätta stopp för den tendens, som nu går fram över världen, att låta privata monopol insnöra den fria företagsverksamheten. Då man tydligt kan se, hur trådarna börja knytas allt fastare mellan enskilda och statliga monopol, tror jag man har dubbel anledning att som förespråkare för den enskilda företagsamheten och det fria näringslivet varna för dessa tendenser från vilket håll de än härleda sig. Vi högermän stå på den ståndpunkten, att vi motsätta oss tvångsbindande av näringslivet i vilken form det försökes, och vi ha lika mycket anledning att varna mot dessa kartelliseringstendenser med eller utan stöd av statliga tvångslagar, som mot statsmonopol.

Herr Andersson i Rasjön var för egen del tillfredsställd med det resultat, vartill utskottet kommit, och ansåg, att högern också hade anledning att vara det. Om vi ville moderera våra anspråk i lika hög grad som herr Andersson i Rasjön, skulle vi naturligtvis kunnat vara belåtna, men belåtenheten kunde ju endast omfatta utskottets principiella medgivande av behovet utav förstärkta garantier. Man kan dock icke giva utskottsförslaget det vitsordet, att det utformats så, att därigenom någonting vunnits realiter.

Jag vill å andra sidan uttala min tillfredsställelse över att såväl herr Andersson i Rasjön som herr Pehrsson i Bramstorp klart deklarerat sin anslut-

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

ning till den av högern hävdade uppfattningen. Jag beklagar bara, att herr Pehrsson i Bramstorp en minut efteråt uttalade, att han för sin del helst eller kanske han sade lika gärna — jag minns icke vilket uttryck han använde — sett, att motionen avslagits. Jag har litet svårt att bringa detta yttrande i samklang med det erkännande, som han strax förut gjort angående nödvändigheten av att man med gemensamma borgerliga krafter försöker värna näringslivets frihet. Den reaktion mot monopoltendenserna, som gått fram över vårt land, har väl djupast bottnat i att rättsmedvetandet känt sig kränkt. Det skulle vara mycket oklokt att bortse ifrån detta faktum. Det är en utomordentligt värdefull tillgång, att man i det svenska samhället är van att taga hänsyn till rättssynpunkter. Det ligger en fara i den uppluckring, som kan skönjas på detta område. Jag tror, att det största värdet av den aktion, i vilken den nu behandlade motionen utgör ett led, är att man på olika håll börjat ägna större beaktande åt frågans rättsliga sida.

Låt mig till sist, herr talman, blott erinra om ett faktum, som man kanske på många håll helst icke velat ha påpekat. Ett av de starkaste och tyngst vägande inläggen i monopoldiskussionen har kommit från kooperativa förbundet. Jag erinrar därom för att gentemot talare från den socialdemokratiska sidan hävda, att det är icke bara på högernsida — högern brukar ju anses representera den s. k. privata företagsamheten — som man har klart för sig, att dessa monopolsträvanden utgöra en allvarlig fara för det ekonomiska livet.

Herr Severin, som nu för kort genmäle erhöi ordet, yttrade. Herr talman! Jag missuppfattade inte herr Anderssons anförande. Han påpekade den förändrade inställningen till monopolen och han fortsatte därefter, att han beklagade den, samt hoppades att den svenska riksdagen skulle visa sig stå fast vid sin gamla ståndpunkt. Den mot monopolen fientliga inställning, som sålunda herr Andersson förmenar tidigare har funnits, har emellertid icke föranlett någon effektiv kamp mot dem, eller också har kampen varit förgäves, ty de privata monopolen existera ju allt fortfarande och ha förflerats och förstörats. Den svenska riksdagen har inte heller intagit annan ställning än att den har antagit en lag, som tillåter en undersökning, huruvida ett visst företag är ett monopol. Därutöver har riksdagen icke gjort någonting i det hänseendet.

Vidare anförde:

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Det är icke här fråga om monopol eller icke monopol. Den frågan är icke aktuell. Jag vill emellertid framhålla, att det affärssystem, som existerar i den ena eller andra branschen, faktiskt kan bli avgörande för huruvida ett statsmonopol blir aktuellt eller icke. Den privata företagsamhetens sätt att handhava en viss verksamhet, kan kanske framkalla en sådan reaktion bland stora delar av vårt folk, att tanken på monopol kan framkomma.

Herr Anderson i Norrköping sade, att det är alldeles klart, att stödåtgärderna för jordbruket icke komma att bli lidande genom vad som här föreslås, och att bestämmelserna rörande sådana åtgärder icke äro av den arten, att de skola beslutas i samma ordning, som är föreskrivet för grundlagsändringar. Ja, vi kunna ju vänta med den diskussionen tills vi fått se om grundlagsändring genomförts och vid beslutets tillkomst detta inte beaktats i Högsta domstolens utslag i den saken. Hur vi än från våra synpunkter bedöma dessa frågor, kan det ju hända, att Högsta domstolen säger, att riksdagen därvidlag

Ang. ändrad lydelse av § 60 regeringsformen. (Forts.)

genomför något, som riksdagen icke har rätt att göra, med mindre det sker på samma sätt, som är föreskrivet för grundlagsändringar. Herr Bagge, som jag ser här inne, ruskar på huvudet, men liksom jag tar han fel rätt ofta, och det kan ju hända, att han tar fel den här gången också. När det gäller sådana här saker, skola vi i alla fall gå varsamt fram i lagstiftningsiver. Vi måste hålla huvudet kallt och icke genomföra förhastade beslut, som lända landet till skada.

Herr Lithander: Herr Pehrsson i Bramstorp yttrade, att det i det enskilda näringslivet kan förekomma vanskötsel av företag i vissa branscher, och att sådant kan framkalla monopol. Det är emellertid ej den saken, som det här gäller. Är ett enskilt företag vanskött, så sörjer nog konkurrensen för att det går under. Vad man här reagerar emot är att staten kan genom monopol ta ut vida mera än vad som kan ske vid de enskilda företagen, och att staten förhindrar folk att utöva den näring, som blir föremål för monopol.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels på bifall till det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet av herr Stendahl m. fl. fogade reservationen, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lindskog, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag, som innefattas i den vid konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 32 av herr Stendahl m. fl. fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Lindskog begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 132 ja och 42 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit det förslag, som innefattades uti ifrågasvarande av herr Stendahl m. fl. avgivna reservation.

§ 15.

Härpå föredrogs punktvis statsutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Vidare föredrogos vart för sig:

statsutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastigheten nr 3 i kvarteret Bispen i Lund m. m.; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av andra huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 2 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med viss bestämmelse att iakttagas vid meddelande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 17.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 23, i anledning av väckt motion angående åtgärder för begränsning av importen av gädda och gös erhöles på begäran ordet av

*Ang. åtgärder
för begränsning av importen av gädda och gös.*

Herr **Thorell**, som yttrade: Herr talman! När min partikamrat, herr Lundqvist och jag väckte denna motion, hade vi varit i förbindelse med ett stort antal fiskare och deras förtroendemän, vilka för oss framhållit, att det var en livsfråga att vidtaga prisstödjande åtgärder på ett eller annat sätt i fråga om de varor, i detta fall gädda och gös, som de hade att sälja. Flera vägar stodo ju öppna, men den närmast till hands liggande var ju att gå in för prisreglerande åtgärder.

Utskottet har, utan att gå in på någon vidare realbehandling av motionen, relaterat lantbruksstyrelsens svar på en anhållan från Mälarens fiskareförbund om att åtgärder skulle vidtagas i motionens syfte. Lantbruksstyrelsen påpekar i detta utlåtande, att en stark importökning har ägt rum under senare år, medan samtidigt exporten på samma fisk minskats. Priserna ha samtidigt sjunkit, och jag vill påpeka, att på Stockholms marknad har priset på gädda under de sista tio åren sjunkit med femtio procent. Utskottet ger emellertid en liten vink om, att alla möjligheter för hjälp till fiskarena icke äro slut med detta utskottsutlåtande, utan hänvisar till att ett par mo-

Ang. åtgärder för begränsning av importen av gädda och gös. (Forts.)
tioner, nämligen nummer 36 i första kammaren och nummer 105 i andra, vilka motioner avhandla frågan om en mera allmän utredning rörande fiskets ekonomiska läge m. m., skola komma till behandling senare.

Då nu utskottet funnit, att den väg, som vi anvisat, icke är framkomlig, får jag uttala den förhoppningen, att de i nämnda motioner framförda tankarna skola leda till att hjälp i alla fall kommer fiskarena till godo. Vi få dock komma ihåg, att fiskarena ha det kanske hårdaste yrket och att de kämpa med svårare förhållanden än kanske någon annan befolkningsgrupp här i landet.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Föredrogos vart för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 27 juni 1902 (nr 72 s. 3) angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran m. m.; och

nr 28, i anledning av väckt motion om ändring av 17 kap. 5 § handelsbalcken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. Härpå upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Genom en den 22 februari 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 84, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att ifrågavarande proposition ej kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Kungl. Maj:ts och utskottets ifrågavarande förslag voro av följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Förordning

angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Häri genom förordnas, att 21 § 1 mom. samt 22 och 23 §§ förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

21 §.

1 mom. Erkänd arbetslöshetskassa må till medlem utgiva understöd endast därest han till kassan erlagt avgifter, motsvarande minst femtiotvå veckoavgifter, och under villkor tillika att avgifter, motsvarande minst tjugusex veckoavgifter, erlagts för tid under de närmast före arbetslöshetens inträdande förflutna tolv månaderna.

Sistnämnda villkor skall icke gälla, då medlem, som är berättigad till daghjälp, erhåller arbete för högst aderton dagar samt omedelbart efter arbetets upphörande ånyo ansöker om daghjälp.

Med avseende å berörda villkor skall vidare iakttagas, dels att i den tid, inom vilken det föreskrivna antalet avgifter skall vara erlagt, icke skall inräknas tid, då medlem fullgjort värnpliktstjänstgöring eller enligt av legitimerad läkare utfärdat intyg varit på grund av sjukdom förhindrad att utföra förvärsarbete eller intill högst sex veckor före och högst sex veckor efter barnsbörd avhållit sig från sådant arbete, dels ock att arbetslösheten, då medlem på grund av bestämmelserna i 15 § första stycket varit avstängd från understöd, skall anses hava inträtt först vid avstängningstidens slut.

Där sjukdom varit orsaken till den sista arbetsanställningens avbrytande eller inträffat under tiden efter dennas upphörande, skall vid tillämpning av nämnda villkor bortses från den tid, medlemmen av sådan anledning varit förhindrad åtaga sig arbete.

Med avseende å berörda villkor skall vidare iakttagas, dels att i den tid, inom vilken det föreskrivna antalet avgifter skall vara erlagt, icke skall inräknas tid, då medlem fullgjort värnpliktstjänstgöring eller intill högst sex veckor före och högst sex veckor efter barnsbörd avhållit sig från förvärsarbete, dels ock att arbetslösheten, då medlem på grund av bestämmelserna i 15 § första stycket varit avstängd från understöd, skall anses hava inträtt först vid avstängningstidens slut.

Där medlem övergår från klass med lägre daghjälp till klass med högre daghjälp eller från klass med begränsade försäkringsförmåner till klass med större sådana förmåner, må daghjälp enligt bestämmelserna i den klass, till vilken medlemmen övergår, ej utgivas till honom, förrän han efter övergången erlagt avgifter, motsvarande minst tjugu veckoavgifter. Övergår medlem däremot till klass med lägre daghjälp eller mera begränsade försäkringsförmåner, skola bestämmelserna i denna klass omedelbart tillämpas å honom.

22 §.

Daghjälp må — — — kunnat utgå.

Erkänd arbetslöshetskassa — — — äga giltighet.

Vad sålunda föreskrivits om iakttagande av karenstid skall icke äga tillämpning, då medlem, som är berättigad till daghjälp, erhåller arbete för högst aderton dagar eller på grund av sjukdom, barnsbörd, värnpliktstjänstgöring eller särskild av tillsynsmyndigheten med stöd av sista stycket i denna paragraf meddelad föreskrift ej kan erhålla daghjälp samt omedelbart efter arbetets eller hindrets upphörande ånyo ansöker om daghjälp.

Innesluter understödsförening, — — — regelbundet förekommer.

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

23 §.

Daghjälp må — — — karenstid förlängts.

Ej må — — — nittio dagar.

Har medlem — — — tillgodoräknas honom.

Vid tillämpning av bestämmelserna i denna paragraf må i den tid, inom vilken den längsta understödstiden skall beräknas, icke inräknas tid, då medlem fullgjort värnpliktstjänstgöring eller enligt av legitimerad läkare utfärdat intyg varit på grund av sjukdom förhindrad att utföra förvärsarbete eller intill högst sex veckor före och högst sex veckor efter barns-börd avhållit sig från sådant arbete.

Vid tillämpning av bestämmelserna i denna paragraf må i den tid, inom vilken den längsta understödstiden skall beräknas, icke inräknas tid, då medlem fullgjort värnpliktstjänstgöring eller intill högst sex veckor före och högst sex veckor efter barns-börd avhållit sig från förvärsarbete.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1936. Bestämmelserna i 21 § 1 mom. fjärde stycket skola efter sagda dag tillämpas, även om övergången från klass till annan skett tidigare.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1936. Bestämmelserna i 21 § 1 mom. femte stycket skola efter sagda dag tillämpas, även om övergången från klass till annan skett tidigare.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Sigfrid Hansson, Norman, Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken och *Molander*; samt
av herr *Hagman*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Jag skall i allra största korthet giva en belysning av den kanske ringa meningsskiljaktighet, som föreligger mellan andra lagutskottets majoritets förslag och den kungl. propositionens förslag på en punkt, avseende vissa förändringar i bestämmelserna rörande arbetslöshetsförsäkringen.

Vi ha en ganska invecklad bestämmelse beträffande avgiftsbetalningen och de rättigheter, som inbetalade avgifter till arbetslöshetskassorna medföra för en person, då han blir arbetslös. Bland annat är det bestämt, att man, då arbetslöshet inträffar andra, tredje och fjärde gången o. s. v., skall ha inbetalat minst tjugusex veckoavgifter under loppet av tolv månader för att överhuvud taget vara berättigad till arbetslöshetsunderstöd för andra, tredje och fjärde gångerna o. s. v.

Emellertid, då 1934 års proposition framlades, förekom det en och annan liten småsak, som säkerligen icke varit tillräckligt genomdiskuterad och genombelyst, och som varken regeringen eller sedermera riksdagen då ägnade någon större uppmärksamhet. Det kan därför icke hjälpas, att erfarenheterna mycket snabbt visat, att det kan behövas en eller annan liten justering. Det kan nu förhålla sig så, att en person, som till exempel inbetalat tjugo avgifter under loppet av elva månader därefter blir sjuk och kanske är sjuk i två eller tre månader. Under en förutsättning, som jag icke närmare skall

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

komma in på, kan han icke, när han sedan i en framtid blir arbetslös, få räkna sig till godo de avgifter, som han erlagt, innan han blev sjuk, om han nämligen överskridit tolv månadersgränsen. Meningen är nu endast att söka åstadkomma en justering på den punkten. Om således en person blir sjuk efter att ha inbetalat tjugo avgifter under loppet av elva månader, men kan fortsätta att betala avgiften under sex veckor, skulle han, om han därefter blir arbetslös, ha sin rätt till understöd obesuren. Ett sådant förslag som detta skulle vara onödigt, om vederbörande hade rättighet att under sin sjukdom betala avgift. Men han har icke nu en sådan rättighet. Själva rättigheten att erlagga dessa avgifter är nämligen så att säga knuten till vederbörandes arbetsanställning. Personen i fråga måste befinna sig i arbete. Är icke så förhållandet — orsaken må vara vilken som helst — såsom till exempel arbetslöshet eller fullgörande av värnplikt eller sjukdom, eller, om det är fråga om en kvinna, barnsörden — har vederbörande ej rätt att betala avgiften under denna tid. Även om vederbörande kan betala avgiften, tack vare att han erhåller sjukkasemedel t. ex., kan han icke med bästa vilja i världen bevara sin rätt till arbetslöshetsunderstöd på grund av nämnda bestämmelse.

Såvitt jag kan läsa majoritetens i lagutskottet utlåtande rätt, är lagutskottet strängt taget ense med mig om, att detta är en besynnerlighet, beträffande vilken man borde åstadkomma en förändring. Vad man riktar sig emot i Kungl. Maj:ts förslag är, att undertecknad föreslagit, att i sådana fall, då en försäkrad innehåft arbete efter en sjukdoms upphörande, sjukdomstiden skall få borträknas, då sjukdomen styrkts genom intyg av legitimerad läkare. Att värnplikten bör medföra en sådan lättnad, är av utskottet erkänt och godkänt, likaväl som när det gäller barnsörden, men ej när det gäller sjukdom. Nu säger man, att ett läkarintyg innebär alldeles för liten kontroll. Man kan ej därigenom, säger man, avgöra, huruvida en person verkligen på grund av sjukdom varit förhindrad att arbeta. Man vill ha strängare, effektivare kontrollåtgärder. Ja, mina damer och herrar, det är icke min mening att här uppträda till särskilt försvar för läkarna, men å andra sidan är det väl rätt besynnerligt, att man skall låta en i och för sig berättigad åtgärd stranda därpå, att man saknar nödigt förtroende för läkarnas vederhäftighet och pålitlighet, då de skriva sina intyg. Det förefaller mig vara en ganska svag motivering när det gäller att gå emot detta förslag. Det finnes faktiskt ingen annan motivering. Man går emellertid med på de andra föreslagna ändringarna i lagen. Det synes mig, som om man icke kan anföra några starka skäl för utskottets uppfattning i denna punkt. I ett avseende kan man naturligtvis åstadkomma bättre kontroll, och det är, när det gäller dem, som uppbära sjukkasemedel. Jag tror, att andra lagutskottet är villigt erkänna, att om vederbörande kan förete såväl läkarintyg som intyg från sjukkassa på, att han därifrån uppburit hjälp, skulle detta kunna vara tillfredsställande bevis. Det är dock en ganska liten del av svenska folket, som är sjukförsäkrat, och de som ej tillhöra någon sjukkassa kunna ej prestera intyg av motsvarande art. Om man bestämmer, att man skall visa fram ett sådant intyg, skulle många personer bliva lottlösa i detta avseende.

Jag kan ej se annat än att det vore ganska rimligt, om Kungl. Maj:ts förslag godkändes. Jag tror mig lugnt kunna säga, att om icke riksdagen godkänner detta förslag i dag, kommer man att göra det inom en jämförelsevis kort tid ändå, ty jag tror, att saken är av den beskaffenhet, att man ej i längden kan resa motstånd däremot. En försäkring bör rimligen vara så beskaffad, att den försäkrade ej har anledning till berättigade klagomål.

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

Låt oss tänka oss, att en arbetslöshetsförsäkrad, som på grund av lång tids sjukdom råkat i den situationen, att han förlorat sin rätt till arbetslöshetsunderstöd, sedermera blir arbetslös. Knappast någon av dessa försäkrade — det tror jag att jag lugnt kan försäkra — skulle väl kunna begripa, hur hans rätt till understöd kunnat förverkas, då han ju icke på grund av arbetslöshet utan helt enkelt på grund av direkt förbud mot avgiftsbetalning under sjukdom ej kunnat fullgöra sin avgiftsbetalning.

Jag undrar, om jag ej vågar hemställa till andra kammaren att följa reservationen, som i sak otvivelaktigt har rätten på sin sida. Skillnaden mellan reservanternas och majoritetens uppfattning är dock endast den, att reservanterna våga hysa ett något större förtroende för läkarnas intyg än utskottets majoritet i det fallet har vågat göra.

Vidare yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Efter herr statsrådets anförande skall jag inskränka mig till att med endast ett par ord understryka, att jag finner det mycket förvånansvärt, att man i detta fall icke fäster avseende vid läkarintyg. När det gäller till exempel statens förvaltning på en massa andra områden här i vårt land, tillmätes ju läkarintyg betydelse. Till och med i denna församling få vi ju då och då höra läkarbetyg läsas upp från talmanspodiet. Ingen opponerar sig emellertid och säger, att vi tro icke, att den eller den riksdagsmannen är sjuk. När man alltså överhuvud taget principiellt har den uppfattningen, att läkarbetyg skall tillmätas betydelse på andra områden, är det förvånansvärt, att man, när det gäller dessa arbetslösa människor, gör sådana undantag. På andra områden berör denna många gånger många människor i bättre ekonomisk ställning än dem, som det här är fråga om. Här vill man införa restriktioner för personer, som många gånger befinna sig i en dålig ekonomisk ställning. Det verkar klasslagstiftning, tycker jag, då man icke i sådana fall som dessa vill tillmäta läkarbetyg avseende.

Jag skall inskränka mig till detta. Om herrarna emellertid ta utskottets förslag, komma herrarna att icke ens betrakta en person som sjuk i de fall, då man alldeles bestämt kan bevisa, att vederbörande varit sjuk. Vederbörande har exempelvis legat på lasarett, där det ju alltid finnes en journal, i vilken den sjukes namn införes. Av den journalen framgår det även, huru många dagar vederbörande vistats på sjukhuset. Det innebär väl full bevisning för att vederbörande varit sjuk. Men om herrarna gå med majoriteten, anses det icke ens i ett sådant fall bevisat, att vederbörande varit sjuk. Ur dessa synpunkter kan jag icke finna annat än att det finnes all anledning att gå med på reservanternas förslag, d. v. s. gå med på Kungl. Maj:ts förslag på alla punkter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Pettersson* i Hällbacken instämde häruti.

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag skall inte gå in på statsrådets eller på herr Hages anförande. Jag ber endast att få framhålla, att utskottets majoritet stöder sig på socialstyrelsens uttalande. Den är sålunda i gott sällskap. På sidan 11 i utskottsutlåtandet heter det: »Då det gällde att avgöra, om sjukdom i nu nämnt avseende skulle likställas med värnpliktstjänstgöring, inställde sig emellertid starka betänkligheter. Möjligheterna till missbruk låge här så nära, att man ej gärna kunde bortse från dem». Och något senare säges det i fråga om läkarbetygen, som både statsrådet och herr Hage talade om och som

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

vi diskuterat så mycket i utskottet: »Kontrollen å de särskilda avdelningarna kunde nämligen icke härutinnan tänkas bliva så stark, att möjligheterna till missbruk helt kunde elimineras. Styrelsen kunde därför icke heller anse, att tillräcklig kontroll vunnas med en föreskrift, att sjukdomstid skulle borträknas vid prövning av avgiftsvillkoret endast i de fall, då sjukdomen styrkts genom läkarintyg.»

Jag ber också att få framhålla till protokollet, att det inte varit majoritetens avsikt att på något sätt nedsätta läkarintygens värde eller fälla något nedsättande omdöme om läkarkåren som sådan. Men vi få ju dock tänka på att i dessa fall en del läkarbetyg skulle komma att utfärdas långt efter det vederbörande sökt läkare. Arbetslösheten kan inträffa först ett par månader efter det en person varit sjuk. Han erinrar sig då, att han måste gå till läkare och hämta läkarbetyg. Nu ha ju läkarna sina journaler att gå efter och kanske kunna ganska noggrant skriva ut betygen. Men vi ha tvekat angående lämpligheten i detta fall, och utskottsmajoriteten har, som sagt, särskilt fäst sig vid uttalandet från socialstyrelsen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är väl ändå en något våldsamt konstruktion, att en person skulle flera månader efter det han blivit frisk och sedan han varit i arbete under denna tid gå till läkare och säga, att han varit sjuk och att läkaren skulle ge honom intyg å den saken. Jag får lov att säga, att så långt hade jag inte trott, att utskottets misstroende mot läkarna gick. Är det verkligen den uppfattningen, som legat bakom utskottets avstyrkande, hoppas jag kammaren underkänner motiveringen, ty annat kan den väl omöjligen vara värd. — En annan sak är det ju, om en läkare faktiskt behandlat personen i fråga. Då kan läkaren skriva, att han behandlat honom för sjukdom under den och den tiden, och intyga, om han kunnat gå i arbete eller ej. Något annat kan väl inte rimligen komma i fråga.

Herr **Hansson** i Örebro: Herr talman! Den ändring, som härvidlag är föreslagen, kan förefalla ganska ringa, men den är i alla fall av mycket stor betydelse. Detta kan intygas från de håll, där man har erkända arbetslöshetskassor. Det har inträffat fall, som jag måste säga äro rent av upprörande. Jag skall be att få relatera ett exempel, så förstå kammarens ledamöter kanhända bättre, vad det här rör sig om.

I utskottets förslag heter det: »Där sjukdom varit orsaken till den sista arbetsanställningens avbrytande» o. s. v. Vad innebär detta? Om en person inbetalat föreskrivna avgifter i låt oss säga 24 veckor, men är sjuk resten av den del av de 12 månaderna, som skall räknas, får han, om han sedan blir frisk men inte får arbetet tillbaka, understöd från arbetslöshetskassan, ty första gången får han räkna bort den tid han varit sjuk. Så går han arbetslös och får understöd några veckor. Sedan kommer det besked, att han kan få en eller två dagars arbete. Tager han inte detta, mister han understödet utan vidare. Tager han det däremot, behöver han, om han sedan blir arbetslös igen, enligt en annan paragraf i denna förordning visserligen inte räkna ny karenstid, men avgiftsvillkoret prövas i så fall, som om han inte varit sjuk under dessa månader utan endast underlåtit att betala. Han uppfyller inte avgiftsvillkoret och stupar på den bestämmelsen. Man kan ju fråga sig, om det kan anses rimligt, att en person, som varit sjuk och erbjudes ett tillfälligt arbete,

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

skall behöva taga detta, då han vet, att han därigenom går förlustig ersättning i fortsättningen. Det är inte så många fall, som äro sådana, men de som förekomma äro desto mera upprörande. Det kan gälla en person, som vistats på sanatorium. Man måste väl i alla fall kunna anse, att det intyg han får därifrån inte skall vara förfalskat och förfuskat. Men nej, det hjälper inte: har han varit borta på sanatoriet ett halvt år och får om också bara ett par dagars arbete, mister han understödsrätten i fortsättningen.

Det kan aldrig vara riktigt, att en person, som blir sjuk, dessutom straffas på detta sätt. Jag är övertygad om att ingen av kammarens ledamöter den gång vi beslutade om arbetslöshetsförsäkringen tänkte sig, att sådana skriande orättvisor skulle följa av bestämmelserna.

Det är min förhoppning, att kammaren i detta fall följer Kungl. Maj:ts proposition, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Det var ett uttalande av herr Thorell, som gav mig anledning att begära ordet. Han förklarade, att det inte var utskottsmajoritetens avsikt att nedsätta läkarintygens värde. Det är ganska anmärkningsvärt, att ett sådant yttrande kan fällas, efter vad som förekommit och sedan utskottet formulerat sitt avstyrkande vid denna punkt på sätt som skett. Herr Thorell har under utskottsbehandlingen mer än allvarligt erinrats om att det innebär ett nedsättande av läkarintygens värde, ja t. o. m. ett nedsättande omdöme om läkarkåren. Jag frågar mig verkligen, om andra kammaren vill vara med om att underskriva ett sådant mindervärdighetsintyg, som det här är fråga om. Då rasera vi ju åtskilligt av vad vi byggt upp på andra områden. Hela vårt sjukkasseväsande bygger ju på den kontroll, som läkarintygen anses innebära. Och, som det här påpekats, om en ledamot av denna kammare anser sig mindre frisk, vill han, att kammaren skall tillmäta ett läkarintyg full beviskraft. Förtidspensioner utbetalas med stöd av läkarintyg o. s. v. — för att nu nämna några exempel. Här är det inte fråga om annat än att de arbetslösa, eller rättare sagt medlemmar av arbetslöshetskassorna, skola förskonas från att förlora rättigheter, som de eljest skulle äga, därför att de under viss tid varit sjuka, och när som här sjukdomen skall styrkas med läkarintyg, borde det vara tillräckligt. För en man, som tillhör både arbetslöshetskassa och sjukkassa, måste det te sig egendomligt, att för sjukkassan duger läkarintyget men i arbetslöshetskassan skall man svara: Vi kunna inte tro på detta läkarintyg. Det skulle vara underligt, om andra kammaren ginge med på något sådant. Det har under utskottsbehandlingen tillräckligt starkt framhävts, att det är ett försök att nedsätta läkarintygens värde, och detta kan man inte komma ifrån.

Jag har ingen anledning att ingå närmare på saken. Den är redan klarlagd. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Thorell: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att detta utspelande av vårt påstådda nedsättande av läkarintygens värde kanske kan vara ett plus, då det gäller att inverka på kammarledamöternas sätt att rösta, men det har knappast egentligen något med själva sakfrågan att göra, herr Olovson. Vi ha i utskottet diskuterat den sidan av saken ganska noggrant, och herr Olovson vet mycket väl, från vilket håll det kom mycket längre gående uppgifter just angående läkarbetygen än dem jag tillåtit mig anföra. Jag skall emellertid inte referera vad som närmare förekom. Herr Olovson vet ju, att i socialstyrelsens yttrande — jag påpekar det på nytt — står det klart och tydligt, att inte ens om sjukdomen styrkas med läkarintyg är det tillräcklig kontroll. Det

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

är sålunda inte bara utskottsmajoriteten, som i så fall skulle göra sig skyldig till något slags nedsättande omdöme om läkarna, utan också socialstyrelsen, som efter moget övervägande skrivit detta yttrande. Jag tror, att vi kunna lämna åsido frågan om läkarintygen och deras värde. Det kan vara tillräckligt med vad som yttrats i själva sakfrågan. Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Karlsson** i Stockholm: Herr talman! När lagen om arbetslöshetskassor år 1934 antogs, fingo vissa bestämmelser en sådan utformning, att de vid den praktiska tillämpningen visat sig leda till konsekvenser, vilka man icke tänkt sig. En av dessa bestämmelser är den, som vi nu behandla och vars tillämpning hittills varit i hög grad orättvis. Den som blir sjuk kan ju inte själv rå för sin sjukdom, och att sjukdomen skall beröva honom den rätt till understöd, som han skulle ha om han blivit arbetslös i stället för sjuk, måste väl anses i högsta grad orättfärdigt.

Jag skall för att belysa, hur det i verkligheten kan ställa sig, ge ett litet exempel från den arbetslöshetskassa, som jag själv har äran vara ordförande för, en kassa som räknar mellan 10,000 och 11,000 medlemmar. En medlem blev sjuk. Han hade betalt in tillräckligt många avgifter för att vara berättigad till understöd vid arbetslöshet utan föregående sjukdom. Så blev han sjuk och låg ganska länge, närmare bestämt ett halvt år. När han blev frisk, fick han inte sitt gamla arbete tillbaka. Han anmälde sig arbetslös och erhöll understöd under två veckor. Efter de två veckornas förlopp blev han av arbetsförmedlingen hänvisad till ett tillfälligt arbete, som varade fyra veckor. Om arbetet räckt kortare tid än 18 dagar, hade hans arbetslöshetsfall, om det förslag, som nu behandlats, då gällt, kommit i ett annat läge, och han hade varit berättigad att erhålla det understöd han hade innan han fick det tillfälliga arbetet. Nu räckte det emellertid fyra veckor, och detta gjorde, att saken måste prövas på nytt. Han föll då på den bestämmelsen, att han under de senaste 12 månaderna på grund av sin sjukdom inte betalat in 26 veckoavgifter. Trots att han i övrigt uppfyllt alla sina förpliktelser och var berättigad till understöd, miste han på grund av sin sjukdom — eller jag kanske skall säga: på grund av det tillfälliga arbete, som han blev hänvisad till — sin understödsrätt under den fortsatta arbetslösheten. Om mannen i fråga vägrat taga det tillfälliga arbetet, hade han på sin höjd blivit avstängd från understöd fyra veckor, men därefter hade hans rätt till understöd återinträtt, och han hade fått ut understöd under hela understödsperioden under förutsättning att arbetslösheten varat så länge. Nu gjorde han inte detta utan tog det tillfälliga arbetet med resultat, att han miste sin understödsrätt efter det tillfälliga arbetets slut. Man måste verkligen fråga sig, om det kan vara möjligt, att lagen skall tillämpas på detta sätt. Men så tillämpas den efter de nuvarande bestämmelsernas formulering.

Det må förlåtas mig, om jag i någon mån tvivlar på att utskottsmajoriteten är riktigt insatt uti hur lagen tillämpas. Hade man förstätt, att tillämpningen skulle bli sådan, kan jag inte tänka mig, att bestämmelsen kunnat komma till.

Här drager utskottet i tvivelsmål, huruvida en effektiv kontroll av sjukdom genom läkarintyg skall kunna vinnas. Ja, det har talats rätt mycket om den saken, och jag skall inte uppehålla mig speciellt vid detta. Men jag går så långt, att jag vill göra gällande, att kontrollen kan man ernå t. o. m. utan läkarintyg. Så mycket mera bör man väl då kunna få den genom läkarintyg. Det är inte bara i utskottets utlåtande ett misstroende mot läkarna, det är i ännu högre grad ett misstroende mot de lokala redogörarna. Jag vill säga,

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

att för vår kassas vidkommande har det inte funnits anledning till någon som helst anmärkning i något enda fall mot de lokala redogörarnas sätt att sköta sitt uppdrag. De ha i alla fall, som varit tveksamma, gjort förfrågan, hur det skulle förfaras, och det har icke i något fall betalats ut understöd, där rätten härtill icke klart förelegat. Om de varit tveksamma på någon punkt, ha de antingen inhämtat ordförandens, kassans huvudstyrelses eller till och med socialstyrelsens uppfattning i frågan. Jag tror således inte, att man behöver befara, att missbruk skall förekomma eller att det överhuvud taget kan finnas någon risk härför.

Det är ju att anteckna med tillfredsställelse, att man gått till mötes i vad det gäller värnplikten, men det är ju ett så försvinnande litet fåtal, som detta gäller. Det gäller endast ett par tre årsklasser, under det att sjukdom kan ju vem som helst drabbas av. Det förefaller mig, som om rent mänskliga synpunkter härvidlag borde vara avgörande för riksdagens beslut, och då kan inte beslutet bli annat än ett bifall till reservanternas förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Spångberg: Herr talman! Det har framhållits här av flera talare, att den förordning om erkända arbetslöshetskassor, som 1934 antogs, innehåller sådana bestämmelser, att man kunnat tolka dem på ett sätt, som man då inte tänkte sig. Bland annat har man som exempel härpå åberopat bestämmelsen rörande avstängning av sjuka.

Ja, man måste ju säga, att det är skandal, att det kan förhålla sig på detta sätt, och det har understrukits även av socialministern, som den gången utarbetade eller väl åtminstone visste, vilket innehåll förordningen skulle komma att få.

Nu anser jag principiellt, att en arbetslös medlem i en dylik kassa under den tid, då han är sjuk, inte borde behöva anlita läkare för att med läkarintyg styrka sin sjukdom i arbetslöshetskassan och därmed i vissa fall få rätt så stora utgifter, vilket särskilt skulle bli fallet inom avlägsna orter på landsbygden. Sjukdomen borde kunna styrkas på betydligt enklare sätt, så att den sjuke inte, såsom med nu föreslagna bestämmelser skulle komma att ske, behöfve lägga ut pengar motsvarande både en och två veckors understöd för att få detta intyg. Den föreslagna ändringen härvidlag skulle bli ganska värdelös. Men detta är en av de minst betydande olägenheterna i hela denna lagstiftning. Man har varit medveten om missförhållandena, men detta har inte hindrat, att det under de båda år, som snart gått, har bedrivits en omfattande propaganda för att få in de fria, inom fackförbunden varande kassorna under förordningen om erkända arbetslöshetskassor. Hur kapitalt man emellertid misslyckats, framgår däraf, att man för närvarande bara har omkring 70,000 medlemmar i de erkända arbetslöshetskassorna, under det att man i propositionen år 1934 beräknade erhålla cirka 700,000. Man har fått 10 procent, och de 90 procenten har man ännu icke lyckats locka till sig.

Jag har, herr talman, närmast begärt ordet, därför att jag befara, att en tystnad från vårt håll skulle tolkas på så sätt, när man nu agiterar därute för att få nya medlemmar, att vi på något sätt skulle ha gett vår anslutning till denna form. Det har vi inte gjort, och jag vill poängtera, att det föreliggande förslaget bygger principiellt sett på samma grunder, som 1934 års förordning. Detta erkännes också i andra lagutskottets utlåtande, där det heter på första sidan, att »dessa ändringar beröra dock icke några av de bärande, principiella bestämmelserna rörande försäkringen».

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

Den mest betydelsefulla ändringen skulle ju vara, att villkoret om 26 veckors inbetalning under de senaste 12 månaderna skulle gälla för alla, och detta motiveras med, att om så blir fallet, kommer man att få enhetliga bestämmelser. Det kan ju vara bra i och för sig, men för medlemmarna spelar det egentligen ingen roll, och det är ju med tanke på dem, som man närmast bör taga ställning i en sådan här fråga. Det erkännes också i propositionen på sidan 6, att effektiviteten blir ungefär densamma även efter en ändring i enlighet med det föreliggande förslaget. Det heter där: »Vid de undersökningar rörande en arbetslöshetsförsäkrings effektivitet, som företogs under förarbetena till lagstiftningen, hade framkommit, att någon större skillnad i effektiviteten icke kunde förväntas mellan det fall, då för understöd skulle krävas 26 avgifter under de senaste förflutna 12 månaderna, och det fall, då för understödsrätt skulle krävas 52 avgifter under de senaste förflutna 24 månaderna.»

Man går emellertid ännu längre. Man erkänner till och med i propositionen, att det kan bli försämringar i vissa fall, om man antar det nu föreliggande förslaget. Jag för min del är mycket villig att erkänna, att i några fall kanske det kan bli någon förbättring för någon medlem men i andra fall försämringar, så att, såsom det heter i någon revy, det jämnar ju alltid ut sig någonstans. Denna försämring framhålles i propositionen på följande sätt: »Givetvis kunde sådana fall tänkas förekomma, då en medlem skulle vara understödsberättigad enligt de nu gällande men icke enligt de förslagna bestämmelserna.» Men man hoppas där på solidariteten och säger: »Detta kunde emellertid så mycket mindre anses utgöra ett skäl emot den föreslagna ändringen som ett dylikt fall ej ens av den därav berörde medlemmen torde kunna uppfattas såsom innebärande en orättvisa i förhållande till andra medlemmar.»

Jag måste säga, att detta åberopande av den solidaritet, som man hoppas vinna för en försämring, är skäligen värdelöst. Det, som här har något värde, är själva erkännandet, att man icke som helhet uppnår någon förbättring. Ekonomiskt gör det varken till eller från, vad kammaren här beslutar i fråga om de 26 veckorna, och politiskt finnas ju alltjämt dessa bryska bestämmelser om transport i vissa fall till nödhjälpsarbeten av understödsberättigade medlemmar och i vissa andra tillspetsade fall mellan arbetsköpare och arbetare även hänvisning till strejkbryteriarbete.

Jag har, herr talman, inte velat underlåta framhålla dessa synpunkter vid behandlingen av föreliggande förslag.

Herr Sandström: Herr talman! Vi, som sutto på detta ärende i andra lagutskottet, besjälades alla av en varm önskan att försöka hjälpa till att få bort de kantigheter och oformligheter, som förefinnas i denna lag. Vi voro således besjälade av att i möjligaste mån tillmötesgå herr statsrådets framställning. Det var ju också bara på en enda punkt, som vi inte kunde tillmötesgå herr statsrådet, men i övrigt tror jag inte man kan säga, att vi inte varit tillmötesgående. I fråga om denna punkt, avdrag för sjukdom från den tid, för vilken de 26 veckoavgifterna skola beräknas, ansågo vi oss nödsakade följa socialstyrelsens avstyrkande yttrande.

Det var ju så, att vi inom utskottet inte kände så väl till, hur tillämpningen sker inom de olika arbetslöshetskassorna, men det är en sak, som socialstyrelsen i sin helhet behärskar, och då socialstyrelsen kommit till sin slutliga ståndpunkt, måste vi inom utskottsmajoriteten taga den allra största hänsyn till detta. Vi vilja inte alls underkänna läkarnas goda vilja, då de skola skriva sina intyg, men det blir ju i alla fall så, att om en läkare skall skriva intyg i

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

efterhand för så lång tid tillbaka som ända till ett år, blir han i mycket stor utsträckning beroende av patientens egna uppgifter. Han kommer så att säga i strid med sig själv. Han kan visserligen se av sina anteckningar, om han behandlat sökanden, men då det gäller att skriva intyg, kommer han i en viss tveksamhet. Han kan nog skriva ett intyg om den sjukdom, för vilken han behandlat vederbörande, men i fråga om sjukdomens längd och antalet sjukdomsdagar kan ett sådant intyg vara ganska tvivelaktigt och kanske till och med felaktigt. Jag är säker på, att läkarna själva äro ganska betänksamma mot en sådan uppgift, då det gäller att lämna intyg i efterhand, som det här måste bli fråga om.

Inom utskottet förfäktade jag den meningen, att vi skulle som en medelväg kunna gå med på att sjukhusvistelse alltid får frändragas. Det är ju en sak, som man kan få fullt konstaterad genom de liggare, som föras på sjukhusen. Jag skall nu gå så långt att jag kan gå med på herr statsrådets synpunkt, att om man vid sidan av ett intyg från läkare kan få intyg från sjukkassa, att vederbörande uppburit sjukunderstöd under viss tid, skulle detta kunna godtagas såsom betryggande kontroll. Men propositionen var inte skriven på det sättet. Här skrevs det endast sjukdom, inte sjukhusvistelse. Då ansågs det inom utskottet, att man inte kunde gå in på denna nya linje, utan man fick taga ställning till propositionen sådan den var avfattad, och då blev resultatet att man på grund av socialstyrelsens uttalade betänkligheter inte kunde gå med på propositionen i detta avseende.

Nu har första kammaren redan bifallit utskottets hemställan på denna punkt, och om denna kammare fattar enahanda beslut har frågan härigenom fallit för denna gång. Jag vill uttala den önskan, att socialministern till nästa riksdag ville göra en förnyad framställning och då taga hänsyn till vad som förekommit i denna debatt och till andra lagutskottets utlåtande i frågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag begärde ordet, när jag hör utskottets talesmän ständigt åberopa socialstyrelsen. Det är klart som dagen, att man kan göra det. Jag har för min del all aktning för utlåtanden, som komma från socialstyrelsen. Men det är ju litet egendomligt, att sedan ärendet är prövat av regeringen, man ifrån oppositionens sida inte kan anföra sina egna sakargument utan spelar ut ett ämbetsverk emot regeringen. Jag tycker uppriktigt sagt inte, att det är en god ordning. Om socialstyrelsen har starka skäl för sin ståndpunkt, må det vara hänt, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att i socialstyrelsens utlåtande står ingenting annat än att det finns fara för missbruk och att man inte kan anse, att det räcker med ett läkarintyg. Jag vill återigen fästa uppmärksamheten på, vilka vilda konstruktioner, utskottets talesmän måste ge sig in på för att klargöra, att det finns något i sak att invända, när en läkare på heder och samvete skall lämna uppgifter, som i själva verket grunda sig på den uppgiftssökandes egna uppgifter och där läkaren inte skulle ha möjlighet att ordentligt kontrollera, hur det förhåller sig med varaktigheten av den sjukdom, som hindrat sökanden från att delta i arbete och följaktligen att betala sina avgifter. Jag måste för min del säga, att jag uppriktigt sagt sällan har hört ett så pass svagt försvar för en ståndpunkt.

Jag kan ju förstå en opposition, som anser, att när man har en regering, som man inte tycker om, går man precis så långt, som ämbetsverken tillstyrka. Det kan jag förstå. Men jag tycker inte det är särskilt starkt att åberopa detta, om man inte har en saklig grund att framlägga för sin ståndpunkt.

Ang. ändring i vissa delar av förordningen om erkända arbetslöshetskassor. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Sandström påstod, att eftersom första kammaren redan bifallit utskottets förslag, hade regeringens förslag på denna punkt fallit.

Jag har inte den uppfattningen, att man kan resonera på det sättet. Här föreligger ett lagförslag med förslag till ändring på ett flertal punkter. Om första kammaren fattar ett beslut och andra delvis ett annat, har lagförslaget inte därmed avvisats. Det har fattats olika beslut, men jag kan inte finna annat än att det finns möjlighet till sammanjämkning. Alltså, det motiv, som herr Sandström anført, är inte alls hållbart. Jag menar nämligen, att kammaren mycket väl, trots att första kammaren bifallit utskottets förslag, kan på denna punkt fatta ett beslut, som andra kammaren tycker är riktigt och rimligt i detta avseende.

Sedan vill jag säga något om socialstyrelsens utlåtande, som finns refererat på sid. 10—11. Socialstyrelsen börjar med, att styrelsen vill ingalunda bestrida, att samma skäl, som medfört, att sjukdoms- och värnpliktstid borträknades i de fall, då sådan tid låge efter den sista arbetsanställningen, jämväl kunde anföras såsom motiv för att man *ständigt* skulle bortse från sjukdoms- och värnpliktstid vid prövningen av avgiftsvillkoret.

Detta erkännande ger socialstyrelsen i början, men sedan kommer den till frågan om läkarintygens tillförlitlighet, och då kommer den på grund av detta senare uttalande att slutligen gå på den negativa linjen. Alltså, socialstyrelsen har varit ganska tvehågsen i detta fall, och det är inte vad man kallar ett *bestämt* avstyrkande utlåtande från socialstyrelsen, som herrarna grunda sin ståndpunkt på.

Slutligen vill jag säga, att om man inte kan tillerkänna läkarintyg vitsord i alla avseenden, vore det rimligt, att en sådan rigorös uppfattning i allmänhet upptoges till utredning och bedömande. Men att de arbetslösa först skola falla offer för denna misstro — dessa, som ha det allra sämst i samhället — är fullkomligt orimligt. Det är att börja i fullständigt galen ända med reformerna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet avlätna proposition.

§ 20.

Härpå föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i förordningen om erkända arbetslöshetskassor och förordningen om statsbidrag till sådana kassor;

nr 25, i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen om blindhetsersättning; och

nr 26, i anledning av väckta motioner angående viss komplettering av lagen om arbetarskydd; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalning av stödlån genom förbättringsarbete;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa markområden till staden Mariestad;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till åtgärder för Mälarens reglering;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Skövde stad av kronans andelar i vissa samfälligheter å Billingen; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallande fastigheter.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21.

Vidare förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast punkternas nummer skulle angivas.

Punkterna 1—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 22.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om lån till förekommande av exekutiv försäljning; och

nr 44, i anledning av väckta motioner om framläggande av förslag angående ordnandet av den lägre lantbruksundervisningen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 23.

Ang. omarbetning av »Grunderna för läkemedels taxering å apotek». Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, angående omarbetning av de av Kungl. Maj:ts fastställda »Grunderna för läkemedels taxering å apotek».

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 386, hade herr *Bengtsson* i Kullen föreslagit, att

Ang. omarbetning av »Grunderna för läkemedels taxering å apotek». (Forts.) riksdagen måtte besluta att skrivelse skulle avlätas till Kungl. Maj:t med hemställan, att »Grunderna för läkemedels taxering å apotek» snarast måtte omarbetas i av riksdagen uttalat syfte att förbilliga läkemedlen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Redan den 11 maj 1907 har riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttryckt önskan om förbilligande av läkemedlen. Även vid flera senare tillfällen har riksdagen uttalat sig i samma riktning, men tråkigt nog med hittills mycket ringa resultat. Det är ju därför inte underligt, och det bör vara tillåtet, att man försöker få vederbörande att nu med det snaraste tillmötesgå riksdagens vid så många tillfällen uttalade önskan.

I det utlåtande, som här föreligger, har medicinalstyrelsen ställt i utsikt, att det skall bli en regleringsfond, som skall komma att reglera läkemedelspriserna. Ja, det är mycket möjligt, att det kommer att inrättas en sådan fond, men jag har den tron, att denna fond blir till förmån för apotekarna men inte för den stora allmänheten, inte för de sjuka och nödlidande.

Utskottet har här sagt, att frågan har varit ständigt föremål för uppmärksamhet. Ja, det är ju möjligt, att den har varit, men det är icke nog, att en fråga är bara föremål för uppmärksamhet, utan är det så, att det bör göras något, så skall man väl gå till något positivt resultat, och det har tråkigt nog här i detta fall icke skett. Utskottet har ju eljest, kan man säga, om man läser sista stycket i dess utlåtande, varit inne på samma linje som jag i min motion, och jag skulle vilja säga, att med den formulering, som utskottets utlåtande härvidlag har fått, har utskottet verkligen smekt och slagit ihjäl med samma varma själ.

Jag förstår så väl såsom frågan nu ligger till, att det är omöjligt att emot ett enhälligt utskott få igenom min motion, och nu vid denna sena eftermiddagstimme vill mina ärade kamrater hellre ha middag än billiga läkemedel, men jag kan trots detta icke underlåta, herr talman, att yrka bifall till motionen i fråga.

Herr **Åqvist**: Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som utskottet här har givit, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 24.

Härpå upptogs till behandling andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående revision av apoteksvarustadgan. *Ang. revision av apoteksvarustadgan.*

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 387, hade herr *Bengtsson* i Kullen föreslagit, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att för riksdagen snarast måtte framläggas förslag till revision av apoteksvarustadgan i enhlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 4 februari 1927.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Ang. revision av apoteksvarustadgan. (Forts.)

Efter föredragning av berörda hemställan yttrade:

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! När det gäller just denna motion, är det genomgående att finna, att såväl medicinalstyrelsen som apotekarsocieteten har såsom motivering mot en ändring av priserna anfört, att det skulle medföra så små inkomster för apotekarna, att de säkerligen skulle nödgas begära statssubvention. Ja, jag vill verkligen säga, att man skall tillhöra någon så förnäm förening som denna societet lär vara för att kunna ha sådana anspråk, när man vet, hur oerhört höga inkomster dessa apotekare ha haft. Jag skall med hänsyn till denna sena timma icke trötta med så många siffror, men jag ber verkligen om ursäkt, om jag måste taga några få för att belysa just detta, som jag här anfört. Dessa siffror äro visserligen icke för i år, utan de grunda sig på 1931 års taxeringar och uppgifter, men förhållandena torde inte så mycket ha ändrat sig, utan man kan nog tryggt säga, att det är ungefär samma förhållande angående inkomster, som äro rådande nu också.

Av apoteken var det 2 stycken som hade mellan 140 och 145 tusen kronor i inkomst, ett hade mellan 115 och 120 tusen, ett mellan 110 och 115 tusen, 2 mellan 100 och 105 tusen, 6 mellan 100 och 145 tusen, ett mellan 90 och 95 tusen, ett mellan 85 och 90 tusen, 2 mellan 80 och 85 tusen, 2 mellan 75 och 80 tusen, 2 mellan 70 och 75 tusen, 8 mellan 70 och 95 tusen, 3 mellan 65 och 70 tusen, 8 mellan 60 och 65 tusen, 8 mellan 55 och 60 tusen, 13 mellan 50 och 55 tusen, 14 mellan 45 och 50 tusen, 46 mellan 45 och 70 tusen, 18 mellan 40 och 45 tusen, ytterligare 18 mellan 35 och 40 tusen, 25 mellan 30 och 35 tusen, 61 mellan 30 och 50 tusen, 121 mellan 30 och 145 tusen, 31 mellan 24 och 30 tusen och slutligen 152 mellan 24 och 145 tusen kronors inkomst. Dessa inkomster voro rena nettoinkomster, sedan avdrag även gjorts till apotekarnas pensionskassa och till apotekarnas societetsförening. Man måste då verkligen säga, att det ställes höga anspråk från visst håll ifråga om inkomster, när man säger, att en förändring skulle medföra så avsevärd minskning, att man skulle behöva begära statssubvention. Jag har förut sagt, att jag inte tycker det vara rätt, att vissa enskilda personer, som i detta fall skyddas med personligt monopol, så skola kunna få ockra just på sjukdomen och nöden.

Det är med hänsyn till detta, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr **Äqvist**: Herr talman! Utskottet har inhämtat ett yttrande från medicinalstyrelsen, och denna säger bland annat följande:

»Styrelsen har i ett till Kungl. Maj:t den 15 januari 1935 avgivet yttrande över apotekssakkunnigas betänkande i vad avser bland annat kapitel IX. Revision av apoteksvarustadgan framlagt ett på apotekssakkunnigas förslag byggt men i vissa avseenden modifierat förslag till apoteksvarustadga.»

Utskottet säger i sin motivering:

»Frågan om revision av apoteksvarustadgan är för närvarande föremål för myndigheternas uppmärksamhet. Förslag föreligger till viss utredning om rätten till fri handel med läkemedel. Andra åtgärder till underlättande av åtkomst av läkemedel hava vidtagits, där ej redan själva samhällsutvecklingen (ex. trafikmedlen) verkat i sådan riktning. Vid dylikt förhållande anser sig utskottet förhindrat att föreslå åtgärder i motionens syfte.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 25.

Slutligen föredrogos vart för sig:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, angående viss ändring av 13 § hälsovårdsstadgan; och

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, angående företräde för svenskt material vid utförande av anläggningar för statens räkning.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 26.

Herr *Andersson* i Dunker avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 700, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 136, angående skogsundervisningens omorganisation.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 167, angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m., nämligen:

nr 701 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;

nr 702 av herr *Hedlund* i Häste, *m. fl.*; och

nr 703 av herr *Magnusson* i Skövde.

Ytterligare avlämnades nedannämnda motioner, nämligen av:

herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*:

nr 704, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, angående anslag till lantmäteristyrelsen m. m.; och

nr 705, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 139, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad m. m.;

herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*, nr 706, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 206, angående ändrade grunder för statsbidrag till vissa grenar av den slutna sjukvården m. m.;

herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*, nr 707, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 161, med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil;

herr *Lindmark*, nr 708, jämväl i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161;

herrar *Gustafsson* i Välsnäs och *Meyerhöffer*, nr 709, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161; samt

herr *von Seth m. fl.*, nr 710, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga.

Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

§ 27.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 11, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatsens elfte huvudtitel, i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till förbättring av förläggningsförhållandena å Järvafältet;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för löjtnanten vid fortifikationen A. Nyblom att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för inköp av tomt och uppförande av beskickningshus i Warszawa;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av till Västerås och Växjö domkyrkor utlämnade lån;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för adjunkten S. W. Uhr att för lönetur tillgodoräkna viss tjänstgöring; och

nr 63, i anledning av väckt motion om tillgodoräknande för lektorn A. G. Herbert av viss tjänstgöringstid för beräkning av ålderstillägg som lektor;

bevillningsutskottets betänkande, nr 24, i anledning av vissa motioner avseende ändringar i fråga om automobilbeskattningen;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 22, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring m. m.;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkningen i vissa fall av pension åt lärarinna med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet å personal, uppförd å indragningsstat för domänverket; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2, 3 och 9 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, angående tjänstgöringstraktamente för vissa befattningshavare vid förordnande å häradsskriver- eller landsfiskalstjänst.

§ 28.

Justerades protokollsutdrag.

§ 29.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Henrikson</i>	under	2 dagar fr. o. m. den 29 mars,
› <i>Molander</i>	›	3 › › › 29 ›
› andre vice talmannen <i>Jeppsson</i>	›	den 30 mars,
› <i>Olsson</i> i Ramsta	›	› 29 ›
› <i>Hedlund</i> i Häste	›	3 dagar fr. o. m. den 29 mars,

herr <i>Strindlund</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 29 mars,
› <i>Liedberg</i>	› den 30 mars,
› <i>Olsson i Mora</i>	› 2 dagar fr. o. m. den 30 mars,
› <i>Pettersson i Hallbacken</i>	› 4 › › › 1 april,
› <i>Gustafsson i Välsnäs</i>	› 3 › › › 29 mars,
› <i>Olsson i Närlinge</i>	› 2 › › › 29 › och
› <i>Osberg</i>	› 2 › › › 30 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.8 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 30 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

av hans excellens herr statsministern *Hansson* propositionerna:

nr 225, angående försvarsväsendets ordnande;

nr 226, med förslag till värnpliktslag;

nr 227, med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen);

nr 228, angående vissa anslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 229, angående vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält;

nr 230, med förslag till lantarbetstidslag; och

nr 231, angående anslag för budgetåret 1936/1937 till arbetsrådet; samt

av herr statsrådet *Wigforss* propositionen, nr 232, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Ekman**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Lundqvist till mig framfört det spörsmålet, huruvida det kunde förväntas, att jag komme att medverka till att 1932 års handelskommittéer kompletterades med en representant för trädgårdsodlingen eller till att i varje fall, då fråga uppstår om nya handelsavtal eller om ändringar i nu gällande, jämväl trädgårdsodlingens olika riksorganisationer bleve satta i tillfälle att i vederbörlig ordning få yttra sig i sådana frågor, som kunde anses äga inflytande på den inhemska trädgårds-skötseln och dess ekonomi.

*Svar å
interpellation.*

Svar å interpellation. (Forts.)

I anledning härav vill jag till en början erinra om att 1932 års handelskommitterades allmänna uppgift att inom handelsdepartementet biträda bl. a. vid behandlingen av handelspolitiska spörsmål visserligen kan omfatta jämväl förberedelser för handelsavtalsförhandlingar, men att genom beslut den 21 oktober 1932 inrättats ett särskilt organ, nämligen traktatberedningen, som numera utgör ett centralorgan för beredande av handelspolitiska förhandlingar och såsom sådant står till vederbörande departementschefers omedelbara förfogande såväl för muntliga rådplågningar som för avgivande av skriftliga utlåtanden och förslag.

1932 års handelskommitterade, vilkas huvuduppgift blivit att utgöra en rådplågande församling för behandling av allmänna och principiella handelspolitiska frågor, sammanträda numera endast vid enstaka tillfällen, medan åter traktatberedningen arbetar fortlöpande och därvid i betydande utsträckning verkställer för större och mindre handelspolitiska förhandlingar erforderliga förberedelser.

Handelskommitterade bestå av 16 ledamöter, därav två representanter för jordbruksintressena. Traktatberedningen består av 6 ledamöter, nämligen medlemmarna av handelskommitterades arbetsutskott jämte en i jordbruksfrågor speciellt sakkunnig ledamot av handelskommitterade. Industri- och exportintressena inom traktatberedningen äro företrädade av verkställande direktörerna i Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna exportförening; beredningens övriga ledamöter äro chefen för kommerskollegium, statssekreteraren i handelsdepartementet och chefen för utrikesdepartementets handelsavdelning.

I fråga om de handelspolitiska ärendenas beredning vill jag framhålla, att förutsättningarna för svenska tullkoncessioner eller andra handelspolitiska medgivanden noggrant utredas genom införskaffande av erforderligt material för frågornas belysning. Därvid inhämtas hos de myndigheter, inom vilkas ämbetsområden uppkommande frågor falla, skriftliga eller muntliga utlåtanden; när så finnes erforderligt, anlitas dessutom särskilda experter, varjämte överläggningar ofta anordnas med representanter för de inhemska intressen, som beröras av förekommande handelsavtalsfrågor.

Vad särskilt gäller handläggningen av handelspolitiska frågor, som beröra den svenska trädgårdsodlingens intressen, må nämnas, att den sakkunskap på detta område, som är tillfinnandes inom traktatberedningen, så snart anledning därtill yppat sig, förstärkts genom hänvändelse, officiellt eller under hand, till lantbruksstyrelsen, vars föredragande i ärenden angående trädgårds-skötseln och vad därmed sammanhänger vid olika tillfällen ävenledes tillkallats för personliga överläggningar med traktatberedningens ledamöter. Enligt vad denne föredragande uppgivit, har han därvid i fall av behov inhämtat upplysningar från enskilda trädgårdsodlare ävensom från trädgårdsodlingens riksorganisationer. Det må i detta sammanhang anmärkas, att traktatberedningens arbete i regel avser frågor av konfidentiell natur, vilket torde förklara, att beredningens arbetsmetoder icke kunna vara mera allmänt kända.

Det förtjänar slutligen framhållas, att handelspolitiska medgivanden av beskaffenhet att inverka på trädgårdsodlingen här i landet vid prövning hos Kungl. Maj:t regelmässigt gjorts till föremål för gemensam beredning med jordbruksdepartementet.

Med hänsyn till den allmänna läggning, som kännetecknar 1932 års handelskommitterades huvuduppgifter, torde det efter här lämnade upplysningar vara klart, att det ur den speciella synpunkt, varifrån interpellanten betraktat ämnet, skulle sakna betydelse och i övrigt vara föga ändamålsenligt att utvidga detta rådgivande organs jordbrukspolitiska expertis med särskild

Svar å interpellation. (Forts.)

representant för trädgårdsodlingen. Och vad angår traktatberedningen, som bland sina ledamöter icke innesluter representant för något specialintresse, lär det för uppkommande frågors behöriga utredning få anses fullt betryggande att jämväl i fortsättningen anlita den hittills tillämpade metoden att vid förefallande behov i den form, som för tillfället befinnes lämplig, rådgöra med de myndigheter eller personer, som besitta erforderlig sakkunskap beträffande den svenska trädgårdsodlingens villkor och behov.

Härpå yttrade:

Herr Lundqvist: Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till herr statsrådet för vänligheten att vilja besvara min interpellation, och jag tackar också för älskvardheten att redan i förväg låta mig få taga del av herr statsrådets svar. Denna vänlighet har gjort det möjligt för mig att redan i förväg mera i detalj kunna sätta mig in i vad svaret innehåller. Jag är emellertid ledsen över att ett närmare studium av svaret icke gör det möjligt för mig att uttala samma tacksamhet för innehållet i svaret.

Vad beträffar herr statsrådets redogörelse för handelskommittéernas och traktatberedningens arbetsuppgifter, så får jag meddela, att jag väl var underkunnig om dessa, då jag framställde min interpellation. Jag kan emellertid icke finna, att om man vill saken, det då kan möta någon som helst svårighet eller att det kan finnas någon som helst erinran, om åtminstone handelskommittéerna kompletteras med en särskild representant för trädgårdsodlingen. Även om det därvidlag, såsom statsrådet säger, endast rör sig om förhandlingar om allmänna och principiella handelspolitiska frågor, och även om dessa handelskommittéerna numera sammanträda, såsom statsrådet också säger, i regel endast mycket sällan, finns det väl ändå knappast något skäl för att utestänga just trädgårdsodlingens representanter från dessa överläggningar. Diskussionen måste väl tvärtom, såvitt jag förstår, endast vinna på representativa uttalanden även från denna viktiga näringsgren.

Jag erinrar om vad jag tillät mig framhålla i min interpellation, att trädgårdsodlingen i vårt land numera representerar en näring av mycket betydande mått. Värdet av inom landet producerade trädgårdsalster uppgick förra året till ett belopp av över 180 miljoner kronor, varav enbart fruktodlingen lämnade en avkastning på cirka 60 miljoner kronor. Med hänsyn till den betydelsefulla roll, som den inhemska trädgårdsodlingen redan nu spelar för det gemensamma folkhushållet, och då man väl nästan kan vara säker på att söderns trädgårdsprodukter av allehanda slag alltid komma, då de olika handelsuppgörelserna skola träffas, att spela en mycket framträdande roll såsom bytesobjekt, synes det mig vara mycket naturligt och mycket angeläget, att vid principfrågornas dryftande inom handelskommittéerna den inhemska trädgårdsodlingens synpunkter också få tillfälle att göra sig hörda. Det är ju just denna näringsgrens intressen, som närmast beröras av detta utbyte genom importen utifrån av sydfrukter m. m. Jag upprepar vad jag sagt i min interpellation, att handelsuppgörelserna med främmande länder måste ses ur den samlade statsnyttans synpunkt, men för att avgörandena även ur dessa vidare synpunkter skola bli rätt avvägda är det väl nödvändigt, såvitt jag förstår, att alla synpunkterna på frågan bli klarlagda och för regeringen kända, innan ett betydelsefullt ställningstagande skall kunna ske. Detta kan väl icke gärna ske, om icke trädgårdsodlingens intressen bli tillfredsställande belysta. Jag vågar alltså redan nu vädja till herr statsrådet att ännu en gång taga under välvilligt övervägande denna fråga, och jag tillägger att jag kan försäkra herr

Svar å interpellation. (Forts.)
statsrådet om att man på trädgårdsodlarehåll skulle sätta ett stort värde på ett tillmötesgående på den punkten.

Herr statsrådet talade även om traktatberedningen och framhöll, att det närmast var den, som sysslade med handelsavtalen. Jag har naturligtvis ingenting emot utan skulle tvärtom vara mycket glad, ifall herr statsrådet ville medverka till att traktatberedningen i stället för handelskommitterade kompletterades med den representant för trädgårdsodlingen, som jag har ifrågasatt. Jag vågade icke föreslå detta i interpellationen, men om det är så, att handelskommitterade praktiskt taget icke ha någon betydelse för närvarande, så tillåter jag mig hemställa, att herr statsrådet vill taga under övervägande, om icke en representant för trädgårdsodlingen kunde åtminstone vid behandlingen av vissa frågor adjungeras såsom ledamot av traktatberedningen.

Skulle det mot all förmodan stöta på överkomliga svårigheter att på något sätt ge trädgårdsodlingen en mera permanent representation inom de organ, som ha att förbereda de olika traktatöverenskommelserna och handelsuppgörelserna, så förefaller det mig vara så mycket viktigare, att de huvudorganisationer, som finnas inom näringsgrenen, åtminstone få tillfälle att i *vederbörlig* ordning — jag understryker det ordet — yttra sig i alla de frågor, som äro av genomgripande betydelse för hela den näring, som det här gäller.

Herr statsrådet sade i sitt svar, att överläggningar ofta anordnas med representanter för de inhemska intressen, som beröras av förekommande handelsavtalsfrågor. Såvitt jag har kunnat läsa svaret rätt, skulle så också enligt herr statsrådets mening ha skett, när det gäller trädgårdsodlingen. Jag tillåter mig gentemot detta endast framhålla, att enligt bestämda uttalanden, som jag erhållit från dessa organisationers ledning, vill man i varje fall icke där förklara sig vara av samma mening som herr statsrådet. Enligt herr statsrådet skulle dessa överläggningar emellertid ha tillgått på följande sätt, vilket jag ber att särskilt få understyrka, därför att jag tror, att det är ganska värdefullt att få det klarlagt:

Det har tillgått så, att en tjänsteman i lantbruksstyrelsen ibland tillkallats för personliga överläggningar med traktatberedningens ledamöter, och, enligt vad denna tjänsteman sagt, har han därvid i fall av behov inhämtat upplysningar från enskilda trädgårdsodlare ävensom från trädgårdsodlingens riksorganisationer.

Det finns alltså intet som helst besked om i vilken utsträckning vederbörande ha blivit hörda. Det enda, som är klart, är, att de icke ha fått lämna något direkt uttalande själva till traktatberedningen eller någon annan myndighet, som haft att taga ställning till saken. En sådan förhandlingsordning kan ju i varje fall icke, så vitt jag förstår, på något sätt ens verka tillfredsställande eller till fyllest, och jag skulle verkligen vilja fråga herr statsrådet, om han själv finner en sådan form för förhandlingar vara nöjaktig. Det förefaller mig vara ganska självfallet, att överläggningar skola ske direkt mellan dessa representanter för trädgårdsodlingen och traktatberedningen eller andra sakkunniga, som i visst fall kunna vara tillkallade. Eljest kan det ju omöjligt ske något verkligt belysande av frågan, och något allsidigt övervägande av skälen för och emot kan, såvitt jag förstår, icke komma i fråga. Jag hemställer alltså, och jag vet, att jag därutinnan uttalar en enhällig och stark önskan hos de olika riksorganisationernas ledningar, att herr statsrådet för framtiden måtte se till att de huvudorganisationer, som finnas för tillvaratagande av den inhemska trädgårdsodlingens intressen, på ett fullt tillfredsställande sätt få tillfälle att framföra sina synpunkter, innan handelsuppgörelser slutas, uppgörelser som kunna alltför menligt inverka på vår inhemska trädgårdsproduktion.

Svar å interpellation. (Forts.)

Att vissa handelsuppgörelser under den senaste tiden redan ha medfört allvarligt avbräck för våra egna trädgårdsodlare, därom råder nog ingen tvekan. Jag har varit i tillfälle att taga del av vissa uppgifter rörande fluktuationerna i importen under den allra senaste tiden, och dessa uppgifter tala sannerligen ett mycket tydligt språk. Jag skall endast taga ett exempel för att icke trötta alltför mycket.

I anslutning till en handelsuppgörelse med Spanien under senare delen av år 1935 upphävde Kungl. Maj:t tullen på vindruvor. Importen av dessa är alltså numera helt tullfri. Den ändring av tulltaxan, som då vidtogs och vilken ju skedde utan att riksdagen på något sätt hördes, har medfört, att vindruvsimporten hit till landet har sprungit upp våldsamt. Trots att tulltaxeändringen skedde först så sent som i slutet av augusti 1935, steg importen av vindruvor år 1935 upp till i runt tal 4,800,000 kilogram mot för 1934 endast 2,200,000 kilogram. Vi ha alltså på denna korta tid fått en ökning av importen på över 100 %.

Nu är det visserligen sant, att vi icke ha någon egen vindruvsodling här i landet, som behöver skyddas, i varje fall icke någon odling av större betydelse, men den oerhörda vindruvsimporten till mycket låga priser har icke blott menligt inverkat på den vindruvsodling, som finns här i landet, utan, vad som är värre, även varit menlig för landets hela betydande fruktodling överhuvud taget. Att tullen på vindruvor verkligen hade betydelse även för den inhemska fruktodlingen, ber jag att få bestyrka genom att citera ett uttalande av föredraganden i lantbruksstyrelsen i en promemoria, som tillställts jordbruksutskottet, och som för övrigt var refererad i pressen i går. Det sägs i denna promemoria följande:

»När tullen på vindruvor, apelsiner och bananer borttagits, har detta medfört, att importen koncentrerats på dessa produkter, som av den allmänna handeln saluföras i direkt konkurrens med den inhemska frukten. Som ett alldeles färskt exempel på en sådan utveckling må anföras, att i en affär i centrum av Stockholm under högsäsongen 1935 för svensk frukt — alltså under oktober och november — såldes i medeltal per dag cirka 1,000 kilogram vindruvor mot endast cirka 20 kilogram svenska äpplen. Hösten 1935 hade också på grund av tullens borttagande för vindruvor priset på importerade vindruvor sjunkit till 70—80 öre per kilogram i minut från tidigare kronor 1:40—1:50 per kilogram.» Och så fortsätter man: »Vad Lantbruksstyrelsen i visst sammanhang före vindruvstullens borttagande framhållit, har sålunda redan beannats, nämligen att vindruvor komme att konkurrera med svenska äpplen och päron om platsen på marknaden.»

Detta är alltså ett citat ur lantbruksstyrelsens uttalande. Bara detta uttalande från vederbörande myndighets sida synes mig visa tillräckligt tydligt, hur värdefullt det verkligen hade varit, om den direkta sakkunskapen, alltså i detta fall den inhemska trädgårdsodlingens egna representanter, hade tillkallats och fått deltaga i de överläggningar rörande vindruvstullen, som jag förmodar ändå ha pågått inom traktatberedningen eller Kungl. Maj:ts kansli i övrigt.

Jag skall inskränka mig till detta. Jag nöjer mig alltså med vad jag redan har uttalat och vågar därtill endast än en gång vädja till herr statsrådet att på nytt taga upp till välvillig prövning frågan, hur det lämpligast bör ordnas för att den betydande näringsgren, som trädgårdsodlingen dock för närvarande är, skall få tillfälle att på ett fullt betryggande sätt göra sina synpunkter gällande vid behandlingen av dessa frågor. Detta förefaller mig vara så mycket mera angeläget, som det här gäller frågor av den vitalaste betydelse för nä-

Svar å interpellation. (Forts.)
ringen i fråga, för dess företagare lika så väl som för alla inom näringen samsatta arbetare.

I detta anförande instämde herrar *Aronson*, *Persson* i Fritorp, *Arneberg* och *Pehrsson* i Göteborg.

Herr **Wallén**: Herr talman! Jag kan icke underlåta att till alla delar understryka vad herr Lundqvist nu har sagt i kammaren. Jag vill alldeles särskilt stryka under, att en fullkomligt enhällig kår, nämligen Sveriges trädgårdsmän, står bakom den av honom här framförda interpellationen. Det är också därför, som man har rätt att hoppas, att hänsyn kommer att tagas till vad som här framhållits. Att så behöver ske, det kanske herr statsrådet förstår, om han betraktar det läge, i vilket trädgårdsodlarna i Sverige nu kommit. Man har den ena gången efter den andra offrat *trädgårdsodlingens* intressen för *andra* intressen. Jag erinrar hurusom man började med bortagande av tullen på torkad frukt, apelsiner och bananer och sedan fortsatte med vindruvor, blommor, äpplen och sedan därtill pålade omsättningsskatten på *svenkt* vin. Det är klart, att trädgårdsfolket icke kan uthärda detta. Man ser vidare gång efter annan, när »stora» svenska industrimän komma tillbaka till Sverige från Afrika, Amerika eller Australien, hur man ögonblickligen i den svenska pressen slår upp braskande rubriker över möjligheten att öka *exporten av svenska industrialster mot att man tar emot ännu mera frukt och liknande alster i utbyte*. Under sådana omständigheter är det också ganska klart, att vi anse, att en bättre representation, där sakkunskapen kunde göra sig gällande, är befogad, och att trädgårdsodlingen i Sverige de senaste åren behandlats synnerligen styvmoderligt.

Jag ber därför att varmt få vädja till herr statsrådet att beakta de i dag framförda synpunkterna.

§ 3.

Föredrogos var för sig de å kammarens bord vilande motionerna; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 700 och 701 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;

nr 702 av herr *Hedlund* i Häste *m. fl.*;

nr 703 av herr *Magnusson* i Skövde; och

nr 704 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 705 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 706 av herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*;
samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 707 av herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*;

nr 708 av herr *Lindmark*;

nr 709 av herrar *Gustafsson* i Välsnäs och *Meyerhöffer*; och

nr 710 av herr *von Seth* *m. fl.*

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 8, 11 och 57—63, bevillningsutskottets betänkande nr 24, bankoutskottets utlåtanden nr 20—25 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

§ 5.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 342, innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott, bestående av 24 ledamöter, 12 från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av

ej mindre Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 225, angående försvarsväsendets ordnande;

nr 226, med förslag till värnpliktslag;

nr 227, med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen);

nr 228, angående vissa anslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 229, angående vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält,

än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor;

och beslöt andra kammaren antaga berörda inbjudan.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få föreslå, att andra kammaren måtte besluta att för sin del välja 16 suppleanter till det nu beslutade särskilda utskottet.

Denna hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 1 nästkommande april företaga val av ledamöter och suppleanter i särskilda utskottet.

§ 6.

Herr talmannen gav på begäran ordet till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225, nr 226, nr 227, nr 228 och nr 229 måtte utsträckas till 20 dagar.

Ifrågavarande framställning bifölls av kammaren.

§ 7.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Sefve*, nr 711, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående granskning av läroböcker;

herrar *Elmroth* och *Wiklund*, nr 712, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga; samt

herr *Johansson* i Tväråselet *m. fl.*, nr 713, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 167, angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Ordet lämnades på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att på ons-

dagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden främst uppföra statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel.

Denna hemställan blev av kammaren bifallen.

§ 9.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 124, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 27 juni 1902 (nr 72 s. 3) angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran m. m.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

första lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om kreditpär, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående befäl å svenska handelsfartyg; och

nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser om rätt att föra befäl å passagerarfartyg.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Österström</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 30 mars och
› <i>Olsson</i> i Blådinge	› 3 › › › 2 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.35 e. m.

In fidem
Per Cronvall.